

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Första kammaren.

Nr 53.

Onsdagen den 6 juni, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 31 nästlidne maj och den 1 innevarande månad.

Anmälades och godkändes

jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till åtgärder i prisreglerande syfte;

nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda, framställning om anvisande av anslag för anställande av torvingenjörer och torvassistent; samt

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor; ävensom

andra sammansatta stats- och lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 270, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 77 med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 och 34 §§ i lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring;

nr 271, i anledning av väckt motion i fråga om viss pensionering av hos staten anställd extra personal;

nr 272, i anledning av väckt motion avseende ändring av 6 § i lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring;

nr 273, i anledning av väckt motion angående ändring av 16 § i lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring; samt

nr 274, i anledning av väckt motion angående ändring av 4 § i lagen den 8 juni 1915 om övergångsbestämmelser i anledning av lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden nr 31, 35 och 36, bankoutskottets utlåtande nr 57 och jordbruksutskottets utlåtande nr 117.

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial:

nr 118, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för sjöförsvarets stärkande ävensom en i ämnet väckt motion; samt

nr 119, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för lantförsvarets stärkande ävensom en i ämnet väckt motion.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första särskilda utskottets utlåtande nr 16.

Vid föredragning av första särskilda utskottets memorial

nr 18, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående dels ändring i 2 § av förordningen den 1 juni 1912 om understöd i vissa fall åt värnpliktigs hustru och barn och dels anslaget till understöd åt vissa värnpliktigas familjer m. m.,

nr 19, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående ändring i förordningen den 13 augusti 1914 om understöd i vissa fall åt sådan värnpliktigs familj, som fullgör tjänstgöring till rikets försvar m. m., samt

nr 20, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående förhöjning av penningbidraget till värnpliktiga, som utkallas till tryggnad av rikets neutralitet,

godkändes de i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna.

Vid föredragning av första särskilda utskottets memorial nr 22, angående avlöning åt dess tjänstemän och vaktmästare, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Herr talmannen tillkännagav, att enligt överenskommelse med andra kammarens talman gemensamma omröstningar skulle anställas vid sammanträde, som komme att hållas lördagen den 9 i denna månad.

Om ändringar i grundlagarnas bestämmelser rörande statsdepartementen. Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 4, 5, 6 och 15 regeringsformen, §§ 6, 10, 20, 32, 33, 38 och 43 riksdagsordningen samt § 1 4:o tryckfrihetsförordningen.

I anledning av ifrågavarande nådiga proposition, nr 248, hade utskottet i nu föredragna utlåtande på återropade skäl hemställt, att riksdagen måtte antaga såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling ett i utlåtandet infört förslag till ändrad lydelse av §§ 4, 5, 6 och regeringsformen, §§ 6, 10, 20, 32, 33, 38 och 43 riksdagsordningen samt § 1 4:o tryckfrihetsförordningen.

Om ändringar i grundlagarnas bestämmelser rörande statsdepartementen.
(Forts.)

Reservationer hade avgivits *dels* av herrar *Clason, Bellinder, von Mentzer, Meurling, Andersson* i Höckerum och *Gustafsson* i Brånsta, vilka framfört åtskilliga erinringar mot utskottets förslag;

dels ock av herrar *Hellberg* och *Olof Olsson*, vilka uttalat den åsikt, att första stycket av § 6 regeringsformen bort kunna avfattas sålunda:

Statsrådet skall bestå av cheferna för departementen samt *minst* tre statsråd utan departement.

Herr statsrådet *Stenberg*: Herr greve och talman, mina herrar! I det utlåtande, som nu föredragits, har konstitutionsutskottet hemställt om bifall till det av Kungl. Maj:ts förslaget, endast med en obetydlig jämkning i fråga om avfattningen i en punkt. Det gäller, att ur grundlagarna skulle utsöndras de bestämmelser, som där finnas angående statsdepartementens antal och benämningar. Emellertid är vid utlåtandet fogad en av herr *Clason* m. fl. avgiven reservation, som måhända är ägnad att vinna anslutning här i kammaren. Jag ber därför att få yttra några ord för att bemöta vad i denna reservation anförts.

Det är fyra skäl, kan man säga, som reservanterna anför för sin hemställan, att riksdagen icke skulle bifalla Kungl. Maj:ts förslag. För det första anse reservanterna det vara principiellt oriktigt, att man ur grundlagarna tar bort bestämmelserna om statsdepartementens antal och benämningarna å departementen. Dessa bestämmelser borde vara av grundlags natur; detta sammanhängde ock med den »fasthet och stadga som man fullt målmedvetet velat giva åt statsförvaltningens högsta ledning, sådan denna representeras av bisittarna vid konungens rådsbord».

Nu är det ju så, att grundlagarna främst äro avsedda att innehålla stadgandena om statsförfattningen, reglerna om statsmakternas inbördes ställning och inbördes rättigheter, men utom dessa rent konstitutionella bestämmelser förekommer i grundlagarna åtskilligt, som icke är av denna natur av konstitution i egentlig mening. Man har ansett det lämpligt att i grundlagarna införa även en del stadganden, vilka man vill hava där därför, att frågor om ändring av grundlag skall behandlas i en särskild form, som garanterar större säkerhet och trygghet mot att beslut, som fattas, icke äro förhastade. Det finnes sålunda stadganden i grundlagarna om huru den högsta administrativa myndigheten skall vara organiserad. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall man nu icke helt och hållet ur grundlagarna utsöndra dessa bestämmelser. Man skall således hava kvar där före-

Om ändringar
i grundlagarna
bestämmelser rörande
statsdepartementen.
(Forts.)

skriften om att statsdepartement skola finnas. Den principen, att den högsta administrativa förvaltningen skall grunda sig på departementalsystem, skall alltså fortfarande vara fastslagen i grundlagarna. Vidare skall man icke helt och hållet utesluta föreskriften om antalet departement, som skola finnas. Man skall nämligen hava kvar en föreskrift om antalet av det innehåll att departementen skola vara minst 8 högst 10. Vad som däremot skulle flyttas ut ur grundlagarna och överföras till en särskild lag — icke en administrativ författning utan en lag, som stiftas av Konung och riksdag — är dels bestämmelsen om huru många departement vid varje särskild tid skola finnas — det vill säga 8, 9 eller 10 — dels ock stadgandet om departementens namn och därmed ock i huvudsak deras verksamhetsområden. Det fixa antalet departement och det huvudsakliga verksamhetsområdet för varje departement skall bestämmas genom en lag, som Konung och riksdag gemensamt stifta. Jag vill hemställa, om det verkliga kan anses innebära någon våda ur synpunkten av fara för förhastade grundlagsändringar, om man vidtager en så begränsad ändring av de nu gällande föreskrifterna.

Jag kan nämna — och det har i propositionen framhållits — att i utlandet är det visst icke vanligt, att konstitutionerna upptaga bestämmelser av förevarande art. I detta avseende erinras i de s. k. departementalkommitterades betänkande av 1912 att »De europeiska ländernas statsförfattningar i allmänhet ej innehålla några bestämmelser om departementsindelningen. Endast Sachsen och Württemberg torde härifrån utgöra undantag. Föreskrifterna om departementsindelningen äro i andra länder vanligen utfärdade i administrativ väg genom beslut, meddelade av statsöverhuvudet, som därvid endast bindes av representationens rätt till anslags beviljande (så i Norge, Danmark, Preussen, Bayern, Österrike, Frankrike, Belgien, Nederländerna och Italien).»

Då kan man ju säga, att dessa utländska exempel icke böra vara för oss bestämmande utan att vi i Sverige böra inrätta oss efter våra särskilda förhållanden. Härtill kan jag invända, att även här går den historiska utvecklingen i riktning mot utsöndring ur grundlagarna av bestämmelser om administrationen. Detta påpekades av konstitutionsutskottet vid 1914 års senare riksdag då utskottet vid behandling av ett vid denna riksdag föreliggande förslag i förevarande ämne yttrade: »Medan 1634 års regeringsform i sin helhet huvudsakligen utgör en förvaltningsstadga, har i frihetstidens regeringsformer reglerandet av Konungens och ständernas konstitutionella rättigheter och befogenheter trätt fram såsom dessa författningsurkunders huvuduppgift, om även bestämmelserna angående förvaltningen alltjämt förbliva mycket detaljerade; regeringsformen av 1772 företer en ytterligare begränsning av de förvaltningsorganisatoriska grundlagsföreskrifterna, och i 1809 års regeringsform slutligen hava dessa krympt tillsammans till att i huvudsak endast omfatta den högsta ledningen av statsförvaltningen, alltså statsrådet (och statsexpeditionerna), medan regeringsformen i övrigt endast omnämner vissa ämbeten i sammanhang med särskilda regler för deras

till- eller avsättning eller vissa särskilda uppgifter. Ett avskiljande ur regeringsformen av de bestämmelser, som i densamma nu äro upptagna om statsdepartementens antal och sammansättning, måste alltså anses stå i full överensstämmelse med den utveckling våra grundlagar sedan lång tid tillbaka genomgått.»

De principiella betänkligheter, som innefattas i första punkten av reservanternas motivering, kan jag således för min del icke tillerkänna någon avgörande betydelse.

Det andra skälet, som reservanterna anföra, går ut på, att det icke skulle ha visat sig några praktiska olägenheter av den nuvarande ordningen. »Alla de omdaningar som hittills skett på detta område», säga reservanterna, »hava låtit sig genomföras med nuvarande bestämmelser, när tiden för dem befunnits mogen.»

Jag vill med anledning härav endast visa till den nuvarande situationen. Det är kammaren bekant, att sedan många år förslag gång på gång varit uppe om inrättande av nya departement för handel, industri och sjöfart, för kommunikationsväsendet. Även har det visat sig önskligt, att områdena för vissa departements verksamhet bleve omreglerade på ett sält, som måste medföra förändringar i departementens benämningar. Till följd av omständigheter, som jag nu icke vill närmare beröra men som äro av mångahanda art, har det ännu icke varit möjligt för Kungl. Maj:t att komma fram med förslag om inrättande av nya departement eller om ändring i de nuvarande departementens indelning. Även denna riksdag kommer att förgå utan att något beslut härom kan bliva fattat. Om icke det förslag, som nu behandlas här i kammaren, blir godtaget, så att departementens namn och benämningar uteslutas ur grundlagarna, blir det omöjligt att få till stånd beslut om något nytt departement förr än tidigast om fyra år, nämligen sedan nästa riksdagsperiod gått till ända och nya val till andra kammaren förrättats. 1921 skulle alltså bli första året, då en sådan förändring kunde genomföras, naturligtvis under förutsättning att icke under tiden inträffar någon upplösning av andra kammaren med därefter följande nya val. Jag tror, att riksdagens och kanske särskilt denna kammars intresse för handelsdepartementets inrättande är mycket livligt, men planerna härä skulle således icke kunna förverkligas förrän 1921. Godkänner riksdagen däremot det förslag, Kungl. Maj:t nu framlagt, finns det möjlighet att redan under nästa år få en sådan reform till stånd, och, om det då icke skulle låta sig göra, så under vilket som helst av de följande åren under nästa treårsperiod.

Man måste ju också säga, att med den utveckling av alla samhundsförhållanden, som alltjämt pågår, det blir allt mera påkallat, att mera smidiga former kunna användas, då det gäller att åstadkomma ändringar beträffande departementens indelning. Att praktiska skäl föreligga för det kungl. förslagets antagande, är alltså min mening, i motsats mot vad reservationen därom innehåller.

Sedan kommer jag till det tredje skälet, som reservanterna anför. De säga, att »riksdagen redan vid den första behandlingen av de föreslagna grundlagsändringarna borde sättas i tillfälle att be-

Om ändringar i grundlagarnas bestämmelser rörande statsdepartementen.
(Forts.)

Om ändringar
i grundlag-
arnas bestä-
melse rörande
statsdeparte-
menten.
(Forts.)

döma och preliminärt ena sig om beskaffenheten av den nya anordning, som skulle ersätta de grundlagsföreskrifter, vilka föreslås till uteslutning ur regeringsformen». Det till riksdagens kännedom nu framlagda förslaget till lag om departementsindelning innebure emellertid blott ett utflyttande ur grundlagen av *nuvarande* bestämmelser om departementsindelningen men gäve icke någon som helst vägledning angående hurudana riktlinjerna skulle bliva för den *tilltänkta* departementsindelningen.

Jag får bekänna, att jag har svårt att förstå detta resonemang. Det är nu fråga om att man skulle föreskriva ett förändrat behandlingssätt för dessa frågor. Departementsindelningen skulle huvudsakligen icke vidare regleras i grundlagen utan i vanlig lag. Därigenom vinner man de fördelar, som äro avsedda med förslaget. Nu säga reservanterna: vi vilja icke gå med på denna ändring beträffande behandlingssättet, om vi icke få på förhand veta, huru de rättsregler bliva i materiellt avseende beskaffade, som skola komma till stånd med tillämpning av det nya behandlingssättet. Om man är rädd för att de nya reglerna skola i sak bliva olämpliga, bör man — synes det mig — icke alls gå med på den föreslagna förändringen av behandlingssättet, ty, om man gör det, får man nöja sig med det utslag, som detta behandlingssätt i tillämpningen kommer att giva. I allt fall kan man ju med det uppställda anspråket vinna trygghet för en önskad lösning av sakfrågan endast vid dess nu närmast förestående behandling. Sedermera, när det kan komma i fråga att vidtaga nya förändringar, får man nöjas med det, som då kan bliva beslutat. Jag tror därför, att detta anspråk, att man på förhand skall få veta den saktliga innebörden av den nya lagen, knappast kan vara berättigat.

Till sist hava reservanterna en passus, som lyder så: »Slutligen anse vi den formella avfattningen av ifrågavarande grundlagsändringar icke fylla de krav, som lämpligen böra ställas på grundlagstext.»

Det är icke närmare utvecklat, i vilka punkter eller i vilka avseenden för övrigt denna grundlagstext skulle vara formellt mindre lycklig. Jag antar emellertid, att inom konstitutionsutskottet funnits möjlighet att utarbete annan lagtext, och, om utskottet eller reservanterna icke haft tillgång till det biträde, som därtill behöfts, skulle med största nöje erforderligt biträde hava ställts till förfogande från justitiedepartementet.

Herr greve och talman! Då jag anser de principiella betänkligheter, som reservanterna uttalat, icke värda det avseende, som de fästa vid desamma och då efter min mening bestämda praktiska fördelar äro förenade med att Kungl. Maj:ts förslag antages, vill jag hoppas, att kammaren, utan hänsyn till reservationen, måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Clason: Herr greve och talman! Mina herrar! Jag skall för min del be att få yrka bifall till reservationen.

Som herr statsrådet nyss framhöll, kunna våra skäl uppdelas

i vissa grupper; och vårt första skäl är det, att vi fortfarande anse, att bestämmelserna om departementens antal och namn böra vara av grundlagsnatur. Det har varit så hittills i vårt land, och vi anse detta stå i full överensstämmelse med den fasthet och stadga, som bör givas åt statsförvaltningens högsta ledning. Herr statsrådet menade, att principen att utflytta bestämmelserna om departementerna ur grundlagen skulle stå i överensstämmelse med den på detta område i vårt land hittills försiggångna utvecklingen. Jag tror, att herr statsrådet därvidlag begått ett misstag rörande den historiska utvecklingen. Det har verkligen varit så, att man vid ett tillfälle gjorde ett sådant försök till utflyttning, nämligen under Gustaf III. Då strök man bort den regel, som ditills hade genomgått alla tidigare regeringsformer, att statsrådets närmaste verkningssområden eller statsexpeditionerna varit fastslagna i grundlag, men resultatet av detta blev, att när man snart kom till den genomgripande omvälvning av 1809, på vilken vi nu bygga, fann man sig föranlåten att i grundlagen åter inflytta bestämmelserna om statsexpeditionernas d. v. s. senare departementens antal, namn och verksamhetsområde. Således, man har gjort det experiment statsrådet förmenade, att man borde göra, men man fann sig icke tillfreds med det. Och under utvecklingen efter 1809, då man sysslat med departementsindelning, har man fortfarande ansett skäligt och lämpligt bibehålla departementens antal och namn i grundlagen, för att därmed giva åt detta centrum för varje förvaltningsgren den stadga, som vinnes genom att det skyddas av de bestämmelser, som finnas för grundlagsstiftning.

Vi fasthålla ock, att detta hittills visat sig vara till nytta. Det finnes exempel på — och de ligga icke så långt avlägsna —, att sådana förslag till ändrad departementsindelning, vilka vid en riksdag förklarats vilande, vid därpå följande riksdag fallit, alltså ett tydligt bevis på att förslagen, i den form de hade vid sitt första framläggande, sedan befunnits vara förhastade. Däremot, när man något mera enigt kommit underfund med hur man vill hava saken, har det som bekant icke funnits några svårigheter att genomföra de nödiga förändringarna.

Däremot befara vi, att ett genomförande av den nu föreslagna grundlagsändringen skulle skapa alltför stor löslighet på området. Man kan säga: Ja, men bestämmelserna skola i stället stå i en av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt stiftad lag, och det kan man väl nöja sig med. Jag anser för min del, att den invändningen icke är tillräckligt bärkraftig. Jag ber att få hänvisa till vår erfarenhet av lagfrågors behandling. Det finnes någonting därvid, som vi icke äro alldeles obekanta med och som heter byteshandel. Vi önska icke frågor om departementsindelning indragna i en sådan där byteshandel. Det finnes ock någonting, som heter sammanjämningsförslag i en dylik byteshandel. Jag undrar, om det skulle vara så tilltalande, om man skulle tänka sig så grundläggande frågor som dessa för framtiden dragna in under detta sammanjämningsystem. Man kan lätt tänka sig konsekvenserna. Förslag framläggas, och

*Om ändringar
i grundlag-
arnas bestämmelser rörande
statsdepartementen.*
(Forts.)

*Om, ändringar
i grundläg-
garnas bestä-
melser rörande
statsdeparte-
menten.*

(Forts.)

motioner komma från olika håll; den ena drar hit, den andre dit. Kamrarna komma till sist att med flit stanna i olika beslut, och slutligen skall för att man skall få någonting alls, resultatet bliva en sammanjämkning av den natur vi känna till, som ingendera parten är riktigt nöjd med.

Utskottet har på ett ställe sagt — det vidrörde dock icke statsrådet så vitt jag hörde — att kristiden skulle givit ökad anledning till att skapa en smidigare departementsindelning. Jag undrar, om någon verkligen tror, att vi under 1914, 1915 eller 1916 skulle kunna ena oss om något nytt kristidsdepartement här i Sverige. För min del tror jag snarare, att förslag därom skulle hava trasslat till frågorna och öppnat utsikt för måhända både partipolitiskt färgade och personliga spekulationer. Jag är för övrigt icke alldeles viss om, att det skulle vara önskvärt att på det viset öppna möjlighet att inrätta departement efter växlande tidskonjunkturer. Jag tror, att under sådana tidskonjunkturer det kan vara lika bra att söka reda sig med att tillfälligt söka skaffa de dugande krafter man har som kunna vara mycket bra för en viss extraordinär funktion, men som kanske icke alls skulle stå att förvärva för ett departement. Och jag vill påpeka, att då det gäller att skapa ett departement, gäller det icke blott att få en departementschef utan hela staben under honom. Men om man då efter några år finner att institutionen bort vara tillfällig, att det vore lyckligt att byta ur den, ändra den eller avskaffa den, tro herrarna då, att det är lika lätt att få bort ett sådant där tillfälligtvis skapat departement? Nej, att få bort en sådan fast organisation som man en gång satt dit, är ingen lätt fråga. För övrigt är jag icke övertygad om att vid tillskapandet det alltid skulle bliva sakskalet och sakfrågor, som bleve avgörande. Jag misstänker att i byteshandel kanske också komme med både personfrågor och partitaktiska frågor. Man skall kanske säga: »Vi skola göra det och det, om ni vilja skapa oss ett nytt departement åt den eller den»; jag undrar om det skulle vara så tilltalande.

Herr statsrådet berörde önskingarna om ett handelsdepartement och menade, att vi borde antaga detta förslag för att något tidigare få ett sådant till stånd. Jag vill erinra därom, att när denna fråga vid 1914 års senare riksdag var före, erbjödo vi oss från högers sida inom utskottet att gå med på att genast förklara frågan om ett handelsdepartement vilande. Men man ville icke reflektera på det, binda sig vid det, utan hade allehanda andra spekulationer om vad som skulle genomföras i sammanhang med handelsdepartementet. På samma sätt har jag även nu inom utskottet sagt: Vilja ni hava ett handelsdepartement, kunna vi vara med därom. Men man var icke färdig för att taga det.

Herr statsrådet antydde, att man skulle kunna få detta handelsdepartement redan vid nästa års riksdag. Men i den kungl. propositionen står, att man icke alls är färdig med den saken, och att man icke vid nästa riksdag kan vänta att få ett förslag därom framlagt. Ett förslag, säges det, torde tidigast kunna komma fram 1919. Även om det då antoges, skulle det alltså icke kunna medföra någon ef-

fekt förrän tidigast 1920 och då är skillnaden verkligen icke så stor, om man — med bibehållande av nuvarande grundlagsbestämmelser — tänker sig, att det 1920 antages vilande och blir definitivt 1921. Det förefaller mig för övrigt, att om frågan om ett handelsdepartement här är den viktiga, kunde man hava väntat sig, att då frågan var å bane redan 1914, man sedan dess kunnat få framlagt ett förslag därom. Jag är alldeles viss om att från högerhåll det förslaget icke skulle hava mött något motstånd.

*Om ändringar
i grundlag-
arnas bestämmelser rörande
statsdepartementen.
(Forts.)*

Herr statsrådet vidrörde ett annat skäl, vårt tredje om man så vill, att innan man gör en grundlagsändring sådan som denna, man vill veta, vad som skall komma i stället, och att Kungl. Maj:t icke för närvarande besvarat denna önskan på annat sätt än att Kungl. Maj:t sagt att efter denna utflyttning av departementen ur grundlagen skola i den tilltänkta lagen just de *nuvarande* departementen stå kvar. Jag menar, att det är ganska mager att bjuda på endast detta. Jag vill framhålla, att vi hittills, då vi hava antagit en grundlagsändring för att möjliggöra genomförandet av en lagändring, i allmänhet icke gått den vägen, utan vi ha plägat ställa oss på den ståndpunkten, att innan grundlagsändringen skall antagas definitivt, vi vilja hava sett konturerna av den *nya* lagstiftning som skall komma i stället, och det har icke skett här. Varför icke? Förmodligen därför att man svävar ganska mycket i ovisshet beträffande konturerna av den nya lagstiftningen. Jag fasthåller således, att om man ser till, huru vi i dylika frågor förut gått till väga, står reservanternas hållning i fullständig överensstämmelse med vad utskottet förut i sådana fall har plägat föreslå.

Slutligen hava vi också talat om rent *formella* skäl. Jag skulle då först vilja påpeka en sak, som förefaller mig vara, om jag så må uttrycka mig, såsom ett visst förbiseende i hela konstruktionen av förslaget, låt vara av övergående art, men i alla fall ett förbiseende. Man tänker sig saken ordnad så, att en lag om departementsindelningen skall framgent träda i de nuvarande grundlagsbestämmelsernas ställe, och man tänker sig vidare, att denna lag om departementsindelningen skall framdeles behandlas av konstitutionsutskottet. Alltså skall i grundlagen nu sättas in en bestämmelse, att denna lag om departementsindelningen skall tillhöra konstitutionsutskottets område. För att de nu förevarande grundlagsändringarna skola definitivt kunna komma till stånd, måste emellertid lagen om departementsindelningen först vara antagen vid nästa riksdag; annars stå vi alldeles utan någon bestämmelse om departementen. Alltså, innan grundlagsförslaget antages definitivt, måste lagen om departementsindelning vara antagen. Men då blir av förslagets konstruktion följderna, att lagen om departementsindelning skulle av nästa riksdag komma att behandlas icke av konstitutionsutskottet utan av lagutskottet; och det vore dock en ganska märkelig anordning. Det förefaller mig, som om man bort söka undvika en dylik oegentlighet.

För det andra har förslaget rent formellt sett enligt min upp-

Om ändringar
i grundläg-
garnas bestäm-
melser rörande
statsdeparte-
menten.

(Forts.)

fattning åtskilliga brister. När departementsindelningen skall utur grundlagen, så skall det icke vidare i densamma kunna talas om t. ex. chefen för justitiedepartementet. Hur går man då till väga? Eftersom det i alla fall skall finnas justitieärenden — ty det kan man icke komma ifrån — föreslår man att det på de ställen, där i regeringsformen och riksdagsordningen hittills talats om chefen för justitiedepartementet skall skrivas: »chefen för det departement, till vilket justitieärendena höra». Det kan ju låta sig göra, ehuru det är en litet egendomlig stilisering av en grundlagsbestämmelse. Men när man kommer till tryckfrihetsförordningen, hur vill man där lösa frågan? Jo, det framgår av sidan 27 i betänkandet: i tryckfrihetsförordningen skjuter man in, i ett moment mitt inne i en paragraf, följande definition: »Utgivare av dagblad eller periodiska skrifter anmäla sig, jämte titeln och tryckningsorten, hos chefen för justitiedepartementet, med vilken i denna lag förstås chefen för det departement, vartill justitieärendena höra.»

Jag tror, att det är för svensk grundlagsstiftning ganska främmande att hava sådana där definitioner inskjutna i grundlagen. Här gör man det i ett godtyckligt valt moment, men på alla övriga 20—30 ställen i tryckfrihetsförordningen, där samma bestämmelse förekommer, behåller man den gamla lydelsen. Det synes mig då vara ganska oegentligt, att vad man icke anser gå an att sätta in i regeringsformen och riksdagsordningen, det anser man gå an att sätta in i tryckfrihetsförordningen. Saken hade väl varit mycket enklare hjälpt genom att man anordnat ett övergångsstadgande till alla grundlagar, i vilket man gjort den definition, som man nu rätt godtyckligt vill skjuta in i ett moment av tryckfrihetsförordningen.

Jag anser förslaget emellertid lida även av andra formella brister. Om kammaren behagar jämföra den nuvarande lydelsen med den föreslagna lydelsen av §§ 4, 5 och 6 regeringsformen, de grundläggande bestämmelserna på detta område, finner kammaren först i § 4 enligt den nuvarande lydelsen stadgandet om Konungens rätt att styra riket, dock med skyldighet att inhämta underrättelse och råd av statsråden, vilkas allmänna kvalifikationer uppräknas. Så övergår man logiskt till och konsekvent i § 5 till bestämmelsen om statsrådets antal, bestämmelsen om statsministern såsom statsrådets främste ledamot, bestämmelsen om statsrådets rätt att närvara vid alla regeringsärenden. Därefter kommer en bestämmelse om att far och son o. s. v. ej kunna på en gång vara statsråd en bestämmelse, som icke nödvändigtvis behövt stå här. Slutligen kommer i § 6 bestämmelsen om ärendenas fördelning mellan statsråden, d. v. s. om departementens antal och anvisningen hur ärendena skola fördelas mellan dem. Det är i dessa paragrafers nuvarande lydelse en i stort sett mycket väl konstruerad och tillfredsställande ordning, där man logiskt går fram från det allmänna till det mera enskilda.

Hur skulle det däremot bli enligt föreliggande förslag? Jo, först återfinner man i förslaget till § 4 den gamla inledande vackra be-

stämelsen om Konungens rätt att styra riket o. s. v.; men så är där tillkopplat detta lilla detaljbihang »ej må fader och son eller bröder på en gång vara ledamöter av statsrådet», vilken bestämmelse absolut icke hör dit. I den föreslagna § 5 finns därefter ingen fortsättning om statsrådets antal, icke den naturliga fortsättningen om statsministern såsom den främste bland statsrådets ledamöter, icke bestämmelsen om deras rätt att övervara alla i statsrådet förekommande ärenden. I stället är där instucken en paragraf om statsdepartementen, en paragraf, om vars formulering i allmänhet jag nu ej skall yttra mig, men som i slutet innehåller ett rätt egendomligt stadgande, så lydande: »*Chefen för det departement, till vilket utrikes ärendena höra, är minister för utrikes ärendena*» — således ånyo en sådan där underligt konstruerad definition, vars motsvarighet vi känna igen ifrån tryckfrihetsförordningen, varom jag nyss talade, och denna definition inskjuten i grundlagen i en paragraf, där, såvitt jag kan förstå, det alls icke är nödvändigt att placera den. I den nya § 6 kommer därefter återigen en rad bestämmelser om statsråden. Man spränger således alldeles sönder den nuvarande ordningen och sammanhanget mellan grundlagsbestämmelserna och inför en ny indelning, som saknar enhetlighet och sammanhang.

Om ändringar i grundlagarnas bestämmelser rörande statsdepartementen.
(Forts.)

Men därtill kommer, att detta tillvägagångssätt icke blott är tekniskt otillfredsställande, utan även, så vitt jag förstår, alldeles onödigt.

I utskottet föreslog jag, att man skulle bibehålla § 4 oförändrad, och att man i § 5 med bibehållande i huvudsak av den nuvarande anordningen kunde skriva exempelvis så här: »Statsrådet skall bestå av lägst elva, högst tretton ledamöter, vilka äga att alla i statsrådet förekommande ärenden övervara. Bland dem utnämne Konungen en att vara statsminister och statsrådets främste ledamot. Ej må» etc. lika med den nuvarande lydelsen.

Om man velat godtaga detta förslag, hade man i den naturliga ordningen fått in de konstitutiva bestämmelserna om antalet statsråd, om statsministern, vilken bör presenteras i spetsen för statsrådet och icke såsom enligt konstitutionsförslaget förslag skjutas in på sladden i en långt senare bestämmelse.

Vidare kunde man i § 6 hava skrivit med anslutning till nuvarande lydelse: »Av statsrådets ledamöter skola minst 8, högst 10 vara chefer och föredragande för var sitt statsdepartement. Dessa departements antal, benämning och huvudsakliga verksamhetsområde bestämmas genom en av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag» o. s. v., varpå kunde följa de bestämmelser, som nu stå i § 6 om den närmare fördelningen av ärendena.

Det förefaller mig, som om man på det viset hade fått en vida behagligare anordning av grundlagen liksom även en tydligare och bättre formulering av grundlagstexten än med denna — jag vågar verkligen kalla den så — blandade kompott, som nu här förekommer.

Till sist är, såvitt jag förstår, ordalydelsen i § 5 rent otillfredsställande reellt sett. Se vi på den nuvarande lydelsen av § 6, som

Om ändringar
i grundlag-
arnas bestä-
melse rörande
statsdeparte-
menten.
(Forta.)

motsvarar den nya § 5, står där: »Av statsrådets ledamöter skola åtta vara chefer och föredragande, var för sitt departement, nämligen», och så uppräknas departementscheferna. På det sätt detta är skrivet framgår tydligt, att varje statsråd skall vara chef för sitt särskilda departement, och att icke annat än undantagsvis ett och samma statsråd kan förordnas att upprätthålla chefskapet för två eller flera departement.

När man däremot nu föreslår, att senare delen av § 5 hädanefter skall lyda: »För varje departement utser Konungen bland statsrådets ledamöter en chef och föredragande», är det så skrivet, att samma person skulle kunna förordnas till chef för flera departement. Jag vet icke, om det är oavsiktligt eller avsiktligt man så skrivit, om det är avsiktligt för att man skulle kunna förordna samma person att vara exempelvis chef för de båda försvarsdepartementen eller för andra departement, som man av konjunkturskäl eller av personliga skäl anser lämpligt att vid något tillfälle sammanslå. Men som det är skrivet och då grundlagstext skall tolkas efter sin ordalydelse, tror jag ej det är möjligt att komma ifrån att bestämmelsen kan tolkas på det viset. Även detta är ytterligare ett skäl, varför jag anser det vara ganska olämpligt att antaga detta förslag vilande, ty det vilja vi väl dock icke avsiktligt införa.

Då därtill, såsom jag redan sagt, det synes mig som om man icke skulle ernå någon egentlig reell vinst därmed, ber jag herr greve och talman, att, på skäl, som nu och i reservationen blivit anförda, få yrka avslag å det föreliggande förslaget.

Herr v o n B a h r: I likhet med en del andra högerledamöter i konstitutionsutskottet har jag icke ansett mig kunna biträda reservationen.

Visserligen är jag icke fullt okänslig för de av reservanterna till stöd för ett avslag å den kungliga propositionen anförda skäl, men jag har icke velat taga på mitt ansvar att genom ett avslag borttaga möjligheten att under nästkommande valperiod vidtaga en under samma tid måhända påkallad förändring av departementens antal. Särskilt tänker jag därvid på den så länge på dagordningen stående och ifrån så många håll förordade frågan om inrättande av ett handelsdepartement.

Någon större fara i att den föreslagna grundlagsändringen skulle var ägnad att möjliggöra genomförandet av omogna eller åtminstone icke fullt genomtänkta förslag till departementsindelning kan jag för min del icke finna vara för handen, då det är förhållandet att även efter genomförandet av den nu föreslagna grundlagsändringen erfordras båda kamrarnas samstämmiga beslut för att man skall kunna vidtaga en departementsreform, ett förhållande som torde utgöra mycket goda garantier för förhindrandet av antagandet utav dylika omogna förslag.

På grund härav och med åberopande av det utredande anförande, som herr statsrådet nyss höll — jag skall icke tillåta mig att upprepa

de däri anförda skälen — ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Om ändringar
i grundla-
garnas bestä-
melse rörande
statsdeparte-
menten.
(Forts.)*

Herr E k m a n, J o h a n E m i l s o n: Efter den siste talarens yttrande skulle jag egentligen kunna inskränka mig till att instämma med honom. Jag vill emellertid säga, att jag för min del icke hyser några betänkligheter emot att ur grundlagen utflyttas bestämmelserna om departementens antal och benämning inom den ram grundlagen fastslår eller kommer att fastslå. Då man ändå får höra både att konstitutionsutskottet tillstyrkt förslaget, att flera justitieministrar gjort detsamma och att i andra länder ifrågavarande bestämmelse icke ens är så omgjordad med restriktioner, som här föreslagits, borde man, synes det mig, kunna hysa det förtroendet till regeringen och riksdagen, att man ej befarar några vådor av de förändringar, som här föreslås.

Vad som gör att ett beslut i föreslagen riktning nu är av mer vikt än förr är att ett avslag nu skulle med fyra år uppskjuta tillkomsten av ett handelsdepartement. Inrättandet av ett handelsdepartement har länge varit behöfligt och blir det alltmer för varje dag som går. Jag behöver icke erinra herrarna om alla de komplicerade frågor, som kriget medfört och som fredsslutet också med all säkerhet kommer att medföra. De frågor som skulle tillhöra detta departement äro för närvarande fördelade på flera, särskilt finansdepartementet. Såsom vi veta, väljes ju den person, som blir utsedd till finansminister, högst sällan med hänsyn till att han skall vara representant för handel och sjöfart, utan som förhållandena nu gestalta sig, är ju finansministern i eminent mening skatteminister. Då hans departement till på köpet även i och för sig är så överhopad med arbete, att det icke gärna kan tänkas medhinna ytterligare ärenden, och då de frågor av mera praktisk natur, som falla inom näringslivets område, kräva sin särskilda behandling, kan det icke vara möjligt att vi utan stora olägenheter kunna undvara ett handelsdepartement under de närmaste tre åren.

Allt detta är för mig så talande skäl för att bifalla denna sak, som ju egentligen icke är annat än en formalitet och som enligt min uppfattning aldrig kan leda till någon betänklighet, att jag, herr greve och talman, måste yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr K j e l l é n: Även jag, herr greve och talman, ber att få deklarerera, att jag står på Kungl. Maj:ts och utskottets sida i denna fråga och jag skall be att få återvända till en statsrättslig synpunkt härvidlag.

Det är ju alldeles riktigt, att vi här hava att göra med en nationell egenhet i vår författning, och jag förstår mycket väl den berättigade ståndpunkt, från vilken man vill bevara denna egenhet. Men tiden går och förhållandena ändra sig, och det är icke allt gammalt som är förtjänt att bevaras. Att utvecklingen inom vår statsrätt verkligen också gått och går i den riktning som justitieministern antygt, skulle jag här vilja vitsorda.

Om ändringar
i grundlag-
arnas bestä-
melse rörande
statsdeparte-
menten.
(Forts.)

Utskottets ärade vice ordförande tycktes fästa sig vid det förhållandet, att 1772 års regeringsform icke bestämt arbetsfördelningen mellan statssekreterarna så noga som förut 1720 och efteråt 1809. Han tycks ha förbisett, att tyngdpunkten inom den centrala förvaltningen på den tiden låg inom de *centrala verken*. Där är utvecklingen alldeles klar. Alla de gamla författningarna hade en särskild paragraf för varje centralt verk, en för rikets hovrätter, en för kansliet, en för kammarkollegium, en för statskontoret o. s. v. Men dessa hava krympt ihop och försvunnit i vår nuvarande regeringsform § 47 under den allmänna generella stadgan, att »rikets hovrätter skola döma efter lag och laga stadgar» och »rikets kollegier förvalta de dem åliggande sysslor» o. s. v.

Grundlagen har således släppt det fasta greppet i fråga om indelningen av den centrala förvaltningen, och om vi nu skulle i detta avseende frigöra även arbetsfördelningen inom de särskilda departementen från grundlagens område, så foga vi endast ett nytt moment till den process, som förut på denna punkt ägt rum. Ett sådant steg skulle också vara ägnat att utstryka en annan nationell egenart, som icke är av godo, nämligen den påfallande *byråkratism*, som genomsyrar den svenska författningen — detta ingalunda minst på det område som rör riksdagens arbetsapparat. Det är uppenbart, att tiden kräver smidigare former på grund av de stora, ständigt ökade arbetsuppgifter som tillföras staten. Det är ur denna synpunkt som jag framför allt velat understryka, att Kungl. Maj:ts nu föreliggande förslag har fog för sig, och jag ber därför, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Clason: Jag skall endast svara ett par ord. Beträffande den siste ärade talarens anförande vill jag säga, att den omständigheten att man brutit löst de *centrala ämbetsverken* ur regeringsformen givetvis icke kan bevisa någonting om den historiska utvecklingen beträffande *statsdepartementen*, varom här är fråga. I fråga om departementen är det fullt klart att man gått en motsatt väg. Man har försökt att bryta lös dem ur regeringsformen, men sedan åter måst sätta in dem.

Vad frågan om ett handelsdepartement angår förklarade jag för min del både 1914 och nu, att jag vore villig att medverka till framläggandet av ett direkt förslag om ett sådant, varigenom den frågan lättast skulle kunnat lösas. Men det visade sig att man icke ville vara med om den saken. Beträffande frågan om inrättande av ett handelsdepartement vill jag för övrigt, utan att på något sätt bestrida att dess inrättande kan vara mycket angeläget, påpeka det egendomliga uti, att under de 3 eller 4 sista åren icke någon som helst motion därom väckts, som skulle kunnat bringa konstitutionsutskottet i den ställningen att det fått närmare taga ståndpunkt till frågan. Som sagt, jag erbjöd mig att vara med om att framlägga förslag därom i utskottet, men jag vann icke någon anslutning.

Herr Kjellén: Då utskottets herr vice ordförande återförde diskussionen till frågan om »departementen», som jag trodde bara var ett förflutet ord i hans förra anförande, vill jag framhålla, att det icke fanns några departement före 1840, och att det således beträffande dem icke kan förekomma någon historisk hävd på 1700-talet.

Om ändringar i grundlagarnas bestämmelser rörande statsdepartementen.
(Forts.)

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr Ekman, Karl Johan, begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 35.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 285, med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen.

Om utsträckning av tiden för vissa statistiska uppgifters hemlighållande.

I detta utlåtande hade utskottet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

§ 2.

§ 2.

4:o. I grund av — — — — som helst.

4:o. I grund av — — — — som helst.

Om utsträckning av tiden för vissa statistiska uppgifters hemliga hållande.
(Forts.)

(Nuvarande lydelse:)

Vid föregående tillåtelse skola följande undantag ovägerligen iakttagas:

Att protokoll, hållna — — — uppenbara.

Att ej några — — — femtio riksdaler.

Att mobiliseringsplaner — — — konfiskeras.

Att, där underrätt — — — konfiskeras.

Att, i vad — — — femtio riksdaler.

Det skall — — — sexton skillingar.

Att protokoll — — — sexton skillingar.

Att ingen — — — sexton skillingar.

Att utdrag — — — femtio riksdaler.

Att uppgifter — — — femtio riksdaler.

Att för officiell statistik lämnade uppgifter, som avse namngivna enskilda personer, bolag eller andra enskilda samfälligheter, ej må utlämnas, förrän *fem* år från uppgiftens datum förflutit; dock att, såvida med hänsyn till uppgiftens natur eller det ändamål, för vilket den ästundas, och omständigheterna i övrigt trygghet kan antagas vara för handen, att ett tidigare utlämnande icke kommer att missbrukas till skada för den, som avgivit uppgiften eller eljest däri avses, utlämnande även före sagda tidpunkt må äga rum; ägande vederbörande myndighet att därvid göra de förbehåll, som kunna prövas erforderliga. Den som obehörigen utlämnar uppgift eller i tryck offentliggör uppgift, som han vet vara obehörigen utlämnad, så ock den, som bryter, emot

(Föreslagen lydelse:)

Vid föregående tillåtelse skola följande undantag ovägerligen iakttagas:

Att protokoll, hållna — — — uppenbara,

Att ej några — — — femtio riksdaler.

Att mobiliseringsplaner — — — konfiskeras.

Att, där underrätt — — — konfiskeras.

Att, i vad — — — femtio riksdaler.

Det skall — — — sexton skillingar.

Att protokoll — — — sexton skillingar.

Att ingen — — — sexton skillingar.

Att utdrag — — — femtio riksdaler.

Att uppgifter — — — femtio riksdaler.

Att för officiell statistik lämnade uppgifter, som avse namngivna enskilda personer, bolag eller andra enskilda samfälligheter, ej må utlämnas, förrän *tio* år från uppgiftens datum förflutit; dock att, såvida med hänsyn till uppgiftens natur eller det ändamål, för vilket den ästundas, och omständigheterna i övrigt trygghet kan antagas vara för handen, att ett tidigare utlämnande icke kommer att missbrukas till skada för den, som avgivit uppgiften eller eljest däri avses, utlämnande även före sagda tidpunkt må äga rum; ägande vederbörande myndighet att därvid göra de förbehåll, som kunna prövas erforderliga. Den, som obehörigen utlämnar uppgift eller i tryck offentliggör uppgift, som han vet vara obehörigen utlämnad, så ock den, som bryter emot

(Nuvarande lydelse:)

förbehåll, varunder utlämnande skett, böte från och med femtio till och med trehundra riksdaler.

Att de från — — — femtio riksdaler.

Att ansökning — — femtio riksdaler.

Att sådant, som — — — — huvudsaken.

I övrigt, och — — — — stadgat är.

(Föreslagen lydelse:)

förbehåll, varunder utlämnande skett, böte från och med femtio till och med trehundra riksdaler.

Att de från — — — femtio riksdaler.

Att ansökning — — femtio riksdaler.

Att sådant, som — — — — huvudsaken.

I övrigt, och — — — — stadgat är.

Om utsträckning av tiden för vissa statistiska uppgifters hemlighållande.

(Forts.)

Vid utlåtet fanns fogad en reservation av herrar *Edén, Mannheim, Olof Olsson, August Ljunggren, Gullberg, Larsson* i Västerås, *Ericsson* i Vallsta, *Kropp, Sterne* och *Törnkvist*, vilka på angivna skäl hemställt, att förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr Mannheim: Herr talman! Den proposition som nu föreligger till behandling går ut på att ändra en bestämmelse i tryckfrihetsförordningen, vilken för närvarande skyddar vissa för den officiella statistiken influtna uppgifter under fem år, så, att dessa fem år skulle utsträckas till tio år. Nu kan det ju anses ganska egendomligt att man, när det gäller att taga ståndpunkt till en sådan fråga som denna, har skilt sig på partilinjier, att hela högern står mot hela vänstern. Förklaringen till detta fenomen ligger däri, att vänstern i allmänhet är obenägen att gå med på sådana »reformer» i tryckfrihetsförordningen, vilka gå ut på att öka sekretessen, vare sig det gäller att utsträcka sekretessen till nya områden eller utsträcka tiden för hemlighållandet. Man kan finna uttryck för denna obenägenhet i den strid som ofta på detta område förekommit mellan vänster och höger. När ändring i tryckfrihetsförordningen, som inneburit inskränkning i tryckfriheten varit i fråga, har vänstern sökt att i så stor utsträckning som möjligt begränsa ändringen. Vänstern har strävat efter att i tryckfrihetsförordningen så noga som möjligt söka specificera de handlingar som skola hemlighållas; den har sökt undvika generalisering och på sådant sätt undgå sekretessen på områden, vilka det icke varit meningen att den skulle beröra. Detta är ju för oss alla noggsamt bekant och jag behöver icke styrka detta genom några exempel. Men erfarenheten har visat att man trots all försiktighet dock icke kunnat hindra att sekretessen på åtskilliga områden utvidgats långt utöver vad man tänkt sig med införande av bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen. Vid denna riksdag hava vi vid ett par tillfällen, då vi diskuterat dessa saker här i kammaren, haft tillfälle att observera, huru oförstående högern i regel ställt sig till

Om utsträckning av tiden för vissa statistiska uppgifters hemliga hållande.

(Forts.)

dessa frågor och huru ovillig den varit att i den mån det varit möjligt hämma den översvämning, som sekretessen sökt taga utöver de gränser, som man velat sätta för densamma. Jag erinrar herrarna om, hurusom det förekommit vissa motioner i denna kammar, varigenom man i den mån det varit möjligt sökt åstadkomma en viss kontroll över det sätt, varpå myndigheterna tillämpa sekretesstadgarna. Jag erinrar om förslaget att i instruktionerna för justitieombudsmannen och militieombudsmannen införa bestämmelser, varigenom man särskilt skulle peka på skyldigheten för dessa ämbetsmän att kontrollera att myndigheterna hölle sig inom ramen för de bestämmelser som funnos. Dessa motioner avslagos av första kammaren.

Jag erinrar vidare om, att man under de diskussioner, som då förekommo, såsom exempel på tillämpningen av dessa stadganden anförde ett sådant fall som att två arbetare gått in till Kungl. Maj:t med begäran att vinna befrielse från krigstjänstgöring, därför att de behövdes för den borgerliga verksamhet, i vilken de voro sysselsatta, och att det svar man fick på denna ansökning, vilket var ett nej, ett avslag på ansökningen, var åsatt hemlig stämpel. Det ansågs såsom ett synnerligen belysande exempel på huru de militära myndigheterna tolka dylika stadganden. Men vad som är särskilt anmärkningsvärt är att från högt militärt håll i denna kammar framhölls att myndigheterna tolkat författningen alldeles riktigt och att detta svar enligt tryckfrihetsförordningen borde vara hemligt. Det förklarades utgöra eu del av en plan för samverkan mellan armén och flottan. I den gensaga, som i anledning av detta egendomliga uttalande kom från vänsterhåll, instämde icke någon av högern.

Det torde under sådana förhållanden icke vara så svårt att förstå, att benägenheten från vänsterhåll att gå med på ett tillägg till tryckfrihetsförordningen i syfte att utsträcka sekretessen icke kan vara så stor. Emellertid vill jag genast framhålla, att det icke är meningen att till följd av de förhållanden jag nu pekat på intaga någon ställning, som skulle kunna tolkas som obstruktion. Här förekomma vid denna riksdag andra kungl. propositioner, vari man föreslagit inskränkning i tryckfriheten, och som vänstern icke motsätter sig. Men det är klart att man måste bli fullt övertygad om att inskränkningarna äro nödiga och nyttiga.

Vissa förhållanden hava vid granskningen av det nu föreliggande kungl. förslaget gjort att vi blivit betänksamma. Först och främst vill jag då framhålla, att vi icke kunna bliva övertygade om, att en näringsidkare, som skall lämna uppgifter av ifrågavarande beskaffenhet till myndigheterna och som är rädd för att de skola bliva offentliga, på grund av denna sin rädsla skulle lämna ofullständigare och mindre tillförlitliga uppgifter om skyddstiden är fem år än han skulle göra om den tid, under vilken de skulle hemlighållas fastställdes till tio år. Fem år är redan en så lång tid att jag vågar påstå, att en näringsidkare i regel i avseende å sådana förhållanden som det här är fråga om icke tager hänsyn till

de år som följa därefter. Uppgifterna bliva lika tillförlitliga eller otillförlitliga, vare sig tiden är fem eller tio år.

Härtill kommer att när detta förslag skulle utarbetas av underordnade myndigheter — förslaget kommer från kommerskollegium — lämnade kommerskollegium uppdraget att utarbeta förslaget åt en av sina ledamöter. I det förslag som denne ledamot utarbetade hemställdes om utsträckning av tiden för sekretessen från fem till tio år. Samtidigt föreslogs det också en omredigering av stadgandena, varigenom man skulle vinna tillräckligt skydd för den vetenskapliga forskningen, så att den icke skulle kunna utestängas från ifrågavarande område, och att även uppgifter som vore behöfliga för domstolarna och andra publika ändamål skulle kunna komma dessa offentliga myndigheter till del.

Om utsträckning av tiden för vissa statistiska uppgifters hemlighållande.
(Forts.)

Emellertid gick kommerskollegium som vid behandlingen av detta ärende uttalade att det funne de nuvarande bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen icke vara avfattade på ett fullt tillfredsställande sätt, ändå icke med på det förslag, som kom från nämnde dess ledamot, utan tillstyrkte endast Kungl. Maj:t att föreslå en förändring av tiden från 5 till 10 år. Nu förklarade, som jag sade, kommerskollegium, att de nuvarande bestämmelserna icke vore formulerade på ett fullt tillfredsställande sätt, men kollegium sade samtidigt, att erfarenheten visat att de i tillämpningen icke berett några större svårigheter. Jag undrar, om man kan instämma i vad kommerskollegium här uttalat. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att tryckfrihetskommittéerna i sitt betänkande vid formulerandet av de bestämmelser, som äro avsedda att skydda de uppgifter som lämnas för den officiella statistiken, gjort en liten ändring i fråga om dessa bestämmelser just därför, att från samme tjänsteman i kommerskollegium framkommit en anmärkning, som innebar vissa farhågor för, att man med stöd av de stadganden som för närvarande finnes i tryckfrihetsförordningen skulle vägra att utlämna primäruppgifter även i fråga om officiella undersökningar och utredningar, och dessa farhågor hade ifrågavarande tjänsteman sedan på förfrågan av tryckfrihetskommittéerna förklarat hava beaktats.

Om man nu tänker på detta, borde man kunna förstå, att vänstern med den uppfattning den haft om dessa frågor blivit än mera betänksam och slutligen ställt sig på den ståndpunkten, att den icke vill vara med om Kungl. Maj:ts förslag att utsträcka tiden från fem till tio år. Jag vill framhålla, att tryckfrihetskommittéerna i sitt förslag stannat vid fem år.

Det är alldeles givet att, när hela vänstern reserverat sig mot förslaget, denna reservation kommer att bifallas av andra kammaren. Är det då skäl att första kammaren, då frågan ju icke är någon stor fråga, bifaller Kungl. Maj:ts och utskottets förslag? Detta skulle endast innebära, att frågan återremitterades till konstitutionsutskottet, och efter vad jag kan förstå bleve då slutet, att konstitutionsutskottet hemställde, att första kammaren måtte biträda andra kammarens beslut. Jag tror icke att det är praxis att kon-

Om utsträckning av tiden för vissa statistiska uppgifters hemlighållande.

(Forts.)

stitutionsutskottet i ett fall sådant som detta föreslår sammanjämkning, så att man kunde vänta, att utskottet skulle komma med förslag om att ifrågavarande uppgifter skulle hemlighållas exempelvis i sju och ett halvt år. Jag tror att, om första kammaren går med på reservationen och sålunda stannar vid fem år, härigenom skulle besparas både tid och arbete och frågan är ju som sagt icke någon stor fråga.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr von Geijer: Då jag biträtt utskottets förslag ber jag att få säga några ord till försvar för detsamma. Då det här förklarats att man icke förstår tankegången hos dem som biträtt förslaget, skall jag, herr talman, be att med några få ord få rekapitulera ärendets historia och angiva dess nuvarande läge. Den förste talaren angav nämligen endast en sida av detta ändringsförslag, men rörde icke vid dess historia på något sätt.

Det är riktigt vad talaren sade, att förslaget endast innebär en förlängning av den tid, under vilken ifrågavarande handlingar skulle åtnjuta skydd, från nu gällande fem till tio år. Det är den enda ändring lagförslaget avser. Vad handlingarna ifråga beträffar tillkommo bestämmelser om deras skyddande genom 1909 års lagstiftning. Dessa handlingar avse de för officiell statistik lämnade uppgifter, som avse namngivna enskilda personer, bolag eller andra samfälligheter. Kungl. Maj:ts förslag är grundat på hemställan från kommerskollegium, vilket begärt, att ifrågavarande primäruppgifter skola tillerkännas något ökat skydd. Såsom grund för denna hemställan åberopar kommerskollegium dels upprepade framställningar från personer och bolag som skulle lämna dessa uppgifter, dels ock ett eget yttrande. Kommerskollegium pekar på, att numera dessa uppgifter ingå i så detaljerade redogörelser för de särskilda företagens ekonomiska förhållanden, att kommerskollegium ansåge, att, därest icke ett ökat skydd lämnades dessa primäruppgifter, fara vore å färde att dessa uppgifter, vilka för kommerskollegium vore av synnerlig vikt, skulle bliva otillförlitliga och ofullständiga i hög grad. Kommerskollegium säger själv angående detta: »De sålunda framförda farhågorna saknade såvitt anginge primäruppgifterna för den statistik, som tillhörde kollegiets ämbetsområde, för visso icke stöd i faktiska förhållanden.» Detta är anledningen till att kommerskollegium fann fara värt, att det material det skulle bearbeta och det resultat det ville vinna skulle äventyras. Socialstyrelsen som hörts i ärendet förordade jämväl förslaget.

Nu är det riktigt som den förste ärade talaren framhöll, att, då ärendet ytterligare skulle behandlas, kommerskollegium uppdrog åt en sin ledamot som kollegiet litade på att utarbeta förslaget, och denne medlem ville för sin del föreslå en principiell omläggning, som gick ut på, att man i vissa fall icke skulle kunna förbjuda handlingarnas utlämnande. Det är den enda skillnaden mellan kommerskollegii och Kungl. Maj:ts förslag, vilket faller tillbaka på nu-

varande lydelse, och den har den förste talaren icke berört. Kanske skall jag om en liten stund säga något om den saken.

Nu frågar jag vilka parter det här gäller. Jo, först och främst de personer som lämna primäruppgifter. Det har redan framhållits att de genom åtskilliga petitioner i ärendet framställt önskan om ökat skydd. Den förste ärade talaren sade, att han icke ansåg sig övertygad om att någon skada tillfogats dem som lämnade dessa uppgifter. Varav kan man draga en sådan slutsats? Kommerskollegium yttrar, att de framställda farhågorna icke sakna fog, och för min del kan jag tillägga, att det gång på gång förekommit, att uppgifterna som lämnats varit så ofullständiga, att de måst skickas tillbaka för komplettering. Jag vidhåller sålunda bestämt min mening, att statistiken på denna punkt blir synnerligen otillfredsställande. Det var först denna synpunkt om dem som lämna primäruppgifter.

Om utsträckning av tiden för vissa statistiska uppgifters hemlighållande.
(Forts.)

Vidare gäller det utomstående personers intressen — och det är väl deras intresse oppositionen vill skydda — att taga del av primäruppgifterna. Jag vill då erinra om, att lagen innehåller anvisningar huru detta skall äga rum — om de äro tillräckliga eller icke torde det kunna tvistas. Jag kan precis med samma fog som den förste talaren säga, att jag icke tror, på kanske några undantag när, att icke dessa stadganden äro fullt tillräckliga.

Alla intressen äro sålunda tillgodosedda men ändock vill man avslå förslaget.

Såvitt jag kunde förstå den förste ärade talaren berodde hans uttalande icke på något annat än en allmän känsla. Största delen av hans anförande uppehöll han sig vid vad högern i tryckfrihetsfrågor uttalat sig om, och att det allt mer och mer visade sig en benägenhet från ett visst partis sida att bereda skydd och sekretess åt saker och ting som icke borde åtnjuta sådan. Jag vill då först och främst erinra om, att man icke kan hjälpa att utvecklingen gått så hastigt att statens myndigheter måst begära skydd för saker och ting, för vilka sådant skydd förr icke erfordrats. Man går numera in i så subtila detaljer av enskilda människors, bolags och inrättingars ekonomiska liv att det är nödvändigt att bereda ökat skydd åt vissa näringar, och det är sålunda icke meningen att utsträcka detta skydd till att inskränka, till att inkräkta på tryckfrihetsförordningen i alla delar.

Herr Mannheim visade vidare på det förslag, som han antydde; namnet är icke angivet, men man vet ju, att en kommerskollegii ledamot framhöll det. Jag vill då återropa, att just detta förslag han talade om, som enligt hans uppfattning man borde hava antagit, har överlämnats till tryckfrihetskommitté. Men trots det, att de hade tillfälle att noggrant granska det, föll man likväl tillbaka på nuvarande lydelse med en liten redaktionell jämkning. Sålunda är detta just prövat av de sakkunniga, och någon anledning då för oss att nu taga upp det kan icke förefinnas.

Till slut uppmanade han kammaren att taga reservanternas förslag, då anledning förelåg att antaga, att andra kammaren utan någon

Om utsträckning av tiden för vissa statistiska uppgifters hemlighållande.
(Forts.)

egentlig vidare meningsskiljaktighet skulle biträda detta av hela vänsterns inom utskottet förordade förslag. Jag kan nu icke för min del dela denna hans uppfattning, ty jag förstår icke, varför icke första kammaren i denna fråga, som han själv angav såsom varande i viss mån partiskiljande, skulle kunna å sin sida uttala sin bestämda åsikt om saken. Det av herr Mannheimer önskade syftet skulle ju nås ändå på den vägen och man kunna bli vid det gamla. Att någon anledning skulle föreligga att avstå från vår rättighet att votera efter de principer, vi anse riktiga, förstår jag icke.

Till sist bara ett ord. Den förste ärade talaren lade sitt anförande så, som jag uppfattade det, att det skulle från högerns sida förefinnas en benägenhet att mer och mer hysa rädsla för offentligheten, och att man därför skulle begagna sig av varje tillfälle i denna riktning. Jag kan gentemot detta säga, att det förefaller mig å andra sidan, som om vänstern härvidlag visade en skuggrädsla för att när omständigheterna så betinga, man verkligen skall kunna lägga sekretess på saker, som i och för sig icke äro av någon så stor offentlig betydelse. Om vi äro för försiktiga därvidlag, är å sin sida vänstern för skuggrädd på detta område.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Widell: Herr talman, mina herrar! Jag vill gärna medgiva, att för största delen av den officiella statistiken och däribland hela statistiska centralbyråns statistik det icke är av något särskilt stort behov påkallat att utsträcka den nuvarande tiden för primäruppgifternas hemlighållande från nu gällande fem år till tio år. Men det finnes vissa grenar av statistiken, där förhållandet ställer sig helt annorlunda, och för vilka en förlängd skyddstid måste betraktas icke blott som önskvärd utan rent av som nödvändig. Detta är särskilt fallet med de industristatistiska specialundersökningarna, som handhavas av kommerskollegium, och även, fast kanske i mindre mån, beträffande de socialstatistiska specialundersökningar, som socialstyrelsen har att utföra.

Jag skall emellertid här tala endast om de förstnämnda. Primäruppgifterna för dessa undersökningar äro av den mest ingående och ömtåliga natur man över huvud taget kan tänka sig. Det begäres från industriidkare uppgifter om vad de betala för sina råmaterial, vad de betala för underhåll av maskiner, vad smörjoljorna kosta, var de köpa sina råmaterial och vart de sälja sina produkter. Det är alldeles uppenbart, att på detta sätt klarlägges hela en industris inre byggnad för konkurrenterna, och det är icke att undra på, att industriidkarne tycka, att fem års skydd för sådana synnerligen ömtåliga uppgifter är en alldeles för kort tid. Det har också varit klagomål över, att tiden är för kort, och det har visat sig svårigheter med att få dessa uppgifter tillförlitliga och fullständiga. För min del hyser jag farhågor för, att om icke tiden för skyddet blir utsträckt, det småningom torde visa sig rent av omöjligt att fortsätta dessa undersökningar.

Nu har det talats rätt mycket om, att den föredragande byrå-

chefen i kommerskollegium med sitt tillstyrkande av skyddstidens utsträckning till tio år förknippat ett förslag om fullständig förändring av de nuvarande bestämmelserna om sekretessen. Jag skall icke gå närmare in på hans förslag om denna omläggning. Det kan ju icke bestridas, att i vissa fall de nuvarande bestämmelserna ha kunnat medföra svårigheter. Icke så vitt det gäller den vetenskapliga forskningen, ty den har fått sitt fullt, men det har nog i vissa fall varit kontroverser emellan de statistiska verken och andra statsmyndigheter, som för sitt speciella ändamål velat taga del av statistiskt material. Jag för min del tror icke, att den lydelse, denne byråchef föreslagit, är ägnad att undanröja dessa svårigheter, utan snarare framkallar nya i stället. Men det må nu vara hur som helst med den saken. Den har icke att göra med föreliggande fråga, ty om skyddet blir fem eller tio år, är fullständigt likgiltigt ur denna synpunkt, därför att de statsmyndigheter, som behöva dessa uppgifter, sannerligen icke äro betjänta med att få uppgifterna fem år gamla, utan vilja ha de allra senaste uppgifterna. Ur den synpunkten spelar det icke den ringaste roll, om man utsträcker tiden till tio år.

Om utsträckning av tiden för vissa statistiska uppgifters hemlighällande.

(Forts.)

Då sålunda den förmenta olägenheten av en utsträckning av tiden enligt min mening icke förefinnes, och det i vissa fall är nödvändigt att bereda ökat skydd åt ifrågavarande uppgifter, ber jag för min del få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Alkm an: Då här i dag föreligger icke bara detta utan åtskilliga andra förslag till ändringar i tryckfrihetsförordningen, kan jag icke underlåta att bekänna, att jag för min del har mycket stora principiella betänkligheter mot nästan varje ändring i tryckfrihetsförordningen, särskilt under nuvarande politiska förhållanden. Dessa mina betänkligheter hava under de senare åren blivit än mer stärkta till följd av den anda, vari jag funnit, att tryckfrihetsförordningen på senare år blivit tillämpad, och de hava även vid denna riksdag stärkts genom den sanktion, som majoriteten i denna kammar upprepade gånger givit åt denna anda. Men om möjligt än mera stärkta ha dessa mina betänkligheter blivit, sedan jag för ett par dagar sedan fick fatt i ett regeringsuttalande rörande tryckfrihetsförordningen, som jag finner så pass anmärkningsvärt, för att icke säga uppseendeväckande, att jag icke kan underlåta att meddela kammaren detsamma. I ett statsrådsprotokoll, som finnes delvis intaget i det betänkande vi nyss hade före, konstitutionsutskottets utlåtande nr 25, ett statsrådsprotokoll från 1914, har jag nämligen funnit följande enligt min mening ytterst märkliga uttalande: att »tryckfrihetsförordningen, om ock av grundlags natur icke kan anses äga den fundamentala betydelse, som de övriga grundlagarna». Där tillåter sig alltså dåvarande justitieministern herr Hasselrot att, med instämmande av den dåvarande regeringens samtliga ledamöter, gradera grundlagarna på det sätt, att tryckfrihetsförordningen kommer i ett slags sämre klass. Jag beklagar, att icke någon av de ledamöter av den dåvarande regeringen, som sitta även i den nuvarande

Om utsträckning av tiden för vissa statistiska uppgifternas hemliga hållande.

(Forts.)

regeringen, finnes tillstådes på statsrådsbanken, men jag tillåter mig likväl fråga, med vad rätt en regering på detta sätt kan tillåta sig att i ett statsrådsprotokoll stämpla tryckfrihetsförordningen som ett slags sekunda grundlag. 6n dylik rätt kan åtminstone icke hämtas från regeringsformens § 85, där samtliga grundlagar betraktas och behandlas som ett helt, vilket tillkommit för att bestämma svenska folkets författningsenliga rättigheter och skyldigheter. Jag tror icke heller, att man för ett sådant uttalande som detta kan åberopa deras mening, som lagen gjorde, ty om man återgår till den uppfattning, som gjorde sig gällande 1809, tror jag att man skall finna att den har ett alldeles motsatt innehåll. Jag skall med ett par ord antyda denna uppfattning. Jag kan då nöja mig med att anföra en mycket bekant passus ur 1809—1810 års konstitutionsutskottets memorial nr 10, så lydande: »Utskottet, som uti den i hosföljande förslag i allmänhet rådande anda funnit fullkomligen förenad den liberalitet, som förvarar varje medborgares förnuftiga yttranderätt, med det avseende på laglighet, som förekommer yttranderättens missbruk, har ansett detsamma vara av ett ypperligt värde, betraktat såsom en grundläggning för utövningen av den kanhända dyrbaraste bland ett folks rättigheter.»

»Den kanhända dyrbaraste bland ett folks rättigheter.» I de orden ligger ju en återklang av den tankegång rörande yttrande- och tryckfriheten, som återfinnes i praktiskt taget alla de författningar, som varit ett mera omedelbart uttryck av den stora franska revolutionen 1789, en tankegång som innebär, att yttrande- och tryckfriheten snarast vore att betrakta icke som blott likställd med utan fast mera som en förutsättning för övriga författningsenliga rättigheter. Och som vi sett av detta uttalande vid 1809—1810 års riksdag, som jag nyss anförde, var denna tankegång icke främmande för 1809 års män. Jag vågar tillägga, att jag icke är ensam om min mening, utan i det fallet har många meningsfränder, när jag säger, att praktiskt sett, den gamla tryckfrihetsförordningen, trots alla sina formella skröpligheter, dock varit ett kanske ännu mera dyrbart palladium för den svenska folkfriheten än övriga grundlagar. På dessa grunder kan man säga, att skulle man göra en klassificering, vilket jag för min del icke tillåter mig, måste man i alla händelser hävda, att tryckfrihetsförordningen ingalunda är mindre fundamental än någon av de övriga grundlagarna.

Den förste ärade talaren har under denna debatt anført åtskilligt, som jag kan instämma i rörande de betänkligheter man måste hysa mot det förslag till ändring av tryckfrihetsförordningen, som nu är före. Jag vill emellertid säga och upppepa, att jag tror, att man kan hava ganska stora principiella betänkligheter mot att framgå på den väg man nu slagit in på ifråga om partiella ändringar av tryckfrihetsförordningen. Vi ha ju från 1912 ett kommittébetänkande med förslag till fullständig revision av tryckfrihetsförordningen. Jag tror visserligen icke, att vi ha stor utsikt att nu få det betänkandet i dess helhet antaget såsom grundläggande för en revision. Men icke desto mindre tror jag, att det är ytterst betänkligt att som

nu är eller är ur detta betänkande plocka fram inskränkningar i tryckfriheten, utan att man samtidigt får någonting med av det vederlag, som i detta betänkande är givet åt tryckfriheten, särskilt med hänsyn till bättre offentlighetsregler angående en del handlingar, kommunala och andra. Vi få således frukterna av den ena sidan av den utredning, som kommittén gjort, men vi få icke i vederlag frukterna från den andra sidan. Det kan aldrig vara rätta sättet att särskilt i tider som dessa, framgå på reformstråten i fråga om den svenska tryckfriheten. När så därtill kommer, att man finner en sådan anda rörande tryckfrihetens tillämpning, som jag nu givit ett så ytterst märkligt exempel på från en svensk regering, tror jag, att dessa betänkligheter måste bli så starka, att det skall vara ytterligt vägande skäl för att i något fall gå med på partiella inskränkningar i tryckfriheten. Några sådana vägande skäl har jag för min del åtminstone icke funnit vara anförda rörande det förslag som föreligger. Jag vill för övrigt påpeka, vad detta förslag beträffar, att det går längre än 1912 års kommitté föreslagit.

Med anledning av det nu anförda tillåter jag mig yrka bifall till reservationen.

Herr **Alexanderson**: Den princip, som tryckfrihetsförordningen innehåller om allmänna handlingars offentlighet, skall, därom torde man vara ense, lida undantag endast i den mån, sådant befinnes strängt nödvändigt. Nu har emellertid i dag av chefen för statistiska centralbyrån den förklaring lämnats, att enligt hans mening beträffande de flesta arter av officiell statistik, även, så vitt jag fattade honom rätt, sådana som avse enskilda personer och förhållanden, icke någon ytterligare sekretess är av nöden, utan att detta endast gäller beträffande en viss ganska begränsad grupp av sådana uppgifter. Vid sådant förhållande synes det mig att det hade varit naturligt, om hans anförande hade utmynnat i om icke ett yrkande dock en förklaring, att han för sin del skulle finna av vikt, att en begränsning gjordes, så att ett vidgande av sekretessen från fem till tio år ägde rum endast, så vitt det vore fråga om denna mindre grupp av officiella uppgifter till statistiken. För egen del kan jag ju icke säga, att jag har klart för mig, i vad mån det är så strängt nödvändigt ens beträffande denna mindre grupp; men *om* så är förhållandet, synes det mig i alla fall icke böra föranleda till, att sekretessen göres så generell, som det föreslagits här. En konsekvens av denna ståndpunkt borde egentligen blivit ett yrkande på återremiss av ärendet till konstitutionsutskottet för närmare utredning. Men det är tydligt, att det icke vore lämpligt i det skede ärendet befinner sig och på det stadium av riksdagen vi befinna oss. Man borde snarare komma tillbaka till nästa riksdag med förslaget, så ändrat, att det begränsats till vad som upplysts vara så nödvändigt.

Med hänsyn därtill tillåter jag mig yrka avslag.

Herr **Kjellén**: Jag begärde ordet, herr greve och talman, då den ärade talaren bakom mig gjorde en anmärkning i en sak, som

Om utsträckning av tiden för vissa statistiska uppgifters hemlighållande.

(Forts.)

Om utsträckning av tiden för vissa statistiska uppgifters hemlighällande.

(Forts.)

tycktes mycket hava upprört honom. Han hade funnit ett uttalande av den förra regeringen, som gick i den riktning, att tryckfrihetsförordningen skulle hava ett slags sekunda rang inom grundlagarnas societet. Jag har icke någon som helst kallelse att taga denna regering i försvar, men jag tror, att här föreligger ett missförstånd att upplära. Det förefaller mig, som om den föregående talaren skulle utgå från, att tryckfriheten skulle vara lämnad vind för våg i vårt land, om vi icke hade tryckfrihetsförordningen. Om talaren hade fortsatt sina studier av regeringsformen ännu en paragraf bortom den han nämnde, alltså till § 86, skulle han ha funnit, att regeringsformen avhandlar tryckfriheten i mycket bestämda och klara ord. Ingen bestrider tryckfrihetens värde, även om man finner det förhållandet olämpligt, att med grundlags helgd omhägna en massa processrättsdetaljer, som icke i något annat land hava grundlags natur. För övrigt föreslogs en gång, jag tror på 1870-talet, alltså i ett liberalt tidevarv, att man skulle giva tryckfrihetsförordningen vanlig civillags karaktär.

Jag har endast velat meddela detta, att tryckfriheten i vårt land icke är beroende på att tryckfrihetsförordningen är grundlag; den kan med sina detaljer mycket väl vara civillag, och borde nog så vara med hänsyn till de skäligen otympliga bestämmelserna i gällande tryckfrihetsförordning av 1812.

Jag vill i huvudsaken yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Widell: Det förefaller mig, som om den ärade talaren på Upplandsbänken fullständigt missuppfattat mitt förra anförande. Om jag fattade honom rätt, yttrade han, att jag skulle sagt, att för större delen av primäruppgifterna för den officiella statistiken, och även sådana som gällde enskilda personer, behövdes icke någon sekretess. Jag har naturligtvis icke yttrat något sådant. Jag är fullständigt främmande för denna tankegång. Sekretessen är absolut nödvändig. Men vad jag yttrade var, att en utsträckning utöver fem år icke var behöfvig.

Nu har den ärade talaren framkastat tanken på, att för vissa statistiska uppgifter skulle stadgas tio års sekretess. Det kanske hade varit önskvärt att vidtaga en omformulering i den vägen, men jag tror, att det ligger utanför den praktiska möjligheten, därför att behovet av hemlighällandet beror uteslutande på primäruppgifternas innehåll. Det beror icke på statistikens beskaffenhet, utan på själva primäruppgifternas formella avfattning. Hur det skall kunna i tryckfrihetsförordningen klaras upp, förstår jag verkligen icke.

Herr Clason: Med anledning av det senaste uttalandet vill jag erinra, att det icke är så, att vare sig fem år eller tio år i tryckfrihetsförordningen fastslås såsom en definitiv gräns, före vilken ingenting får offentliggöras, utan efter det generella stadgandet finnes ett undantagsstadgande, att såvida med hänsyn till uppgiftens natur eller det ändamål, för vilket den åstundas, och omständigheterna i övrigt trygghet kan antagas vara förhanden, att ett tidigare utläm-

nade icke kommer att missbrukas till skada för dem, som avgivit uppgiften eller eljes däri avses, utlämnande även före sagda tidpunkt må äga rum. Således har man genom denna bestämmelse möjlighet att i olika fall jämka efter förhållandena.

Om utsträckning av tiden för vissa statistiska uppgifters hemlighällande.

(Forts.)

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 på aftonen.

Herr Alkmán: Gentemot den ärade talare, som vände sig mot mig nyss, vill jag till en början säga, att han nog gjorde sig skyldig till ett historiskt misstag. Jag vill minnas, att det förslag, på vilket han syftade, är från början av 1850-talet, från den riksdag, som började 1851, då ett dylikt förslag förelåg men avslogs av alla fyra stånden, om jag icke missminner mig. Men det förhållandet att överhuvud taget ett sådant förslag framkommit, kan ju icke inverka det allra ringaste på den anmärkning jag framställde. Jag tager nämligen för givet, att även om förslag framkomma, som bliva av statsmakterna förkastade, kan den omständigheten, att sådana förslag framkommit, aldrig giva vare sig en regering eller någon annan någon rätt att karakterisera, betrakta eller behandla en viss lag på annat sätt än det som lagligen gäller. Jag kan därför icke finna, att de av herr Kjellén anförda skälen i något avseende kunna förmildra domen över det besynnerliga tilltag, som en svensk regering tillät sig, att karakterisera en svensk grundlag på ett sätt, som icke överensstämmer med svensk grundlag.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föreliggande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan godkänna den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtanden

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 262 med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen, och nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 368 med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen,

bifölls vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs ånyo andra särskilda utskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 230 angående reglering av löneförhållanden m. m. vid statsdepartementen jämte i ämnet väckta motioner.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition hade utskottet till behandling förehaft

dels en av herr *H. Cavalli* inom första kammaren väckt motion (nr 128), däri yrkats den ändring i omförmälda proposition, att riksdagen måtte, i stället för begärda arvoden till generalsekreterarna i statsdepartementen, anvisa arvoden åt ämbetsmän utan särskilt uppdrag i politiskt hänseende, samt att anslaget till dessa ämbetsmäns avlöning måtte i följd härav anvisas åt nya expeditionsschefer i statsdepartementen eller, om så ansåges lämpligare, åt förste expeditionsschefer;

dels en av herr *C. Hallendorff* m. fl. inom andra kammaren väckt motion (nr 440), däri yrkats den ändring i propositionen, att riksdagen måtte dels i stället för begärda arvoden till generalsekreterare i statsdepartementen anvisa motsvarande belopp såsom lön, tjänstgöringspengar och ortstillägg till expeditionsschefer i statsdepartementen och byråchefen för lagärenden, dels bevilja arvoden åt biträdande expeditionsschefer i samtliga statsdepartement utom justitiedepartementet, utrikesdepartementet och sjöförvarsdepartementet;

dels en av herrar *A. Schotte* och *N. Helger* inom andra kammaren väckt motion (nr 433), däri hemställts, att riksdagen vid bifall i huvudsak till Kungl. Maj:ts proposition nr 230 behagade, vad eklelesiastikdepartementet beträffade, besluta att, i stället för den å övergångsstat upptagna kanslissekreteraren, måtte uppföras ytterligare en ordinarie förste kanslissekreterarebefattning, dock endast för den tid, som den från övergångsstat till ordinarie stat överflyttade kanslissekreteraren behölle sin befattning;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *E. Hallin* m. fl. (nr 139) och den andra inom andra kammaren av herr *E. Kristensson* m. fl. (nr 424), däri hemställts, att riksdagen måtte besluta, att samma rätt i fråga om ålders-tillägg åtnjutande, som i den kungl. propositionen angående reglering av löneförhållanden m. m. vid statsdepartementen föreslagits skola tillerkännas extra kanslissekreterare, jämväl måtte tillerkännas de av Kungl. Maj:t nu tillförordnade kanslissekreterarne.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande avfattat sin hemställan i, förutom en inledning, fem olika med a)—e) betecknade punkter, av vilka punkten a) innehöll, bland annat, avlöningsstater för de särskilda statsdepartementen samt punkten b) under flera med spärrad stil utmärkta avdelningar upptog vissa villkor och bestämmelser för åtnjutande av de i berörda stater angivna avlöningsförmåner.

På framställning av herr talmannen beslöts, att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis, att i punkten a) skulle först behandlas frågan om arvode till chefen för lagavdelningen i justitiedepartementet, därefter i ett sammanhang frågorna om avlöning för expeditionsscheferna i lantförvars-, civil-, finans-, eklelesiastik- och jordbruksdepartementen samt vidare punkten i övrigt, att i punkten b) skulle särskilt behandlas varje med spärrad stil utmärkt avdelning,

att sedan alla punkterna blivit genomgångna, inledningen av utskottets hemställan skulle behandlas, samt att när punkten a) förekomme, diskussion finge äga rum angående utlåtandet i dess helhet.

Punkten a).

Utskottet hade i denna punkt hemställt, att riksdagen måtte godkänna i punkten intagna nya ordinarie avlöningsstater för de särskilda statsdepartementen samt övergångsstater i avseende å vissa befattningshavare i utrikes- och ekklesiasitikdepartementen, att tillämpas från och med år 1918.

Arvodet till chefen för lagavdelningen i justitiedepartementet.

Ifrågavarande arvode skulle enligt den av utskottet förordade avlöningsstaten för justitiedepartementet utgöra 11,000 kronor.

Om arvodet till chefen för lagavdelningen i justitiedepartementet.

I en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *C. G. Ekman, Waldén, Källman, Odqvist, Johansson* i Kullersta och *Björck* yrkat, att nämnda arvode i enlighet med lönerogleringskommitténs förslag, måtte bestämmas till 10,000 kronor, varav 2,800 kronor skulle anses motsvara tjänstgöringspenningar.

Herr *Ekman, Carl Gustaf*: Den första fråga, varmed debatten i detta ärende sålunda kommer att inledas, är ju en sekundär sådan och gäller, såsom nyss angivits, huruvida chefen för lagavdelningen skall hava en avlöning av 11,000 kr. på sätt departementschefen föreslagit och utskottet för sin del tillstyrkt eller om för samma befattning skall utgå ett arvode av 10,000 kr. i enlighet med lönerogleringskommitténs hemställan.

Under ärendets förberedande behandling kom lönerogleringskommittén till det resultatet, att för denna befattning borde bestämmas ett arvode av 10,000 kr. Departementschefen för sin del ville emellertid i alla avseenden jämställas denne befattningshavare med de av honom föreslagna generalsekreterarna, och i enlighet därmed föreslog han också införande av den titulaturen för befattningen ifråga.

Utskottet har nu för sin del på så sätt biträtt departementschefens mening, att utskottet bibehållit lönebeloppet, men strukit den föreslagna benämningen och återfört den till vad lönerogleringskommittén föreslagit. Vi reseranter, ledamöter i utskottet av alla riksdagens partier, ha ansett, att de skäl lönerogleringskommittén anfört i dessa avseenden, varit de starkare. Vi ha icke kunnat finna skäligt, att chefen för lagavdelningen borde erhålla i alla avseenden samma ställning som den för detta departement förordnade statssekreteraren och expeditionschefen i en person. Det förfaller oss vara uppenbart, att mellan dessa båda befattningar också bör finnas en löneskillnad. Den ståndpunkten har blivit så mycket mera naturlig, sedan åtskilliga av oss också gått på den meningen, att expeditionscheferna jämväl i sådana departement där den befattningen är skild från statssekreterarebefattningen, böra tillsättas på förordnande och betalas med

Om arvodelt till chefen för lagavdelningen i justitiedepartementet.
(Forts.)

arvode. Vi hava således ansett att chefen för lagavdelningen icke på sätt utskottsmajoriteten föreslår, skulle utnännas med fullmakt. Därest kamrarna skulle bifalla reservanternas yrkande i detta avseende, skulle därigenom också konsekvens över hela linjen i större utsträckning vinnas.

Jag skall emellertid icke upptaga kammarens tid längre med att ytterligare utveckla skälen för denna reservanternas standpunkt. Den har av andra kammaren nyss blivit godkänd med över 50 rösters majoritet, och ett motsatt beslut av denna kammare kan således endast föranleda, att man på denna punkt får en förnyad behandling av frågan medelst gemensam omröstning.

Jag hemställer därför i denna del om bifall till reservationen.

Herr Fahlén: Herr greve och talman! Den föregående ärade talaren hänförde sig i sitt uttalande väsentligen till löneregringskommittén i förevarande punkt. Jag får då säga, att utskottsmajoriteten — åtminstone jag för min personliga del — också vill åberopa löneregringskommitténs uttalande till stöd för sin standpunkt. Löneregringskommittén framhåller med synnerlig skärpa det krävande och viktiga uppdrag, som tillkommer denne ämbetsman. Kommittén yttrar, att detta uppdrag måste betraktas så att alldeles särskilt stora krav ställas på honom beträffande utbildning, erfarenhet och skicklighet. Det yttras vidare av kommittén, att ifrågakarande chefsbefattning utgör en av administrationens viktigaste poster, och att den ifråga om arbetets krävande beskaffenhet måste anses fullt jämförlig med expeditionschefens post. Benämningen expeditionschef fattar jag i detta sammanhang i samma mening som den av utskottet föreslagna statssekreteraren. Detta kan man så mycket mera göra, som den nu ifrågakarande ämbetsmannen är anställd på samma villkor som statssekreteraren. Han är nämligen tillsatt på förordnande, och det är ju icke ifrågasatt eller ens tänkt — åtminstone har man icke vågat tro det — att ifrågakarande ämbetsman skulle någon längre tid kunnat stanna kvar på sin post. Jag tror alltså, att det är synnerligen starka skäl, som här framförts av utskottet, vartill kan läggas också den erfarenhet som varje riksdagsman naturligtvis har i förevarande ärende. Då det för övrigt finns åtskilliga rätt starka analogier mellan denne ifrågasatte statssekreterare och denne ämbetsman, varom diskussionen nu rör sig, på grund varav dessa böra i löneställning bliva fullt jämställda, har jag för min personliga del liksom utskottets majoritet icke kunnat finna annat än att löneregringskommitténs motivering bort leda till det förslag i löneavseende, som Kungl. Maj:t sedan upptagit. Jag skall icke uppehålla mig längre vid denna fråga utan tillåter mig, herr greve och talman, att yrka bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt.

Efter härmed slutad överläggning gjordes jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu förevarande del av punkten a) hemställt samt vidare på bifall till den i avseende därå avgivna reservationen; och förklarades den föreliggande propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Avlöningen för expeditionsscheferna i lantförvars-, civil-, finans-, ecklesiastik- och jordbruksdepartementen.

Enligt de av utskottet förordade avlöningsstaterna för sagda departement skulle ifrågavarande expeditionsschefer äga uppbära lön 6,200 kronor, tjänstgöringspenningar 2,800 kronor och ortstillägg 1,000 kronor.

Reservation hade i avseende härå anförts av, utom annan, herr *Holmquist*, som med instämmande av herrar *D. Persson* i Tällberg, *C. G. Ekman*, *Waldén*, *Källman*, *E. G. Johansson* i Kullersta och *Björck*, yrkat, att i mom. a) i utskottets förslag innehållna lönetabeller, i vad de avsåge lantförvarsdepartementet, civildepartementet, finansdepartementet, ecklesiastikdepartementet och jordbruksdepartementet, måtte, i stället för i vart av dessa departement upptagna expeditionsschefer med lön 6,200, tjänstgöringspenningar, 2,800, ortstillägg 1,000, tillsammans 10,000 kronor, upptagas expeditionsschefer, 1 i varje av nämnda departement med arvode om 10,000 kronor, varav 2,800 kronor, skulle anses motsvara tjänstgöringspenningar.

Herr *Holmquist*: Herr greve och talman! Vid den nu föredragna punkten har jag jämte en del andra ledamöter i utskottet låtit anteckna min reservation. Den gäller expeditionsscheferna. Som bekant äro dessa expeditionsschefer nu förtroendeämbetsmän, och enligt grundlagens bestämmelser är det således Konungens rätt, att då han prövar rikets tjänst det fordra, dem från deras befattningar entlediga. Expeditionsscheferna ha ju, såsom bekant, hittills tagits från olika delar av justitieväsendet eller administrationen i allmänhet vid tämligen unga år. En expeditionsschef har hittills inom departementen, d. v. s. centralregeringen, fullgjort synnerligen maktpåliggande uppdrag. Han har till följd av dessa uppdrags natur icke kunnat mera än en jämförelsevis kort tid utföra sina funktioner därstädes och har i allmänhet sedermera utgått till olika högre befattningar inom justitiestaten och administrationen. Dessa tjänster hava varit så att säga »karriärtjänster». Jag vågar påstå, att detta varit till fördel såväl för dessa ämbetsinnehavare som för den svenska staten. De befattningshavare, det här gäller, hava kunnat ägna en del av sin kraftigaste ålder åt dessa sina ämbeten och de hava sedermera, med den erfarenhet, som skolningen inom regeringsdepartementen givit dem, kunnat i olika befattningar gagna det allmänna.

Givet är ju emellertid, att med den ordning, jag här tillåtit mig påpeka ju även varit förenad en olägenhet. Dessa expeditionsschefer ha ju i allmänhet, när de tillträtt sina befattningar haft andra ämbeten i statens tjänst och under den tid de fungerat såsom expeditionsschefer ha deras ordinarie innehavande tjänster måst skötas av ställföreträdare, som ju icke kunnat till tjänsterna utnämnas, därför att de formella innehavarna av dessa poster tjänstgjort i en expeditionsschefer skepelse. Men även med detta obehag vill det förefalla mig, som om den gamla ordningen för expeditionsschefernas tillsättning

Om vissa
expeditionss-
chefer
avlönning.
(Forts.)

och entledigande varit av ganska stor betydelse för den svenska staten. Nu är emellertid meningen att här i det avseendet göra en ändring. Man vill fortfarande bibehålla expeditionsscheferna såsom förtroendeämbetsmän, men man vill ge dem fullmakt i stället för att tillsätta dem på förordnande. Man vill ge dem lön, tjänstgöringspenningar och ålderstillägg i stället för det hittillsvarande arvodet. Någon förändring i fråga om lönebeloppets storlek föreligger dock icke.

Nu vill man alltså omorganisera dessa förhållanden. Med denna ändring i expeditionsschefernas allmänna ställning äro ju här också förenade en del andra förändringar. Enligt förslaget, sådant det här föreligger, har ju avsetts att instifta ett nytt ämbete, statssekreterarämbetet, och går man närmare in på vad denne statssekreterare uti de större departementen — ty det är dessa, som här äro ifråga — skulle ju ha till sitt arbetsfält, finner man, att det egentligen utgöres av vad som kallas de politiska ärendena d. v. s. de ärenden, som ju på ett mera populärt och enkelt språk i allmänhet kallas: avfattande av regeringspropositioner och i allmänhet ärenden, som beröra Kungl. Maj:ts och riksdagens inbördes förhållanden. Vidare skulle ju dessa statssekreterare enligt utskottets och Kungl. Maj:ts i det fallet likartade uppfattning, såvitt jag kunnat finna, särskilt få handläggningen av en del administrativa ärenden på sin lott. Nu har utskottet förklarat, att med de ifrågasatta förändringarna skulle dessa expeditionsschefer ändra *karaktär* i fråga om sina befattningar. Jag har sport mig själv vad detta egentligen innebär. Expeditionsschefen blir ju allt fortfarande, visserligen under en statssekreterare, chef för departementets expedition. Han kommer allt fortfarande såsom hittills fullständigt att vara en samlingspunkt så att säga för arbetet i departementet, visserligen på det mera rent administrativa området. Men han kommer att såsom hittills mottaga besök, meddela upplysningar och med de olika byråcheferna överlägga i ärenden, som röra departementet särskilt i dess administrativa ärenden. Han kommer att fortfarande inom statsrådsberedningen föredraga ärenden, han kommer efter min uppfattning fullständigt att fortfarande som hittills arbeta såsom expeditionsschef.

Den ändrade *karaktären* hos befattningen kan jag således för min del icke fullt fatta. Expeditionsschefen blir visserligen icke så så att säga den högste chefen i departementet näst statsrådet, men han kommer att i stort sett fullgöra, låt vara på ett mera inskränkt område, fullständigt detsamma som han nu fullgör. Men icke blott detta är ett faktiskt förhållande, utan det har med avseende på arbetets *kvantum* i departementen utvecklat sig därhän, att för närvarande den ordinarie innehavaren av expeditionsschefskapet varit, kan man säga, under en väsentlig del av året ledig från sin egentliga expeditionsschefsbefattning för att handlägga vissa, vad man särskilt här skulle kunna kalla politiska ärenden, det vill säga han har sysslat med avfattande av propositioner och med det som står i sammanhang med Kungl. Maj:ts och riksdagens inbördes arbete. I hans ställe har vid hans sida stått en t. f. expeditionsschef. Det har således redan nu under ganska långa tider i de stora departemen-

ten funits två krafter, som arbetat på det fält, vilket nu skulle bli statssekreterarens och expeditionschefens. Jag kan för den skull icke finna annat än att man icke heller ur *kvantiteten* av detta arbete har att hämta någon direkt anledning till antagande att för framtiden expeditionschefen skulle få ett mindre betungande arbete än nu är förhållandet.

Nu säger utskottet, att man hoppas, att dessa expeditionschefer skulle kunna kvarstanna *en längre tid än nu är fallet*. Ja, vad utskottet menar med detta i betänkandet här inryckta uttalande är litet svårt att för mig fatta. Däri kan ju ligga den meningen, att man hoppas, att expeditionschefen skulle bliva i stånd att tjänstgöra *något* längre tid efter det denna ifrågasatta förändring med avseende å departementalorganisationen inträtt. Jag vet nu icke, hur lång kapitulationstiden nu är, men det vill synas som om den icke gärna kan gå över 8 å 10 år. Men att av sådan anledning vilja ge en expeditionschef fullmakt nu förefaller mig vara att draga en egenomlig konsekvens av detta av utskottet gjorda uttalande. Om en expeditionschef skulle kunna med ansträngande av sina krafter stanna på befattningen i 15 år, ligger väl i den omständigheten icke något, som alldeles särskilt bör föranleda att man nu skall göra honom likställd med varje annan ämbetsman i departementet, de på förordnande anställda undantagna.

Jag kan icke finna annat än att utskottet med avseende på sin ställning bort utgå därifrån, att en med fullmakt försedd expeditionschef skulle kunna fullgöra sin tjänst till uppnådd pensionsålder. Men jag frågar en var, som har någon praktisk inblick i de föreliggande förhållandena: finns det verkligen någon som tror, att en expeditionschef i dessa större departement skall kunna vara kvar i denna sin ställning till uppnådd pensionsålder, 67 år? För mig, som dock under åtskilliga år tjänstgjort i den egenskapen, ehuru visserligen under i viss mån andra förhållanden än som nu råda, förefaller detta fullständigt otänkbart. Vad blir då egentligen följden, om uskottets förslag i denna del av riksdagen godtages? Ja, det blir naturligtvis så, att en ämbetsman av förtroendeämbetsmans karaktär vid mycket framskriden ålder icke kommer att kunna på ett för det allmänna fullständigt lämpligt sätt sköta sin befattning. Därmed kommer han ju själv i en synnerligen pinsam ställning, ty det är klart, att han själv måste märka det, och att å andra sidan vederbörande statsråd råkar i den oangenäma ställningen, att han önskar denne man från den platsen. Men statsrådet kan då icke begagna någon annan form än att tilläventyrs söka anlita grundlagens bud om att då denne ämbetsman icke prövas vara för rikets tjänst nyttig, han entledigas, och såvitt jag kan finna då sättes på bar backe. Eller också är det antagligt att han, såsom det heter, kommer att »dragas med» honom i stället. Han befinner sig icke i den angenäma situationen att kunna skaffa sin expeditionschef ett annat ämbete, även av den anledningen att denne är för gammal för den nya tjänst han skulle komma att bekläda, och en ny tjänst kan ju expeditionschefen knappast själv ifrågasätta att få bekläda, ty då

Om vissa
expeditioners
chefers
avlönning.
(Forts.)

man kommer in på 60-talet är i alla fall arbetskraften mycket reducerad, och jag tror knappast, att denne expeditionschef skulle vara välkommen i någon ny ställning, som tilläventyrs skulle kunna stå honom öppen. Jag kan således icke finna annat än att genom detta av utskottet ifrågasatta förfarande sättas både befattningshavaren och staten i en mindre angenäm ställning.

Om man nu i stället låter dessa förhållanden förbliva vad de nu äro, är det först och främst möjligt, att en expeditionschef kan kvarstanna på sin befattning något längre tid, men han behöver icke kvarstå där så länge, att han blir ett onus i den ställningen. Såvitt jag kan förstå, äro således de av utskottet i denna del åberopade omständigheterna icke riktigt bärande. Och liksom förut varit fallet, expeditionscheferna hava den dag som i dag är en sådan arbetsbörda lagd på sig både kvantitativt och kvalitativt, att de böra kunna påräkna att även efter det dessa nya förhållanden inträtt inom en jämförelsevis begränsad tid få ett annat arbetsfält där de kunna göra sina egenskaper fruktbärande.

Till dessa allmänna skäl vill jag lägga ytterligare ett. Det är ju så, att i vissa departement, som jag skulle vilja kalla de mindre departementen, är det ifrågasatt, att statssekreterarämbetet och expeditionschefsämbetet skola förenas i en person. Den, som kommer att fungera i denna dubbla egenskap i dessa departement, han kommer icke att erhålla fullmakt utan tillsättas på förordnande. Där har man ansett, att statssekreterarämbetet är av den beskaffenhet, att icke fullmakt utan förordnande bör meddelas på detta dubbla ämbete. Men kan man förneka, att då man där låter ett sådant betraktelsesätt komma till heders det icke blir en viss egendomlig schism mellan expeditionscheferna i de stora departementen och statssekreterarna-expeditionscheferna i de mindre. Jag tror även, att detta är en synpunkt, som man har rätt att taga någon hänsyn till, då man bedömer föreliggande fråga.

På dessa skäl, herr greve och talman, har jag tillåtit mig att vara skiljaktig från majoriteten i föreliggande punkt, och jag ber att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade vid denna punkt av mig jämte vissa andra ledamöter av utskottet avgivna reservationen.

Greve Lagerbjelke: I olikhet med den föregående talaren och åtskilliga andra reservanter inom utskottet anser utskottets majoritet, att Kungl. Maj:ts förslag bör bifallas i denna del och att således expeditionscheferna skola tillsättas genom fullmakt.

Jag vill nu giva den föregående talaren rätt i, att expeditionschefsbefattningar hittills varit karriärsbefattningar; och jag vill uppenbarligen gärna instämma i den av honom framhållna olägenheten, att innehavarna av dessa poster måst låta sina befattningar uppehållas av vikarier. Anledningen till, att utskottets majoritet funnit expeditionscheferna böra tillsättas genom fullmakt, är den, att enligt dess uppfattning dessa poster verkligen fått en ändrad karaktär. Nu har den föregående talaren frågat vad utskottsmajoriteten avser med detta uttryck. Jag vill då svara honom, att därmed

avses i första hand, att expeditionsscheferna formellt sett intaga en annan ställning än förut. De komma enligt den nya ordningen att stå under icke blott vederbörande departementschef utan även under statssekreteraren. En annan skillnad ligger däri, att deras arbetsuppgift är en avsevärt annan. De komma att bliva befriade från befattningen med den mest tyngande delen av expeditionsschefernas nuvarande arbetsuppgift, nämligen att taga befattning med kungl. propositioner och författningsarbete, och lärer väl därigenom arten av deras arbete bliva avsevärt olika mot för närvarande.

Då nu detta, den viktigaste delen av expeditionsschefernas arbete, tages ifrån dem, så lärer väl även deras arbetsbörda komma att bli avsevärt lättad mot vad den nu är, även om, såsom den föregående talaren riktigt anmärkte, bördan för närvarande under stora delar av året är uppdelad på två. Det är detta lättande av expeditionsschefernas arbetsbörda och förändringen i arten av deras arbete, som gör att utskottet föreställer sig, att expeditionsscheferna böra i regel kunna stanna kvar på sin post till dess de uppnått pensionsåldern.

Då den föregående talaren vidare frågade, vad utskottsmajoriteten menar med, att man genom detta sätt att ordna expeditionsschefernas tillsättning skulle vinna önskvärd kontinuitet i departementets arbete, så vill jag svara, att utskottet därmed avser, att då expeditionsschefen förutsättes komma att stanna längre på sin befattning, han därigenom får största möjliga erfarenhet i departementets praxis, något, som måste vara till nytta.

Jag kan icke finna annat än att genom detta sätt att ordna saken — om det nu låter sig göra — skulle vinnas en avsevärd fördel, då man därigenom minskade antalet karriärbefattningar. Ett mycket stort antal sådana finnes redan. Statssekreterarebefattningarna skola givetvis bli kariärsbefattningar. Om nu samtliga expeditionsschefer också skulle bli sådana tjänstemän, att de skulle göra sin karriär på denna sin befattning och sedan få en annan hög syssla, tror jag att det bleve omöjligt att skaffa ihop alla dessa högre befattningar, såvida icke en hel del nya ämbeten av högre valör inrättades för deras räkning; och det lärer väl icke kunna vara meningen.

Nu har den föregående talaren slutligen framhållit, att dessa expeditionsschefer icke i längden kunde bibehålla sina arbetskrafter och sålunda ej heller kunde sköta sin syssla på ett tillfredsställande sätt. Jag tror, såsom jag förut yttrat, att de i regel skola kunna göra detta; men inträffa sådana undantagsfall, lärer omplacering kunna ske.

Jag får sålunda, herr greve och talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Då jag anslutit mig till reservanternas i denna punkt är det av tre skäl.

Ett skäl har varit att jag tror, att man genom att bestämma, att expeditionsscheferbefattningarna tillsattes på förordnande, skulle, på denna post erhålla yngre och mera arbetskraftiga personer till innehavare. Det är väl ändå så, att därest dessa befattningar bliva

Om vissa
expeditions-
chefers
avlönning.
(Forts.)

tillsatta med fullmakt, kommer att på dem kvarstanna personer i många fall ända upp till pensionsåldern. Jag tror, att trots den arbetslättnad, som beretts expeditionsscheferna genom statssekreterarbefattningarnas tillkomst komma de i allt fall att beklädas med personer, vilka icke i alla avseenden hava sin ungdomlighet, sin arbetskraft och sin intensitet kvar.

Det andra skälet är att jag tror, att samarbetet i departementet skulle bli bättre om såväl statssekreterare som expeditionschef komme att tillsättas på förordnande. Den senare skall ju i viss mån subordinera under den förre och skulle han nu komma att tillsättas med fullmakt kan det eventuellt komma att medföra stora svårigheter för ett i allo gott samarbete.

Det tredje skälet har varit det, att i vissa departement jämväl enligt utskottets förslag expeditionsscheferna, som där samtidigt äro statssekreterare, just skulle komma att innehava sina befattningar på förordnande. Ett bifall till reservationen kommer sålunda att medföra, att likhet i detta avseende komme att råda över hela linjen. Det förefaller, som om denna anordning, tidigare föreslagen för vissa departement, även skulle kunna utan olägenhet genomföras i de övriga.

Jag hemställer om bifall till reservationen.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter enligt därunder framkomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande avseende hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Holmquist i detta hänseende avgivna reservationen; och förklarades den förre propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Om benämningen »statssekreterare»
m. m.

Övriga, hittills ej avgjorda delar av punkten a).

Herr C a v a l l i: Jag befinner mig i den lyckliga eller beklagansvärda ställningen, beroende på från vilken synpunkt man har anledning att se saken, att jag inom den korta tiden av ett par veckor lyckats knyta mitt namn till tre reformer, i alla tre fallen såsom motståndare. Jag hyser nämligen icke det ringaste tvivel om att det utskottsfröslag, som här behandlas, skall gå igenom i den del, som jag motsätter mig detsamma, nämligen i vad det rör införande av statssekreterare. Men min uppfattning likmätigt vill jag, herr talman, då jag icke biträder detta förslag, anhålla om proposition sedermera på avslag likasom ock eventuellt om viss ändring i motiveringen.

Som jag redan antytt, har utskottet föreslagit införandet av statssekreterarämbeten. Om och i vad mån detta förslag har framställts under stark födslovända, känner jag, som icke tillhör utskottet, föga eller intet, men det får väl måhända antagas, att utskottet eller åtminstone åtskilliga utskottsledamöter hava låtit förmå sig påverkas till medverkan vid denna befattnings införande, därför att

en eljest önskvärd lönereglering skulle gå om intet. Det är dock ägnat att väcka uppmärksamhet, att utskottet, såvitt jag kan se, enhälligt icke blott gått ifrån Kungl. Maj:ts förslag att kalla de nya ämbetsmännen för generalsekreterare och upptagit den tillkallade sakkunniges förslag att införa benämningen statssekreterare — en förändring, som motiverats kort men innehållsrikt med den »ställning» ifragavarande tjänsteinnehavare bör iakttaga — utan även godkänt de båda hörnsternarna i den sakkunniges partipolitiska förvaltningsbygge: ombyte av departementschefens närmaste man »när förutsättningarna för ett intimt samarbete befinnas icke föreligga» och hans befrielse från de administrationsplikter, som kunde tynga honom på hans väg mot de partipolitiska höjderna.

Att döma av regeringsledamöternas föga talrika närvaro antar jag, att regeringen icke vidare håller på sitt förslag utan att även den tager vad den kan få, det vill säga tager statssekreterare, trots att regeringen föreslagit någonting annat. Vad nu beträffar förutsättningarna för det intima samarbetet mellan ministern och hans närmaste man är det känt, att i parlamentarismens hemland behöver icke, såvitt jag vet, den intima likhet i åskådning förefinnas, som man har velat förutsätta för ett samarbete mellan statsrådet och hans närmaste man här i landet. Varför skola vi då här i Sverige gå längre? Särskilt det upprepade betonandet i nu förevarande fråga därav, att olika politisk uppfattning mellan departementschefen och hans närmaste man kan böra föranleda ombyte av den underordnade, tyder på att man här i Sverige vill gå längre i parlamentarism än, såvitt för mig är känt, i något annat land.

Men det finns en annan sida av saken, som även är värd uppmärksamhet, och det är den ställning, som man velat giva denna nya statssekreterare i vår författning. I strid mot den sakkunskap, som finnes representerad hos regeringen och hos dem, som biträtt vid propositionens utarbetande, har utskottet sökt renodla den nya befattningshavaren till utövare av allenast så kallade politiska uppgifter. Utskottet har vidare varit så ömsint om den nye ämbetsmannens arbetsbörda — något ovanligt, då det gäller ämbetsmän i övrigt — att utskottet ansett, att det varit alldeles för mycket begärt, att, såsom i propositionen förutsatts och föreslagits, departementschefens närmaste man skulle utöva verkligt chefskap inom departementet och göra en effektiv insats i det administrativa arbetet. Chefskapet har ansetts böra vara en rättighet men icke en skyldighet och deltagandet i det administrativa arbetet en »möjlighet», men det är icke förenligt med befattningens »karaktär», att ett sådant deltagande äger rum annat än i undantagsfall.

Splittringen av departementets ledning är således, med frångående av den kungl. propositionen, genomförd så långt som möjligt. Men då uppstår en fråga, och även på den vill jag fästa uppmärksamhet. Vad skall statssekreteraren sysselsätta sig med under den tid, då han icke är upptagen av riksdagsärenden? I detta avseende är det ganska betecknande att gå till den av mig ofta åberopade sakkunniges redogörelse ifråga om den arbetsbörda, som skall på-

*Om benämningen »statssekreterare»
m. m.
(Forts.)*

Om benämning
gen »stats-
sekreterare»
m. m.
(Forts.)

vila statssekreteraren. Enligt den utredning, som den sakkunnige lämnat, skulle det arbete, som komme att påvila statssekreteraren, under år 1913 hava påvilat expeditionschefen i lantförsvarsdepartementet under 188 dagar, expeditionschefen i civildepartementet under 224 dagar, expeditionschefen i finansdepartementet under 243 dagar, expeditionschefen i ecklesiastikdepartementet under 231 dagar och expeditionschefen i jordbruksdepartementet under 196 dagar. Under år 1914 voro siffrorna följande: i lantförsvarsdepartementet 86 dagar, i civildepartementet 286 dagar, i finansdepartementet 330 dagar, i ecklesiastikdepartementet 264 dagar och i jordbruksdepartementet 174 dagar. Men vad skall statssekreteraren göra under den övriga tiden av året, då man väl får förutsätta, att han icke blir mera upptagen av dessa politiska uppgifter än expeditionscheferna varit, eftersom utskottet hyser motvilja mot att ålägga honom några göromål därutöver? Det kunde dessutom vara frestande att gå in i vissa detaljer, men med hänsyn till att ärendets utgång icke är tveklaktig, kanske jag kan lämna dessa detaljer, som eljest äro ganska intressanta. Men jag skulle vilja erinra första kammaren om, att bland de statsintressen, som första kammarens bästa traditioner mana den att bevaka, är statsförvaltningens politiska oavhängighet ett av de förnämsta, och den bör första kammaren vidhålla.

Mot själva titeln statssekreterare har jag också en erinran att göra, dels då jag tänker på vilka funktioner statssekreterarna tillföre haft här i vårt land och jämför dem med de nu föreslagna, dels ock då jag jämför statssekreterarna i andra länder, vilka äro helt andra ämbetsmän än de, som jag i min motion föreslagit böra kallas förste expeditionschefer. Gå vi till Tyskland, finna vi, att t. ex. inrikesministern, krigsministern och utrikesministern där äro statssekreterare. Vilja herrarna ens jämföra de ene med de andre?

Beträffande motiveringen skall jag framdeles återkomma till den, om jag därtill med hänsyn till beslutet i saken får anledning. Jag har redan anhållit att erhålla proposition på mitt yrkande om avslag.

Greve Lagerbjelke: Den föregående talaren började sitt anförande med att undra över om utskottet hade haft någon svårare födslovända, innan detta utlåtande framkommit. Jag vill då säga, att det var en viss födslovända fastän ganska kort, 20 minuter. Utskottet kom, sedan åtskilliga ganska allvarliga dissonanser ägt rum, till sist till en enighet, som jag vill påstå vara fullständig. Ifrån den yttersta vänstern till den yttersta högern blevo vi i stort sett eniga, även om det anmärktes på ett eller annat uttryck. Det blev enighet i själva saken, fastän kanske icke fullt beträffande formen. Men när det är en kompromiss, kan man svårligen få en avfattning, som tillfredsställer alla.

Den föregående talaren har i första hand anmärkt mot utskottets motivering, att utskottet för mycket framhållit det intima samarbete, som bör äga rum mellan vederbörande departementschef och

vederbörande statssekreterare, och att denne senare bör avgå, när förutsättningarna för detta samarbete befinnas icke föreligga. Jag vill då fästa uppmärksamheten på att utskottet endast yttrat, att ett ombyte av statssekreterare skall kunna ske, när förutsättningarna icke längre föreligga. Han behöver sålunda icke ovillkorligen avlägsnas. Även vill jag framhålla, att ett ombyte av expeditionschef på grund därav, att ett tillfredsställande samarbete med vederbörande departementschef icke kunnat äga rum, icke är förut okänt.

*Om benämningen »statssekreterare» m. m.
(Forts.)*

Den föregående talaren har vidare yttrat sig klandrande i fråga om uttrycket »politiska uppgifter». Jag vill gärna medgiva, att när man läste den kungl. propositionen och tog del av den till grund för densamma liggande utredningen, detta uttryck »politiska uppgifter» mycket väl kunde missförstås, och jag vill påstå, att det också blev missförstått. Men det synes mig nu vara uppenbart klargjort i utskottets motivering, att utskottet åtminstone tar bestämt avstånd från att vederbörande statssekreterare skulle hava några politiska uppgifter. Utskottet säger uttryckligen, att statssekreteraren skulle få sig anförtrott huvudsakligen arbetet med propositionerna till riksdagen. Det är vad man »kallar de politiska uppgifterna»; och härmed synes mig denna fråga vara ställd på sin rätta plats.

Nu har den föregående talaren också vänt sig mot utskottets uttalande, att statssekreterarens chefskap över vederbörande departement skulle bliva formellt, och att han endast undantagsvis skulle deltaga i det administrativa arbetet. Ja, det är riktigt, att utskottet sagt så, och har utskottet därvid utgått från den förutsättningen, att hans tid skulle brista till att utöva det aktuella chefskapet och likaså till att i nämnvärd omfattning deltaga i det administrativa arbetet. Men skulle det visa sig, att hans tid räcker till, så är det desto bättre, men det kommer den nog icke att göra. När den siste ärade talaren frågade, vad statssekreteraren skulle göra emellan riksdagarna, när han icke har arbete i och för de kungl. propositionerna, så vill jag till en början säga, att utarbetandet av de kungl. propositionerna lär upptaga en avsevärd del av sommaren och hösten före riksdagens början. Vidare bör statssekreteraren taga del i författningsarbetet; och med den utveckling och fart, som vårt författningsarbete för närvarande bedrives, vill jag påstå, att nog komma statssekreterarna inom de flesta departementen åtminstone att få ett obegränsat arbete, en obegränsad uppgift för sin tid.

Beträffande den siste talarens anmärkning mot den av utskottet förordade benämningen statssekreterare vill jag till sist säga, att utskottet icke ansett denna titelfråga vara alltför viktig. Utskottet har emellertid ansett det vara ganska naturligt, att när statssekreterarens närmaste förman har benämningen statsråd, benämnes dennes närmaste man, vilket statssekreteraren är, just statssekreterare. Om vi tänka på administrationen, hava vi landshövding, landssekreterare och landskamrerare et cetera, och jag tror,

Om benämning-
gen »stats-
sekreterare»
m. m.
(Forts.)

att inom förvaltningen ytterligare många analoga exempel kunna åberopas.

Jag får, herr greve och talman, yrka bifall till utskottets hemställen.

Herr Cavalli: Den siste ärade talaren gav mig en uppslagsända som jag tacksamt skall begagna mig av. Han sade, att utskottet icke håller så mycket på den titel, som är föreslagen. Nåväl, jag tackar för detta. Jag föreslår då, att vi kalla dessa ämbetsmän förste expeditionsschefer. Den ärade talaren sade, att betänkandet är resultatet av en kompromiss; nåväl, låt oss då komma till ännu en kompromiss, i vilket fall åtskilliga av mina anmärkningar falla bort.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att rörande nu ifrågavarande delar av punkten a) yrkats, dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr Cavalli, att vad utskottet hemställt skulle bifallas med den ändring att å de ställen där ordet »statssekreterare» förekomme, detta ord skulle utbytas mot »förste expeditionschef».

Härefter gjordes propositioner enligt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till vad utskottet hemställt vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkten b).

Utskottet hade här hemställt, att riksdagen måtte godkänna åtskilliga angivna villkor och bestämmelser för åtnjutande av de i de nya ordinarie staterna upptagna avlöningsförmånerna.

De två första av de med spärrad stil utmärkta avdelningarna.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Avdelningen om ålderstillägg.

Om ålders-
tillägg för be-
fättnings-
havare i stats-
departementen.

De av utskottet förordade villkoren och bestämmelserna i fråga om ålderstillägg voro:

att, därest förhöjning av lönen efter viss tids fortsatt innehavande av befattning i samma lönegrad vore i staten medgiven, tidpunkten för

första förhöjningen bestämdes att inträda efter fem år, under villkor att innehavaren under mer än fyra femtedelar av den tjänstetid, som erfordrades för at tvinna nämnda förhöjning, med gott vitsord bestritt sin egen eller, på grund av förordnande, annan statens tjänst eller fullgjort annat offentligt uppdrag, dock att härvid icke finge föras honom till last den tid, han åtnjutit semester eller ledighet för fullgörande av värnplikt, och

för andra förhöjningen, om sådan förekommer efter ytterligare fem år, på samma villkor, samt

för tredje förhöjningen, där sådan äger rum, efter än ytterligare fem år, ävenledes på samma villkor,

under iakttagande, vad var och en av omtämda löneförhöjningar anginge, att den högre avlöningen ej finge tillträdas förr än vid början av kalenderåret näst efter det, varunder den stadgade tjänsteåldern blivit uppnådd;

att därvid befattningshavare borde tillgodoräknas den tid, som före de nya staternas trädande i kraft förflutit från hans tillträde till innehavande befattning eller motsvarande tjänst å den gamla avlöningsstaten, varvid denna rätt borde tillkomma förste kanslisekreterare i avseende å den tid, han innehaft ordinarie tjänst såsom kanslisekreterare eller registrator, ävensom registrator i avseende å den tid, han innehaft ordinarie tjänst såsom kanslisekreterare;

att befattningshavare tillika borde tillgodoräknas den tid, han inom samma lönegrad innehaft ordinarie tjänst i samma eller annat departement eller i annat statens ämbetsverk eller, vad anginge befattningshavare i utrikesdepartementet, varit anställd i motsvarande befattning vid någon av Kungl. Maj:ts beskickningar eller konsulat;

att befattningshavare, som utnämnts att från de nya staternas ikraftträdande eller från och med dag under år 1917 vara innehavare av ordinarie tjänst i statsdepartement, finge för erhållande av löneförhöjning tillgodoräknas den tid, varunder han omedelbart före tillträdet till befattningen på grund av stadigvarande förordnande i departementet bestritt tjänst av motsvarande lönegrad med av riksdagen å extra stat anvisad avlöning, kansliråd alltså extra byråchefstjänst och kanslisekreterare, förste eller andre, extra kanslisekreterartjänst samt aktuarie extra ordinarie aktuariebefattning;

att befattningshavare, vilken utnämnts att från de nya staternas ikraftträdande vara innehavare av andre kanslisekreterarbefattning och under de åtta närmast före tillträdet till befattningen förflutna åren varit såsom amanuens anställd i departementet samt under de sista fem åren av nyssnämnda tid fullgjort tjänstgöring i lika eller nära lika omfattning, som under samma tid fordrats av ordinarie tjänsteman i första lönegraden, finge för erhållande av löneförhöjning, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, tillgodoräknas viss del av den tid av fem år, som nyss angivits, dock att i särskilda undantagsfall hela denna tid finge tillgodoräknas;

att, därest kvinnligt biträde, som befordrades till ordinarie biträde i statsdepartement från tiden för de nya staternas ikraftträdande, omedelbart före nämnda ikraftträdande, mot fast arvode utfört arbete av motsvarande eller jämförlig beskaffenhet i departement, biträdet finge för åtnjutande av löneförhöjning räknas till godo nämnda tjänstgöring;

att den, som från tiden för de nya staternas ikraftträdande eller från och med dag under år 1917 antoges till annan ordinarie vaktmästartjänst i statsdepartement än befattning som förste vaktmästare,

*Om ålders-
tillägg för be-
fattnings-
havare i stats-
departementen.*
(Forts.)

Om ålders-
tillägg för be-
fattnings-
havare i stats-
departementen.

(Forts.)

finge för erhållande av löneförhöjning tillgodoräknas den tid, han omedelbart före tillträdet till befattningen i departement innehaft stadigvarande anställning såsom extra vaktmästare med full tjänstgöringsskyldighet och med avlöning nära jämförlig med ordinarie vaktmästares;

att den å ordinarie stat för utrikesdepartementet upptagne portvakten finge för erhållande av löneförhöjning från och med de nya staternas ikraftträdande, tillgodoräknas den tid, som förflutit från det att han blivit ordinarie innehavare av befattningen; samt

att likväl löntagare, som, då han intjänat stadgad tid för erhållande av löneförhöjning, redan uppnått den levnadsålder, vid vilken han enligt bestämmelserna i lagen angående civila tjänst innehavares rätt till pension vore skyldig att från tjänsten avgå, icke finge tillträda samma förhöjning.

Reservationer hade avgivits

1:o av herrar *C. G. Ekman, Källman, Odqvist, Schotte, Johansson* i Kullersta och *Björck*, som i enlighet med löneregleringskommitténs förslag, yrkat,

att under rubriken »i fråga om ålderstillägg», stycket »att befattningshavare, vilken utnämns att från de nya staternas ikraftträdande vara innehavare av andre kanslisekreterarebefattning — — — må tillgodoräknas», måtte utgå;

2:o av herrar greve *Lagerbjelke*, greve *Spens* och *Kant*, som yrkat,

att herr *Hallins* m. fl. samt herr *Kristenssons* m. fl. likalydande motioner, I: 139 och II: 424, skulle av riksdagen bifallas.

Herr *Ekman, Carl Gustaf*: Inom utskottet hava några ledamöter av olika politiska partier hemställt om att under rubriken »i fråga om ålderstillägg» stycket »att befattningshavare, vilken utnämns att från de nya staternas ikraftträdande vara innehavare av andre kanslisekreterarebefattning — — — må tillgodoräknas», icke måtte bland villkoren i fråga ingå. Jämväl i detta avseende hava vid den förberedande behandlingen löneregleringskommittén och departementschefen företrätt olika meningar. Kommittén har funnit, att ett bifall till en framställning av den art, som den kungl. propositionen innehåller, »ehuru den i viss mån i särskilda fall är behjärtansvärd, likväl skulle komma att i olika avseenden medföra konsekvenser, vilka av kommittén för närvarande icke kunde finnas tillräckligt överskådliga». Genom ett bifall till en så formulerad bestämmelse, som utskottet nu för sin del tillstyrkt, skulle till Kungl. Maj:ts avgörande komma att överlämnas rätten att i olika fall för olika befattningshavare tillgodoräkna dessa ålderstillägg för tid, som de varit anställda såsom amanuenser. Att överlämna en dylik rätt åt Kungl. Maj:t på så vaga ordalag, som ingå i förevarande bestämmelse, har kommittén för sin del icke funnit tillräckligt. Reservanterna inom utskottet hava heller icke funnit det vara så självgivet, att man från utskottets sida i detta

avseende borde gå längre än kommittén. Säkerligen skulle ett bifall till denna punkt sedermera i konsekvensens namn komma att aberopas över hela linjen, där amanuenser eller med dem likställda befattningshavare förefinnas. Men därigenom skulle ju rätten att räkna ålderstillägg i stor omfattning komma i ett helt annat läge än hittills och bli beroende på Kungl. Maj:ts prövning och icke, såsom hittills, på riksdagens prövning. Jag tror, att det gives goda skäl för att man stannar i detta avseende vid vad löneregleringskommittén hemställt, och jag yrkar därför, att denna punkt icke måtte ingå bland villkoren i fråga om ålderstillägg.

*Om ålders-
tillägg för be-
fattnings-
havare i stats-
departementen.*

(Forts.)

Herr statsrådet Stenberg: Här har nu yrkats bifall till den reservation, som vänder sig mot Kungl. Maj:ts förslag, att amanuenser, vilka utnämnas till andre kanslisekreterare, i någon mån skulle få tillgodoräkna sig tjänstetid såsom amanuenser för åtnjutande av ålderstillägg såsom andre kanslisekreterare.

Jag ber då att få erinra, att herr Ekmans farhågor för att det icke skulle vara lämpligt att uppdraga åt Kungl. Maj:t att i detta fall besluta, icke kunna hava så stor betydelse. Ty det är icke meningen, att Kungl. Maj:t vid avgörandet av en sådan fråga skulle var alldeles obunden, utan det föreslås åtskilliga regler, efter vilka Kungl. Maj:t skulle förfara. Först och främst skulle förutsättas, att amanuensen i fråga skall under viss tid, åtta år, närmast före tillträdet till den ordinarie tjänsten hava varit amanuens i departementet, och vidare att av dessa åtta år de sista fem åren skola av honom hava ägnats åt tjänstgöring i lika eller nästan lika omfattning, som under samma tid fordrats av de ordinarie tjänstemännen i första lönegraden. Slutligen — och först här inträder Kungl. Maj:ts prövningsrätt — innehåller den föreslagna bestämmelsen, att Kungl. Maj:t äger rätt att pröva, huru stor del av dessa fem år skall tillgodoräknas. Kungl. Maj:t kan därvid, om särskilda undantagsfall föreligga, tillgodoräkna hela tiden, men regeln är, att endast en del av de fem åren får tillgodoräknas. Det förefaller mig därför, som om det finnes ganska starka garantier för att Kungl. Maj:t vid sin prövning icke skall gå utöver det, som kan anses rimligt och skäligt. Det är heller icke första gången, som man givit Kungl. Maj:t befogenhet att verkställa prövning i fråga om rätt till ålderstillägg. Det har skett vid åtskilliga tillfällen. Sådan befogenhet har Kungl. Maj:t till exempel i flera fall, då det gäller att tillgodoräkna skrivbiträden, som bli ordinarie, deras föregående tjänstgöring såsom extra ordinarie.

Nu synes det, som om den här ifrågasatta rättigheten skulle vara av synnerligt starka billighetsskäl påkallad. Det är så, att under den långa väntetid, som förflutit, innan frågan om den nya löneregleringen för departementen hunnit framläggas av Kungl. Maj:t, man inom departementen i stor utsträckning fått reda sig med extra arbetskrafter. Då arbetet inom departementen ökats i en grad, som kunnat motivera inrättande av nya ordinarie tjänster, har man dock nöjt sig med att höja de på departementens stater

Om ålders-
tillägg för be-
fattnings-
havare i stats-
departementen.

(Forts.)

uppförda anslagen till amanuenser och därigenom möjliggjort anställande av ytterligare amanuenser. Dessa hava i allmänhet varit sådana, som icke ägnat hela sin dagliga arbetstid å tjänsterummet åt departementet, utan enligt rådande system i fråga om de centrala verkens amanuensbefattningar, har var och en tjänstgjort icke endast i departementet utan också i ett annat verk. För dessa amanuenser har man icke begärt någon förmån av nu ifrågavarande art, utan endast för sådana, som ägnat hela den dagliga arbetstiden åt departementet och som därför i detta avseende äro att likställa med ordinarie tjänstemän. De hade egentligen redan förut bort bliva ordinarie, och då förefaller det ganska naturligt, att det ordnas så, att den långa väntetiden icke blir alldeles förspild för dem i fråga om rätten att komma fram till ålderstillägg. Mig synes det, som om mycket starka skäl talade för ett bifall till Kungl. Maj:ts och utskottets förslag i denna punkt.

Greve Lagerbjelke: I motsats till den förste ärade talar-
ren får jag yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition och utskot-
tets hemställan i nu förevarande avseende. Men jag får därtill
göra ett tillägg i anslutning till den motion, som väckts av herr
Hallin m. fl. i denna kammare och av herr Kristensson m. fl. i
andra kammaren, där det yrkas rätt till viss ålderstilläggsberäk-
ning jämväl för av Kungl. Maj:t tillförordnade kanslisekreterare.
Jag anser på i dessa motioner anförda grunder billigheten kräva,
att dessa komma i åtnjutande av sådan rätt; och jag ser en särskild
anledning att yrka bifall härtill, då av åtskilliga reservanter yr-
kats avslag på Kungl. Maj:ts förslag om annan ålderstilläggsberäk-
ning.

Jag får således, herr greve och talman, yrka, att följande till-
lägg i fråga om ålderstillägg måtte göras i ett särskilt moment,
så lydande:

att befattningshavare, som utnämnts att från de nya staternas
ikraftträdande eller från och med dag under år 1917 vara inne-
havare av ordinarie tjänst i statsdepartement, må för erhållande av
löneförhöjning tillgodoräknas den tid, varunder han omedelbart före
tillträdet till befattningen på grund av stadigvarande förordnande
i departementet tjänstgjort i egenskap av tillförordnad kanslisekre-
terare.

Herr Pers: Beträffande denna fråga, tror jag, att det hade
funnits skäl att gå den väg, som departementschefen här har an-
visat, i händelse vissa personer eller vissa tjänster hade bestämts att
erhålla en sådan förmån, som påyrkats. Det kan finnas personer,
som ha gått och väntat länge, och som, när dessa förhållanden nu
ordnats, böra erhålla en sådan förmån. Men nu har man icke ord-
nat saken så, utan detta skall bli en allmän regel, som kommer att
följas även i en framtid, och däremot finnes en betänklighet. Ama-
nuenserna böra ju icke vara fasta tjänstemän. De böra hava en så-
dan ställning, att man kan placera och omplacera dem alltefter deras

begåvning och möjligheter. Men med en anordning, som gör att de hava möjlighet att få tillgodoräkna sig sin tjänstetid, försvaras behöfliga omflyttningar. Man kommer att tag hänsyn till, att med en omflyttning förloras vad de intjänat för beräkning av ålders-tillägg. Det är åtminstone för mig den betänkligaste omständigheten, som talar emot ett sådant arrangemang. Jag tror därför, att det är riktigast att följa löneregeringskommitténs uppfattning. Det är ju icke ett okänt förhållande, att vid den löneregering, som i detta avseende skall ske, det kan befinnas, att särskilda skäl tala för att den eller den får åtnjuta en sådan förmån. Det förekommer vid varje riksdag, och jag föreställer mig, att om det befinnes nödvändigt och lämpligt, försummar Kungl. Maj:t icke att till riksdagen inkomma med framställningar därom. Då har man icke givit en regel, som man kan få svårigheter av i framtiden.

Om ålders-tillägg för be-fattnings-havare i stats-departementen.

(Forts.)

Jag yrkar bifall till den av herr C. G. Ekman m. fl. avgivna reservationen.

Herr Fahlén: Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan med åberopande av de skäl, som anförts av herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, och beträffande herr Hallins m. fl. motion det uttalande, som gjorts av löneregeringskommittén.

Greve Spens: Herr greve och talman! Jag vill endast med anledning av de farhågor, som uttalades av herrar Ekman och Pers, säga, att jag tror, att det icke föranleder så betänkliga konsekvenser, om Kungl. Maj:ts förslag i fråga om beräkning av ålderstillägg för amanuéstjänstgöring nu antages. Såsom det erinrats i den kungl. propositionen och även av reservanten inom löneregeringskommittén påpekats, synas sådana fall som de ifrågavarande icke kunna uppstå annat än beträffande ett eller annat, ännu icke reglerat ämbetsverk. Om vid en sådan nyreglering skulle föreligga fall, som vore fullt jämförliga med de nu föreliggande, skulle det ju vara billigt, att även dessa finge samma rätt. Någon avskräckande ekonomisk innebörd synes ej heller dessa få fall kunna hava.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag i denna del.

Herr Ekman. Karl Johan: Herr greve och talman, mina herrar! Olyckligtvis har debatten här kommit att röra sig om två skilda saker. Herr Ekman och herr Pers yrka, att vad som står nederst på sidan 29 om amanuensers rätt att, när de bliva andre kanslissekreterare, tillgodoräkna sig tjänstår, skall utgå. Därvidlag har från motsidan gjorts gällande, att utskottets förslag, vilket sammanfaller med Kungl. Maj:ts, borde bifallas.

Greve Lagerbjelke däremot har i anledning av den av honom jämte greve Spens och herr Kant avgivna reservationen, vilken återfinnes nederst på sidan 36, föreslagit, att nya bestämmelser skulle införas vilka tillförsäkrade tillförordnade kanslissekreterare rätt att

*Om ålders-
tillägg för be-
fattnings-
havare i stats-
departementen.*

åtnjuta tidsberäkning för den tjänstgöring de hava fullgjort såsom sådana, när de sedan utnämnas till kanslisekreterare.

Det är angående detta sistnämnda yrkande av greve Lagerbjelke jag här ber att få yttra några ord.

(Forts.)

Det har redan från statsrådsbanken vitsordats, att förhållandena inom departementen hava varit synnerligen ogynnsamma för dessa kanslisekreterare, som i många år under sin bästa ålder hava fått tjänstgöra utan att vara ordinarie, men som dock fullgjort alla en ordinarie ämbetsmans åligganden. Det är icke mer än billigt och rimligt begärt, att när nu äntligen en lönereglering för departementen kan genomföras och dessa tjänstemän då skola uppflyttas till ordinarie, de få tillgodoräkna sig de år, under vilka de gjort full tjänst som ordinarie, ehuru det har skett endast på förordnande. Utskottet har därvid skilt på extra kanslisekreterare och tillförordnade kanslisekreterare. Skillnaden är endast den, att då de ökade göromålen hava föranlett, att man måste av riksdagen begära ett extra arvode, har vederbörande tjänsteman blivit extra kanslisekreterare. En sådan skulle enligt utskottets förslag få tillgodoräkna sig de år, han har tjänstgjort som sådan. Men när saken kunnat arrangeras utan riksdagens medverkan på så sätt, att den extra ordinarie tjänstemannen kunnat tillförordnas såsom kanslisekreterare på lön, som funnits tillgänglig, då skulle han icke få åtnjuta förmånen att få tillgodoräkna sig sin föregående tjänstgöring. Jag kan icke finna annat, än att det ligger en verkligt upprörande orättvisa i att man på detta sätt skiljer mellan personer, som dock ägnat hela sin kraft under många år åt departementens arbete.

En av anledningarna till denna anordning med tillförordnade kanslisekreterare har varit, att man vid införandet av regeringsrätten ansåg, att icke några särskilda nya föredragande skulle behöva anställas för arbetet därstädes, utan det ålades kansliråden i departementen att föredraga inför regeringsrätten. Emellertid har detta icke kunnat fullt genomföras, utan man har nödgats anställa extra föredragande. Till sådana extra föredragande hava ofta använts kanslisekreterare och deras egentliga befattningar hava sålunda måst uppehållas på förordnande av andra, extra-ordinarie tjänstemän.

Om nu en sådan tjänsteman har på detta sätt fått på förordnande under många år stadigvarande upprätthålla en kanslisekreterartjänst, kan jag icke finna, att det föreligger någon den ringaste skillnad mellan honom och en som har fått vara extra kanslisekreterare. I ena fallet har nödvändigheten att taga den extra ordinarie tjänstemannens arbetskraft i anspråk berott därpå, att den vars tjänst han fullgjort har måst sysselsättas på annat håll, nämligen i regeringsrätten. I det andra fallet är orsaken till att hans arbetskraft måst tagas i anspråk den, att göromålen ökats på ett eller annat sätt, så att hans arbetskraft blivit nödvändig. Men i bägge fallen kvarstår, att arbetet har varit stadigvarande, att tjänsten har stadigvarande upprätthållits och att dessa personer hava ägnat hela sin arbetskraft åt statstjänsten.

Utskottet har också självt behjärtat orättvisan häruti. Utskottet

säger nämligen, att varför utskottet icke har velat förorda, att de tillförordnade kanslisekreterarna utan endast de extra skulle få tillgodoräkna sig de föregående tjänståren, är den, att man fruktar för konsekvenserna på andra områden. Men samtidigt säger utskottet: »Därest särskilda förhållanden sådant föranleda, torde Kungl. Maj:t icke underlåta att underställa riksdagens prövning, i vad mån ett dylikt medgivande i ett eller annat fall skulle kunna vara av omständigheterna påkallat.» Utskottet gör således det uttalandet, att när förhållandena sådant påkalla, skall Kungl. Maj:t kunna gå in till riksdagen och begära, att tillförordnade kanslisekreterare skall få tillgodoräkna sig den föregående tjänstgöringen på samma sätt som de extra. Men sådana förhållanden föreligga just beträffande de nuvarande tillförordnade kanslisekreterarna. Bestämmelsen är också så begränsad, såsom herrarna se på sid. 29, att den bara skulle gälla de befattningshavare, som nu i anledning av omregleringen utnämnas. Jag kan således icke förstå annat än att rättvisa och billighet fordra, att man icke hänvisar denna sak till framtiden, till blivande propositioner av Kungl. Maj:t, utan redan nu omedelbart bifaller framställningen. Den gäller endast högst ett tiotal befattningshavare, som nu stå i tur att komma ifråga till befordran. Jag anhåller således, herr greve och talman, om bifall till greve Lagerbjelkes yrkande.

*Om ålders-
tillägg för be-
fattnings-
havare i stats-
departementen.*
(Forts.)

Herr H o l m q u i s t: Herr greve och talman! Jag tror i själva verket, att den föreliggande frågan verkligen icke är så enkel, som särskilt den siste talaren behagade göra den. Man måste ju erkänna, att det är en fullständigt ny princip att låta en tillförordnad tjänsteman, då han utnämnes till ordinarie befattning, få för lönetillägg och dylikt tillgodoräkna sig den tid, under vilken han tjänstgjort på förordnande. Det är en ny princip, som går långt utöver statsdepartementen och sträcker sig till hela den svenska ämbetsmannakåren. Jag behöver blott påpeka, att inom den länsstyrelse, där jag tjänstgör, har en landskamrer under sju år tjänstgjort som tillförordnad landskamrer, men ingen människa ifrågasatte, att då han blev ordinarie, han skulle få tillgodoräkna sig dessa sju år för uppflyttning i högre lönegrad. På samma sätt var förhållandet i en annan länsstyrelse, där, om jag minns rätt, det var under icke mindre än 13 år, som vederbörande varit tillförordnad.

Jag tror sålunda, att det skulle vara ganska egendomligt, om man nu utan vidare skulle bifalla motionen. Det är ju också så, att det finnes personer, som hava varit tillförordnade kansliråd eller tillförordnade byråchefer, innan de blivit utnämnda till kanslisekreterare. Kan det vara riktigt att låta tillförordnade kanslisekreterare få tillgodoräkna sig den tid, under vilken de varit förordnade såsom kanslisekreterare, för att få uppflyttning i en högre lönegrad, medan däremot de icke få räkna sig tillgodo den tid de varit tillförordnade byråchefer. Man kommer, tror jag, in på förhållanden, som kunna bliva ganska egendomliga. Om man däremot följer vad utskottet här ifrågasätter, när utskottet till Kungl. Maj:t i motiveringen hem-

Om ålders-
tillägg för be-
fattnings-
havare i stats-
departementen.

(Forts.)

ställer, att »därest särskilda förhållanden sådant föranleda, torde Kungl. Maj:it icke underlåta att underställa riksdagens prövning, i vad mån ett dylikt medgivande i ett eller annat fall skulle kunna vara av omständigheterna påkallat», då får man ju efter en utredning, som efter den siste talarens uttalande enligt min uppfattning är högst nödvändig, ett klarläggande av hela frågan, och de personer, som verkligen äro i den ställning, att de skäligen böra hava denna förmån, få den också.

Jag tillåter mig att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Herr talman! Jag skulle kunna avstå från ordet efter det yttrande, som herr Holmquist hade. Men jag vill i korthet säga, att det sätt, att taga på frågan, som min ärade namne på Jönköpingsbanken företedde, visar för den, som försökt studera frågan, nödvändigheten av att man prövar varje särskilt fall och icke på sätt, som här föreslagits, lämnar en allmän tillåtelse i den omfattning och med den räckvidd, som ifrågavarande motioner innebära.

Jag vill emellertid, när jag nu fått ordet, säga, att jag i någon mån blev förvånad, när jag hörde herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet meddela, att utöver de villkor, som angivits i de här föreslagna bestämmelserna, skulle komma att finnas ett annat, som komme att bli normerande vid tilldelandet av rätt att tillgodoräkna tjänstetid för ålderstillägg, nämligen huruvida vederbörande amanuenser haft tjänstgöring jämväl på annat håll. Det kan nämligen mycket väl tänkas, att det finns amanuenser, vilkas tjänstgöring inom departementen kan sägas hava haft lika eller nära lika omfattning med dem som fordras av ordinarie tjänstemän av första lönegraden, men vilka samtidigt därmed förenat tjänst på annat håll. Då skulle, förefaller det mig, i detta fall nya ojämheter kunna uppstå. Sådana bli förvisso omöjliga att undgå, om man på en mängd fall skall tillämpa så vaga ordalag, som i den föreslagna bestämmelsen faktiskt ingå. Jag tycker för övrigt, att det skulle vara väl förenligt med första kammarens kynne, att kammaren, då det finns en särskild sakkunnig institution, som prövar dylika frågor, nämligen lönerogleringskommittén, och denna säger i detta fall, att det enligt kommitténs åsikt skulle medföra oöverskådliga konsekvenser — att kammaren då i enlighet med sin vanliga betänksamhet tillmäter detta uttalande ett visst värde. Att förfara så, att man tillmäter dylika betänkligheter värde, när det gäller vissa grupper av tjänst innehavare, under det att man alldeles negligerar dem, då det är fråga om andra tjänst innehavare, kan omöjligt vara ur kammarens synpunkt rekommendabelt.

Jag hemställer fortfarande om bifall till reservationen.

Herr Hallin: Herr greve och talman! Då jag är motionär i denna fråga, ber jag att få taga kammarens tid ett par ögonblick i anspråk.

När jag tillät mig att frambära denna motion, leddes jag av en

stark känsla av att här var ett rättfärdighetskrav, som man sväriligen kunde komma ifrån. Jag blev då rätt förvånad, när jag erfor, att andra särskilda utskottet icke hade kunnat gå med på denna begäran om viss ålderstilläggsberäkning för tillförordnade kanslissekreterare, som det här gäller. Min förvåning minskades icke, när jag tog del av den motivering, som särskilda utskottet på sid. 16 hade bifogat sitt avstyrkande.

*Om ålders-
tillägg för be-
fattnings-
havare i stats-
departementen.*
(Forts.)

Det är egentligen två skäl, som utskottet anfört. Det ena är, att ett bifall till den av mig med flera här framställda begäran skulle innebära ett godtagande av en för förvaltningen ny avlöningsprincip, nämligen rätten att för ålderstilläggsberäkning tillgodojuta tjänstgöring såsom vikarie å annans tjänst». Det har nog icke fallit någon in, åtminstone, det försäkrar jag, aldrig mig, att man här skall proklamera någon generalisering av vad som begäres, utan vad som har för motionärerna framstått som en gärd av rättfärdighet, det vore, att man vid detta tillfälle, när lönerna äntligen regleras för statsdepartementen, skulle söka att på denna punkt giva denna grupp av ämbetsmän någon liten kompensation för att de nu i årtal hava fått gå och vänta på sin lönereglering.

Herr Holmquist sade nyss, att man icke kan genomföra detta och anförde exempel om ett landskamrersförordnande. Ja, det är alldeles givet, att man icke kan genomföra detta som en princip, utan som jag nyss nämnde, måste det naturligtvis bli ett undantag, och det är också meningen, att det skall införas här som en övergångsbestämelse, en undantagsbestämmelse.

Vidare säger utskottet, att det skulle bliva omöjligt att överskåda de konsekvenser, som skulle följa av ett bifall till motionen. Jag tror, som här redan har framhållits, att dessa konsekvenser icke kunna bli så synnerligen vittgående och omöjliga att överskåda. Skulle vid en framtida reglering av något ämbetsverk ett liknande förhållande komma till synes, är jag övertygad, att ett sådant krav på att vederbörande ämbetsmän där skulle ställas i ett bättre läge med avseende på ålderstilläggsberäkningen icke bör tillbakavisas.

Det är således med hänsyn till dessa billighetskäl, som jag vädjar till kammaren att icke så mycket följa löneregleringskommitténs stränga och formalistiska uppfattning, som av utskottet godtagits, utan gå med på motionärernas begäran, att detta lilla antal tillförordnade kanslissekreterare måtte få den uppmuntran, som förslaget innebär.

Jag ber, herr greve och talman, att få förena mig i det yrkande, som här framställts av greve Lagerbjelke.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att rörande nu föredragna del av utskottets hemställan i punkten b) yrkats: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Ekman, Carl Gustaf*, att vad utskottet hemställt skulle bifallas med den ändring, som förordats i den i avseende härå av honom m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och 3:o), av greve *Lagerbjelke*, att vad utskottet hemställt skulle bifallas med den

*Om ålders-
tillägg för be-
fattnings-
havare i stats-
departementen.*

(Forts.)

ändring, att efter det stycke, som å sid. 29 i det tryckta utlåtandet slutade med orden »extra ordinarie aktuariefattning», infogades ett nytt stycke av följande lydelse: »att befattningshavare, som utnämns att från de nya staternas ikraftträdande eller från och med dag under år 1917 vara innehavare av ordinarie tjänst i statsdepartement, må för erhållande av löneförhöjning tillgodoräknas den tid, varunder han omedelbart före tillträdet till befattningen på grund av stadigvarande förordnande i departementet tjänstgjort i egenskap av tillförordnad kanslissekreterare».

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till vad utskottet hemställt vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren vill antaga detsamma till kontraposition i den förestående voteringen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med öfvervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Carl Gustaf Ekman's yrkande.

Votering äskades emellertid jämväl om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående den om ålderstillägg handlande delen av punkten b) i andra särskilda utskottets utlåtande nr 5 antager bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den i avseende härå av herr C. G. Ekman m. fl. vid punkten b) avgivna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till utskottets hemställan med den av greve Lagerbjelke under överläggningen föreslagna ändring.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 40;

Nej — 70.

Härefter uppsattes, justerades och anslogs för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra särskilda utskottet i sitt utlåtande nr 5 punkten b) hemställt i fråga om ålderstillägg, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

*Om ålders-
tillägg för be-
föttnings-
havare i stats-
departementen.
(Forts.)*

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den av greve Lagerbjelke under överläggningen föreslagna ändring.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 64;

Nej — 46.

Återstående delar av punkten b).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna c)—e).

Vad utskottet hemställt bifölls.

Inledningen till utskottets hemställan.

Bifölls, i vad den ej kunde anses besvarad genom kammarens föregående beslut.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 29, i anledning av väckta motioner om skrivelser till Kungl. Maj:t dels angående åtgärder för åvägabringande av ett närmare samarbete mellan regering och riksdag i viktigare utrikespolitiska angelägenheter, dels angående beredande åt riksdagen av medbeslutanderätt eller förhandlingsrätt med regeringen i utrikesärenden, dels om närmare bestämmande av begreppet kommandomål m. m.

*Om utrikes-
ärendens be-
handling m. m*

Till konstitutionsutskottet hade hänvisats likalydande motioner, väckta inom andra kammaren (nr 409) av herr *Edén* m. fl. och inom första kammaren (nr 129) av herr *Kvarnzelius* m. fl., vari motionärerna hemställt om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning angående de åtgärder, som skulle kunna vidtagas för åstadkommande och lagfästande av ett närmare samarbete mellan regering och riksdag i viktigare utrikespolitiska angelägenheter, samt för riksdagen framlägga förslag till de ändringar i grundlagarna och de stadganden i övrigt, vartill utredningen föranledde.

Enahanda yrkande hade gjorts i en inom andra kammaren väckt, likaledes till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 411, av herr *Palmstierna*.

Om utrikes-
ärendens be-
handling m. m.
(Forts.)

Vidare hade i en inom andra kammaren väckt motion, nr 454, herr *Hildebrand* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, i vad mån och på vad sätt ett närmare samarbete mellan regering och riksdag i viktigare utrikespolitiska angelägenheter skulle kunna anordnas samt för riksdagen framlägga förslag till de ändringar i grundlagarna och de stadganden i övrigt, vartill utredningen föranledde.

I detta sammanhang hade utskottet också förehaft

dels en av herr *Lindhagen* inom andra kammaren väckt motion, nr 294, med hemställan att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga förslag till sådana grundlagsändringar:

1) att riksdagen i utrikesärenden erhöles medbeslutanderätt med regeringen i fråga om dels avhandlingar och förbund med främmande makter och dels viktigare avgöranden om befarat angrepp och vid fredsslut, ävensom att uttrycket »börja krig» utginge ur grundlagen;

2) att riksdagen i utrikesärenden erhöles förhandlingsrätt med regeringen genom hemliga utskottets utvidgning till ett riksdagens utrikespolitiska utskott; börjande detta bestå av tjugufyra medlemmar jämte suppleanter, utsedda proportionellt efter kamrarnas, partiernas och olika partiskiftningars röstetal;

dels en av herr *Wavrinsky* inom första kammaren väckt motion, nr 141, däri motionären hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag i syfte, att begreppet kommandomål måtte närmare bestämmas och garantier givas för att viktigare ärenden inom försvarsväsendets område bleve behandlade i statsråd.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på återropade skäl hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motioner måtte i skrivelser till Kungl. Maj:t anhålla,

1:o) att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning angående de åtgärder, som skulle kunna vidtagas för åstadkommande och lagfästande av ett närmare samarbete mellan regering och riksdag i viktigare utrikespolitiska angelägenheter, samt för riksdagen framlägga förslag till de ändringar i grundlagarna och de stadganden i övrigt, vartill utredningen föranledde;

2:o) att Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag angående sådan ändring av 13 § regeringsformen, som — förutom vad som kunde föranledas av förutnämnda allmänna samarbete mellan regering och riksdag i de utrikespolitiska avgöranden, vilka behandlades i denna paragraf — bringade dess lydelse i närmare överensstämmelse med den i 74 § regeringsformen uttryckta grundsatsen, att rikets krigsmakt icke borde ställas på krigsfot i annat syfte än för upprätthållande av vår neutralitet eller för avvärijande av befarat eller börjat angrepp;

3:o) att Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och för riksdagen

framlägga förslag i syfte att begreppet kommandomål måtte närmare bestämmas och garantier givas för att viktigare ärenden inom försvarsväsendets område bleve behandlade i statsråd.

*Om utrikes-
ärendens be-
handling m. m.*
(Forts.)

Reservation hade avgivits av, utom andra, herrar *Clason, Belinder, K. J. Ekman, von Geijer* och *von Bahr*, greve *Alexander Hamilton* samt herrar *Räf* och *Andersson* i Höckerum, vilka ansett, att utskottet bort föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda dels under vilka former en fullständigare kännedom om aktuella utrikespolitiska frågor skulle kunna lämnas riksdagen, dels huruvida och på vad sätt, under bevarande av betryggande garantier för upprätthållande av utrikesärendenas enhetliga ledning och nödig sekretess därvid, ett närmare samarbete mellan regering och riksdag i viktigare utrikespolitiska ärenden skulle kunna anordnas genom utveckling av de nuvarande särskilda deputerade till en vid varje riksdag fungerande institution, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen föranledde.

På framställning av herr talmannen beslöts, att nu ifrågavarande utlåtande skulle företagas till avgörande punktvis, dock att vid behandlingen av punkten 1 diskussion finge äga rum beträffande utlåtandet i dess helhet.

Punkten 1.

Herr *Clason*: Av de tre klämmor, med vilka detta betänkande slutar är, såsom kammaren torde finna den första den väsentligaste och egentligen viktiga. Den andra och tredje äro mindre betydelsefulla.

Vi högerreservanter hava nu ifråga om punkt 1:o) gjort ett särskilt yrkande, och om det också icke fullt tydligt framgår av reservationen, har vår mening varit, att de framställda förslagen i sin helhet skulle vara besvarade med detta vårt yrkande, d. v. s. vi yrka rent avslag rörande punkterna 2:o) och 3:o).

Jag skall nu, då diskussionen får röra sig om alla punkterna på en gång till en början be att få yttra några ord rörande punkterna 2:o) och 3:o).

I punkten 2:o) uppdrager utskottet några riktlinjer för en omformulering av § 13 regeringsformen, som handlar om Konungens rätt att börja krig och sluta fred. Nu såsom i följd framgår emellertid av utskottets utlåtande, att utskottet, alldeles som konstitutionsutskottet med stor enhällighet 1911, anser, att Konungen måste ha rätt att under de i regeringsformen intagna starka garantierna »börja krig», emedan det nu liksom tidigare måste vara nödvändigt, att den statsmakt, åt vilken bestämmanderätten i detta hänseende är anförtrodd, skall kunna handla med nödig enhet, snabbhet och kraft. Detta vill utskottet således icke bestrida. Mot själva saken, mot denna Konungens rätt, har utskottet således ingenting att in-

Om utrikes-
ärendens be-
handling m. m.
(Forts.)

vända; Konungen skall ha precis samma befogethet i detta hänseende, som han för närvarande har, men man skall skriva om ordalagen i grundlagarna. Mot sådana principer för grundlagsändring ha vi för vår del reserverat oss. Det skulle icke bli någon ända på grundlagsändringar, om man på detta sätt skulle börja att redigera om grundlagen utan några som helst sakliga motiv. Detta är skälet, varför vi yrkat avslag på den punkten.

I punkt 3:o är det fråga om ett närmare bestämmande av begreppet kommandomål. Beträffande den saken kan jag också hänvisa till utskottets utlåtande i fjol. Vi hade även den frågan uppe då, och den föranledde en utredning av utskottet. Jag vill således hänvisa till vad som då påpekades, nämligen att frågan redan varit föremål för utredning av den s. k. departementalkommittén, att denna kommitté kommit till det resultat, att kommandomål icke lämpligen kunna handläggas i statsråd, men att den praxis, som vid tiden för kommitténs utredning utvecklats sig i fråga om gränsen mellan kommandomål och i statsrådet föredragna ärenden, är tillfredsställande. Vidare är det ju känt, att kommitterades förslag alltjämt är föremål för ytterligare bearbetning. Det är utremitterat till vederbörande myndigheter, ehuru resultatet av denna granskning ännu icke föreligger. Frågan är således under utredning; ett förslag är därunder av kommitterade skisserat, och utredningen är i full gång. Att då skriva till Kungl. Maj:t en gång till, är såvitt jag vet, icke överensstämmande med den praxis, som i fråga om skrivelseförslag brukar göra sig gällande i denna kammare. Redan det har varit tillräckligt skäl för oss att ställa oss på avslagsyrkandet.

Den första punkten är ju emellertid den viktigaste, och där har nu utskottets majoritet föreslagit en mera allmänt hållen skrivelse. De reserveranter, bland vilka mitt namn står främst, hava föreslagit en mera begränsad skrivelse. Varför hava vi då gjort detta?

Jag vill i det hänseendet först erinra om, att bland de skäl, som i fjol föranledde oss att över huvud taget avstyrka ett skrivelseförslag, fanns ett och ett ganska viktigt sådant av mera internationell räckvidd. Vi framhöllo, att för såvitt ett starkare samarbete mellan regering och representation borde anses komma till stånd på det utrikespolitiska området, var det av vikt, att en sådan sak framfördes *internationellt*, d. v. s. i olika stater på en gång, och att den då toge sin början i de stater, som i fråga om krig och fred voro de ledande, men att det däremot icke kunde vara till något gagn för oss att för vår del begynna en förändring. »Det kunde», framhölls det, »tvärtom bliva till skada för oss vid förhandlingar mellan vårt land och andra makter, i den mån hos dessa de utrikespolitiska ärendenas handläggning vore koncentrerad i en stark regerings hand, under det däremot hos oss kanske en förskjutning ägt rum till ett mera parlamentariskt ingripande med därav följande icke blott ökad risk för indiskretioner utan också delad ledning och delat ansvar.» Av vad som sedermera har timat framgår emellertid, att frågan nu på ett helt annat sätt än i fjol har tagits upp på dagordningen i de stora huvudmakterna. Under sådana förhållanden synes

Om utrikes-
ärendens be-
handling m. m.

(Forts.)

den internationella risken av att i förtid taga upp den även här vara mindre påfallande, allrahelst om, såsom väl är att vänta, Kungl. Maj:t vid en eventuell utredning särskilt håller sig å jour med vad som vidtages i andra länder. Det är under sådana förhållanden förklarligt, tror jag, att vi i år ha ansett oss kunna taga ett steg, som vi i fjol måste ställa oss avvisande mot.

Men här kommer jag till vad som är den väsentliga skillnaden mellan oss och utskottsmajoriteten. Det steget får icke tagas så, att det kan lända vårt land till nackdel, och det skulle enligt mitt förmenande kunna bli fallet, om det toges utan nödig hänsyn till — och här vill jag citera de ord som stå i reservationen — »*bevarande av betryggande garantier för upprätthållande av utrikesärendenas enhetliga ledning och nödig sekretess därvid*». På den punkten råder nu den väsentliga skillnaden mellan reservanterna och utskottets majoritet.

Vad först sekretessen angår, så var man, då 1907—1909 den förutvarande ministeriella konseljen upphävdes, ense därom, att det icke gick an att ställa så till, att alla protokoll i utrikesärenden skulle utan undantag underställas konstitutionsutskottets granskning och därigenom riskera att bliva föremål för offentlig diskussion. Ty från utskottet kunde ju de sedan framdragas och läggas på bordet.

Då utskottets yttrande om den saken avgavs i fjol, erinrades däri om åtskilliga tidigare uttalanden på området, till vilka jag skall be att få något återkomma. Det erinrades om ett yttrande 1899, där i sammanhang med ett dylikt yrkande konstitutionsutskottet har påpekat, »att ett så oinskränkt delgivande till representationen av vad som i diplomatiska ärenden förefaller, äger i andra stater icke något motstycke och torde icke heller hos oss kunna genomföras utan fara för bibehållande av det goda förståndet med främmande makter, vilket icke tillåter, att på sådant sätt den tystnad äventyras, som försiktigheten oftast bjuder att iakttaga angående viktigare diplomatiska förhandlingar». Och vidare erinrades det i fjol, att i den kungl. proposition, som föranledde den ministeriella konseljens borttagande, dåvarande utrikesministern hade betonat, att det vore förhastat, om man av de förslag, som han då framlade och som kunde medföra att en hel del protokoll i större utsträckning än tidigare bleve underkastade konstitutionsutskottets granskning — det vore förhastat säger jag — om man av de synpunkter, som därvid gjorts gällande droge den slutsatsen, »att ministeriella ärenden undantagslöst borde på enahanda sätt som andra regeringsärenden vara underkastade konstitutionsutskottets granskning, varmed ju följer möjligheten, att de bringas under offentlig diskussion. Säkerligen vore det obetänksamt, att alldeles förbise möjligheten av ett sådant politiskt läge, att vårt land för skyddande av sin självständighet måste avsluta ett avtal, som icke lämpar sig för offentlig diskussion. Och även i fråga om förhandlingar av annat slag än rent politiska kunna fall föreligga, då det av skyldig grannlagenhetshänsyn till den eller de makter, med vilka förhandlingarna föras, eller av andra

Om utrikes-
ärendens be-
handling m. m.
(Forts.)

vägande skäl icke är önskvärdt, att dessa på ett förberedande stadium bringas till allmänhetens kännedom.» Och så påpekades i sammanhang därmed, att ett dylikt framläggande för ett granskningsutskott av dylika protokoll är något för vår författning alldeles enastående. Det fanns således vida starkare garantier i andra länder att skydda den nödiga sekretessen än som fanns hos oss. Utskottet påpekade i följd därav, »att ett övergivande inom enbart vårt land av den sekretess i dylika ärenden, som i de flesta andra länder i än högre grad vidmakthålles skulle säkerligen endast medföra antingen, att vårt land i verkligheten ställdes i viktiga stycken utanför det diplomatiska umgänget med andra länder, eller ock att protokollsföringen hos oss i dylika ärenden väsentligen inskränktes. Intetdera vore på något sätt till verkligt gagn».

Jag är för min del övertygad om, att dessa anmärkningar fortfarande äro fullt giltiga. Då vill den nuvarande utskottsmajoriteten kanske säga: ja, men vi hava icke sagt, att *alla* protokoll skola framläggas. Nej, det kan så vara, men utskottsmajoriteten har mycket noga aktat sig för att antyda någon begränsning eller över huvud taget hur begränsningen skall gå till. Utskottsmajoriteten talar om, att beträffande den där bekanta bestämmelsen om utskottets rätt att infordra protokollen i »allmänt kända och av utskottet uppgivna händelser» — »åtminstone» begränsningen till »allmänt kända» händelser — »syntes utan våda kunna försvinna». Ja, det där »åtminstone» är ganska betecknande och om man tänker sig orden »allmänt kända» borttagna och saken tillämpad i praktiken, så har jag mycket svårt att se, att någon egentlig begränsning vidare skulle vara tänkbar. Vad som här är av vikt är emellertid det, att den begränsning, som måste förefinnas, otvetydigt ligger i regeringens hand. Där måste den ligga, och jag är övertygad att, ju mer man söker gå den vägen, att alla protokoll skulle kunna underkastas offentlighet, desto större områden komma att undantagas från protokollsföring. Faktiskt är det ju för övrigt icke någon möjlighet att föra protokoll i alla förhandlingar under alla deras skeden. Det kan vara nödvändigt att träffa avgöranden så hastigt, att någon protokollsföring icke är möjlig. Men kräver man framläggande av alla protokoll, utan klar begränsning beträffande sådana, som det måste ligga i regeringens hand att träffa avgörande om, så blir resultatet, att protokoll icke alls komma att föras på åtskilliga punkter.

Men denna fråga om sekretess och om enhetlighet i ledningen rör icke bara protokollen, utan enligt min övertygelse också det tilltänkta hemliga utskottet såsom sådant. Såsom under fjolårets debatt framhölls ligger där, bland annat, stor vikt därpå, vilken ställning detta hemliga utskott med större befogenhet än de nuvarande hemliga deputerade skall intaga, om det skall vara ett organ för samrådande i frågor, *när regeringen finner det lämpligt och nödvändigt att samråda*, eller ett organ, *som skall kunna tvinga regeringen att för sig framlägga alla utrikespolitiska ärenden*, som dessa deputerade, eller vad man vill kalla dem, anse mera viktiga och där-

*Om utrikes-
ärendens be-
handling m. m.
(Forts.)*

för lämpliga att begära. Även på den punkten har utskottsmajoriteten icke dragit upp några som helst klara gränser, och den aktar sig nog för att säga, huru den tänkt sig dessa förhållanden. Men nog ser man vart det pekar, då man finner, att utskottet blott på en enda punkt betonar, att avgöranderätten skall tillhöra regeringen, nämligen i fråga om huruvida dessa deputerade skulle få meddela vad de erfarit åt andra. Om den saken säger utskottet, att »det skall överlämnas åt regeringen att avgöra», men icke om någon annan punkt. Det är mot en sådan utveckling av dessa deputerade, att de skulle bliva eller kunde bliva en initiativtagande, regerande, avgörande institution, som vi hava velat sätta en bestämd spärr, då vi tala om nödvändigheten »att bevara en fast, enhetlig ledning och nödig sekretess», ty vi äro övertygade att en sådan utveckling skulle bliva till men både för sekretessen och för enhetligheten. Vi skola nämligen, vad det sista beträffar, komma ihåg, att bland dessa deputerade skola sitta representanter för kanske fyra à fem politiska partier, den ene dragande hit, den andre dit med sina olika intressen. Huru skall det då bliva med fastheten och enhetligheten, om regeringen skall sitta emellan såsom föremål för dessa söndrade och söndrande viljors inbördes dragkamp. Jag tror mig härmed hava angvit den väsentliga skillnaden, som beträffande dessa s. k. hemliga deputerade ligger mellan oss reservanter och utskottsmajoriteten.

Det finnes också en annan punkt, nämligen i fråga om dessa tilltänkta deputerades permanens mellan riksdagarna. För oss är det tydligt, att detta är något för vår författning främmande, som vi icke kunna gå in på. Det är för övrigt alldeles onödigt. Om det i undantagsfall skulle finnas önskligt att arrangera sig på något sådant sätt, finnes det möjlighet att göra det redan under nuvarande förhållanden. Men att utan att det är nödvändigt slå in på en sådan väg med dessa mellan riksdagarna permanenta deputerade är något, vartill vi reservanter icke kunna medverka.

Då frågan vid förlidet års riksdag var föremål för utförlig diskussion, och då det i dag är många andra frågor på föredragningslistan, som kräva sin behandling, skall jag inskränka mig till detta.

Med anledning av vad jag yttrat får jag i punkt 1:o) yrka bifall till vår reservation och i punkt 2:o) och 3:o) avslag på utskottets betänkande.

Herr Hjärne: Jag skall icke besvara kammaren med någon längre motivering för det yrkande, som jag ämnar framställa. Jag kan med den föregående ärade talaren förena mig fullständigt såväl i hans avslagsyrkande i fråga om punkt 2:o) och 3:o) som också i fråga om den kritik, han för övrigt ägnade åt de förslag, som motionsvis eller på annat vis blivit framställda i detta ärende. Men tyvärr kan jag icke förena mig om hans och övriga reservanters förslag. Jag kan icke se, att deras ståndpunkt mera än i fjol tvingar till den föreliggande skrivelsen till Kungl. Maj:t. Reser-

Om utrikes-
ärendens be-
handling m. m.
(Forts.)

vanterna föreslå, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, »under vilka former en fullständigare kännedom om aktuella utrikespolitiska frågor må kunna lämnas riksdagen», och den föregående ärade talaren har såsom skäl för den ståndpunkt han intager framhållit det, att de utrikespolitiska frågorna skulle ha kommit i annat läge för närvarande, därför att de internationella förhållandena skulle i viss mån undergått förändring. För min del kan jag icke alls se att, om det nu också skulle vara riktigt, att Kungl. Maj:t skulle önska ett närmare samarbete med riksdagen under nu förändrade internationella förhållanden, ett sådant arbete egentligen skulle befrämjas, därigenom att vi nu här besluta en skrivelse i förslaget syfte. En sådan skrivelse skulle egentligen kunna föranleda den uppfattningen, att vi behöva företaga en särskild grundlagsändring för att åstadkomma det samarbete, som skulle vara önskligt, mellan Kungl. Maj:t och riksdagen. Jag kan icke se, att det finnes ringaste skäl att antaga, att icke Kungl. Maj:t redan i de former, som nu förefinnas, har tillfälle nog att tillsammans med riksdagen verka i sådan riktning, som här skulle anses önskligt. Men därigenom att man företog en grundlagsändring i sådant syfte skulle man snarare riskera att i onödan binda Kungl. Maj:ts händer vid vissa former, som skulle ligga honom hindrande i vägen för sådant samarbete och i internationellt avseende till och med vara till tunga och risk, och det kan jag icke vara med om.

Vidare kan jag icke vara med om en skrivelse med anhållan om utredning, huruvida och på vad sätt, under bevarande av bebyggande garantier för upprätthållande av utrikesärendenas enhetliga ledning och nödiga sekretess därvid, ett närmare samarbete mellan regering och riksdag i viktigare utrikespolitiska ärenden må kunna anordnas genom utveckling av de nuvarande särskilda deputerade till en vid varje riksdag fungerande institution. För min del anser jag, att det skulle vara synnerligen skadligt, ifall sådana deputerade som nu äro i fråga skulle utveckla sig till en vid varje riksdag fungerande institution. Jag behöver icke här närvare utveckla skälen härför. De flesta av kammarens ledamöter torde själva genom ärendets föregående behandling vara tillräckligt underkunniga därom, och dessutom har den föregående talaren själv åberopat åtskilligt, som tillräckligt förtydligar saken.

Men om nu kammaren skulle antaga en sådan skrivelse, skulle kammaren därigenom liksom giva på hand, att kammaren för sin del anser önskligt, att de nuvarande särskilda deputerade skulle just utvidgas till en sådan vid varje riksdag fungerande institution. Till att åstadkomma en sådan uppfattning av första kammarens ståndpunkt vill åtminstone icke jag för min del på något sätt bidra, och därför, herr greve och talman, ber jag att få yrka avslag på alla tre punterna i utskottets hemställan och vidare även på alla i ämnet framställda motioner och reservationer.

Herr von Zweigbergk: Av detta utskottsbetänkande och den förste talarens anförande hava säkerligen de närvarande fåta-

liga representanterna för kammarens majoritet märkt, att det är meningen att de nu skola förändra sin principiella ståndpunkt i denna fråga, och om de av mig nyss åberopade prestationerna, icke väckt deras upmärksamhet, har den siste talaren gjort sitt för att ytterligare markera, att kammaren står inför en vändning. Det är icke min avsikt att på något sätt klandra majoriteten, i fall den nu verkligen ändrar mening. Jag kan icke se annat, än att det föreligger det allra utmärktaste skäl för att vidtaga en sådan justering.

*Om utrikes-
ärendens be-
handling m. m.
(Forts)*

Den föregående talaren framhöll, hurusom ute i världen försig- gått en verklig omläggning av uppfattningen i dessa ting. Den är synnerligen naturlig. Både i de demokratiskt-parlamentariskt styrda och i mera autokratiskt styrda länderna ha regeringarna under de gångna tiderna fått till det yttersta tillämpa den koncentration och den sekretess i fråga om de utrikespolitiska ärendenas behandling som vår höger tidigare hållit för en verkligt värdefull tillgång för regeringen. Man har föreställt sig, och sagt, att med användande av den metoden och genom ytterst utökade rustningar skulle freden i världen vara säkerställd. Nu har emellertid på ett eklamtant sätt visats, att dessa förespeglningar voro oriktiga. Vi hava fått ett världskrig av en omfattning och en fasa, att världen knappt skådat dess motstycke. Det är då icke underligt, om folken kommit på den tanken, att den förut så högt prisade och rekommenderade ordningen måtte icke vara riktig. I alla fall kan den icke godkännas såsom ofelbar.

Jag skulle emellertid förmoda, att den som fört utskottsmajoritetens talan i detta stycke dock icke tagit ett så öfverväldigande intryck av folkmeningen, men så mycket mer av den upptäckten, att regeringarna i de olika länderna under den stora prövningen alldeles totalt ändrat åskådning och överallt, såvitt man kan se, sökt och etablerat ett verkligt intimt och ingående samarbete med folkrepresentationen, speciellt på det utrikespolitiska området. Det kan ju icke heller vara något underligt i att regeringarna, i känsla av det oerhörda ansvar, som kommer att vila på dem med anledning av den utveckling, som de internationella tvisterna på sista tiden tagit, komma att känna ett verkligt trängande behov att få dela detta ansvar med representationen. Och det är väl den omständigheten, som framför alla andra lett regeringarna till att söka ett så intimt samarbete med riksdagarna.

Men kanske har också den omständigheten medverkat att man märkt, att i detta stora folkkrig ledningens förmåga att utveckla kraft även på det internationella området i hög grad varit beroende av styrkan och homogeniteten av det samförstånd, vari ledningen kommit till folket och till folkets representanter. Att regeringarna i de länder, där man i närvarande stund söker spänna de nationella krafterna till det allra yttersta, ha funnit ett verkligt styrketillskott i etablerandet av ett sådant intimt samarbete, denna upptäckt bör ju rimligtvis leda dem, som hos oss förut varnat för etablerandet av ett sådant samarbete, att verkligen ändra mening.

Trots vad den första ärade talaren i detta stycke anförde, torde

*Om utrikes-
ärendens be-
handling m. m.*
(Forts.)

man svårligen med sanning kunna säga, att det finns någon verkligt betydande motsättning mellan vad utskottsmajoriteten och minoriteten i förevarande avseende yrkat. På den punkten, som är den avgörande och viktiga, den som handlar om etablerandet av direkt samarbete mellan regering och riksdag, där var det enligt hans mening egentligen på två punkter, som motsättningen skulle framträda. Reservanten underströk särskilt nödvändigheten av att trygga garantierna för upprätthållande av de utrikespolitiska ärendenas enhetliga ledning och den nödiga sekretessen. Man kunde därav vara frestad att tro, att utskottsmajoriteten i detta stycke hade en mer eller mindre skiljaktig uppfattning. Nu förhåller det sig så, att från den sidan, som har yrkat på utvidgning av detta samarbete, har det både i föl och i år uttryckligen betonats, att regeringen alltfört måste i sin hand behålla den verkliga ledningen av de utrikespolitiska ärendenas skötsel, och det tillägges, att för utveckling av samarbetet mellan regering och riksdag i utrikespolitiska angelägenheter torde en koncentration under regeringens ledning och en diskretion vid ärendenas behandling på detta område särskilt vara nödvändig att vederbörligen bibehållas. Såsom herrarna torde finna, är här ingen reell skillnad. Det förekommer endast den olikheten, att reservanterna hava inryckt detta förbehåll i sitt yrkande, som ju mera har karaktär av en kläm, medan utskottsmajoriteten har framfört synpunkten i sin motivering. Skillnaden synes vara synnerligen oväsentlig och av rent formell natur.

Icke heller kan jag på allvar föreställa mig, att majoriteten om den över huvud tänker gå in på den tilltänkta utvidgningen av samarbetet mellan regering och riksdag, skulle finna det orimligt, att man vid en utredning — och om något annat är det å ingendera sidan talat — skulle taga under omprövning, huruvida det icke med fog skulle kunna vidtagas ändring i den nuvarande bestämmelsen rörande konstitutionsutskottets rätt att granska utrikesprotokollen. När det i detta avseende heter, att denna granskningsrätt inskränkes till sådana protokoll, som röra »allmänt kända och av utskottet uppgivna händelser», har ju en långvarig erfarenhet visat, att termen »allmänt kända» endast och allenast leder till i det hela mycket otacksamma debatter inom konstitutionsutskottet, varvid det visar sig omöjligt att på ett objektivt sätt verkligen avgöra vad i förevarande fall skall anses vara »allmänt känt». Bibehållandet av en sådan bestämmelse kan väl icke vara av så kardinal natur, att man skulle vilja på förhand förmena en blivande utredning att taga under omprövning, huruvida icke på den punkten kunde göras någon modifikation. Själva huvudsaken i vad som här från båda sidor föreslagits, är ju i alla fall den tanken, att man skulle försöka att åt institutionen med särskilda deputerade, som omtalas i 54 § regeringsformen, giva en anordning som står i bättre relation till vad erfarenheten på detta område visat vara praktiskt och lämpligt.

När denna fråga förra året behandlades, gjordes av den talare, som då kanske fick betraktas såsom huvudtalare för motståndet mot en reform på detta område, den invändningen, att det betänkliga

låg däri, att dessa deputerade i sin nya form skulle erhålla rätt att få del av förekommande viktigare frågor på det utrikespolitiska området. Konstitutionsutskottets vice ordförande, som hade ordet här först, upprepade även den synpunkten. Men jag ber herrarna bemärka, att i själva reservationen, sådan den föreligger, finnes i det avseendet intet förbehåll. Ett bestämt motstånd reses däremot på en annan punkt. Man vill icke ställa dessa deputerade — det s. k. hemliga utskottet eller, såsom utskottsmajoriteten kallar dem, riksdagens förtroendemän — till Kungl. Maj:ts disposition även under tiden mellan riksdagarna. I det avseendet yppa reservanterna mycket stora betänkligheter. Det är dock i viss mån svårt att förstå, att dessa farhågor kunna göra sig synnerligen starkt gällande just nu. Här ha vi ju under de snart tilländagångna tre krigsåren funnit, huru regeringen har funnit det oppurtunt och för dess ändamål fördelaktigt att hava tillgång till dessa särskilda deputerade. Och för att vinna den förmånen har man måst använda sig av den i och för sig rätt besvärliga och irrationella tillställning, som kallas »riksdagens förpuppning». Efter att nu är efter år hava konstaterat, att på detta område kan föreligga ett behov, synes det rätt besynnerligt, att man — när man över huvud vill gå till en utredning i detta ärende — finner sig böra begränsa utredningen, så att det helt enkelt icke skulle få tagas under omprövning, huruvida en anordning kan finnas användbar, som i praktiken prövats, icke blott användbar utan nyttig, för att icke säga nödvändig.

Det torde vara överflödigt att gå djupare in på detta ämne. Trots herr Hjärnes inlägg, hyser jag den varma förhoppningen, att kammaren icke tvekar att vara med om att giva uttryck åt den meningen, att en utredning här är erforderlig. Jag tycker för min del, men jag är ju i någon mån partisk i detta avseende, att de direktiv och uppslag för en sådan utredning, som äro presterade av utskottsmajoriteten, äro betydligt mera givande, innehålla mer verklig ledning för dem som skola arbeta på detta område, än vad reservanterna här föreslagit, som i positivt avseende har rakt ingenting att giva och endast ett par negativa bestämningar av synnerligen tvivelaktig beskaffenhet.

Nu är det emellertid tänkbart, för att icke säga sannolikt, att det kommer att i kamrarna fattas olika beslut rörande det tilltänkta skrivelseförslaget, och det är alldeles klart, att det knappt kan bliva fråga om att sammanjämka dessa båda förslag. Jag vill emellertid uttala den förvisningen att, även om en formell riksdagsskrivelse nu ej kommer till stånd, det icke desto mindre måtte stå klart för den regering som nu sitter, på grund av vad vid denna riksdag i detta ärende förekommit, att utredning snarast möjligt bör komma till stånd. Det lär icke behövas att folket i val först uttalar sig, innan man vågar sig på denna lilla detalj i den mycket omtalade »nyorienteringen». Arbetet bör taga sin början så fort omständigheterna det tillåta.

Jag ber att få yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Om utrikes-
ärendens be-
handling m. m.
(Forts.)

Herr Trygger: Det var åtskilligt som den föregående ärade talaren sade, vari jag för min del gärna kan instämma. Han sade, att det är lyckligt, och det har utskottsmajoriteten sagt också, att det finnes ett fast och förtroendefullt samarbete mellan regering och folk i stora utrikespolitiska spørsmål, och han tillade, att landets styrka särskilt i kritiska tider väsentligen befordras genom att regeringen har folket bakom sig. Allt detta är ju sådant, som var och en bör kunna skriva under. Men därav följer ingalunda, att man måste vara ense om de medel, som kunna befordra detta resultat. Se vi uteslutande på konstitutionsutskottets hemställan och jämför den med reservationen — nu tänker jag närmast på första punkten, och ser för tillfället bort från frågan om ändring av 13 § regeringsformen samt från frågan om handläggning av kommandomål — så skulle ju den, som kan gå med på reservationen, också tänkas kunna gå med på utskottets förslag. Utskottets förslag är så till vida lättare att gå med på, som det icke uttalar någon bestämd uppfattning, utan mer generellt angiver vad det är man önskar. Men det är ju på det sättet, såsom den siste ärade talaren sade, att utskottets hemställan får sin karaktär helt och hållet av utskottets motivering. Och när man skall avgöra, om man bör gå med på utskottets eller reservanternas förslag, har man naturligtvis att gå till utskottets motivering. Jag hörde, att den ärade talaren var mycket nöjd med utskottets motivering. För min del får jag verkligen säga att, när jag jämför utskottets motivering i år med reservanternas motivering i fjol, finner jag — åtminstone förefaller det mig så — att det uttalande som reservanterna gjorde i fjol är i väsentligt avseende försvagat genom de i år gjorda tillägen. Jag tycker, att uttalandet är bäst, när utskottet citerar vad reservanterna sade i fjol, och svagare när det kommer med tillägget i år. Kanske beror det därpå, att arbetet varit så ansträngande i utskottet.

Om vi nu gå till de särskilda punkterna, så ha vi först den, där utskottet upptagit frågan om riksdagens ställning till traktater med främmande makter. Där uttalar utskottet, att med avseende å vissa traktater icke råder tvivel, att icke Konungens makt är begränsad av samtycke från riksdagens sida, såvida nämligen riksdagens lagstiftnings-, beskattnings- eller anslagsbeviljande rätt beröres av ifrågavarande avtal. Och det är ju alldeles riktigt. Men sedan börjar utskottet bli litet oroligt och säger att, ehuru dylika avtal, ingångna med främmande makter, visserligen icke vore bindande enligt svensk statsrätt, de dock möjligen skulle vara det enligt internationell rätt, och det tycker utskottet vara en så farlig sak, att man därför uttryckligen bör säga ifrån, att Konungen icke har rätt att göra avtal, som kränka riksdagens lagstiftnings-, beskattnings- eller anslagsbeviljande rätt. Jag förstår icke denna uppfattning. Är det så, att den internationella rätten skulle sätta sig över våra rättsbestämmelser i ett avseende, så lär väl den också göra det i andra. Är det så att vid ett internationellt avtal, den främmande makten icke alls behöver bry sig om, huruvida genom avtalet t. ex. riksdagens beskattningsrätt kränkes, lär icke

*Om utrikes-
ärendens be-
handling m. m.
(Forts.)*

den främmande makten behöva titta efter i grundlagen, huruvida särskilda bestämmelser finnas, som uttryckligen taga hänsyn till denna sak. Ställningen är nog sådan för ett litet land som vårt, att om regeringen kränker vår grundlag och ingår ett rättsstridigt avtal med någon främmande makt, få vi en lika obehaglig situation, huru det än står i grundlagen. Vi få trösta oss med att vi kunna hålla efter den regering, som skulle bära sig så åt och som kränkt den plikt, som är den första för regeringen, att iakttaga vår grundlag.

Vad beträffar andra avtal med främmande makter, där icke riksdagens bifall för närvarande erfordras, erkänner utskottet självt, att man kan vara mycket tveksam, huruvida det skulle vara bra, om man därvidlag fordrade riksdagens samtycke, men å andra sidan, »principiellt riktig» är det i alla fall, och därför vill också utskottet, att denna fråga utredes, och detta skulle ingå såsom ett önskemål i riksdagens uttalande. Jag förstår icke, vari det principiellt riktiga skulle bestå, om det icke skulle vara, att aldrig någon befogenhet bör lämnas åt regeringen utan att denna delas med riksdagen. Då är naturligtvis påståendet riktigt, men jag trodde, att det principiellt riktiga var det förfaringsätt, som bäst tillgodoser ändamålet, och då förhåller det sig visst icke så, som utskottet påstår, att en inskränkning i Kongungens rätt i detta avseende skulle vara principiellt riktig, åtminstone har utskottet icke på något sätt ådagalagt det. På denna punkt ställer jag mig därför bestämt avvisande.

Sedermera har utskottet i nästa punkt talat om en utredning om den medbeslutanderätt, som skulle tillkomma riksdagen i fråga om avgöranden vid befarat angrepp eller fredsslut. Det är herr Lindhagen, som utskottet citerar, så att jag ville icke göra någon anmärkning mot utskottet för denna formulering, som synes ganska märkvärdig. Emellertid, när utskottet skall motivera den skrivelse som föreslås, talar det om, att när ett angrepp befaras, har grundlagen själv givit åtskilliga anvisningar, huru riksdagens medverkan skall komma till stånd för att möta detta. Utskottet redogör för denna sak ganska fullständigt, men säger slutligen: »Riksdagens medinflytande vid dessa viktiga avgöranden, torde dock, såsom herrar Edén och Kvarnzelius framhållit, böra bättre tryggas om så befinnes lämpligt genom särskilda bestämmelser.» När jag läste, att herrar Edén och Kvarnzelius framhållit saken, fick jag det intrycket, att detta är det egentliga skälet, däremot finnes något annat skäl icke åberopat. Det skall »tryggas, om så befinnes lämpligt genom särskilda bestämmelser». Nu är just frågan vilka dessa särskilda bestämmelser skulle vara, varigenom riksdagens rätt skulle lämpligen betryggas, men det synes utskottet icke alls hava klart för sig. Således, i den punkten kan jag icke finna att riksdagen bör göra något uttalande.

Sedan komma vi till frågan om meddelanden, som göras från regeringen till riksdagen. Där ha även reservanterna gjort gällande, att man skulle begära utredning, under vilka former en fullständigare kännedom om aktuella utrikespolitiska frågor må kunna lämnas åt riksdagen. För min del har jag icke någonting emot att gå

Om utrikes-
ärendens be-
handling m. m.
(Forts.)

med på detta. Jag tror icke, att den anmärkning herr Hjärne gjorde är berättigad.

Därefter komma vi till frågan om det hemliga utskottets utveckling till en fast institution och därvidlag instämmer jag för min del i reservationen. Herr Hjärne har förbisett, att i reservationen står: »huruvida och på vad sätt under bevarande av betryggande garantier» för sekretessen ett närmare samarbete må äga rum mellan Konung och riksdag genom utveckling av nuvarande särskilda deputerade. Då här icke är gjort något bestämt uttalande om, att detta är den lämpligaste vägen, utan det blott är fråga om undersökning, huruvida och på vad sätt under vissa villkor samarbete må äga rum, har man följaktligen icke bundit sig på något sätt, ifall det visar sig, att detta icke är det lämpligaste sättet att gå tillväga.

Vad särskilt denna deputations permanens angår, har herr von Zweigbergk åberopat att vi nu i tre år fått erfarenhet av, att även mellan riksdagarna en dylik deputation bör existera, men därpå vill jag svara, att då har ju erfarenheten bevisat att även nuvarande bestämmelser möjliggöra en dylik permanens, om den befinnes nödvändig. Men därav följer ingalunda, att ett stadgande om permanens även under normala förhållanden skulle vara önskvärt. Då man såsom stöd för inrättande av en dylik mellan riksdagarna fungerande deputation, utskott eller vad man vill kalla det, åberopar riksgäldskontorets eller riksbankens permanens, är det uppenbart att det finnes icke någon som helst beröringspunkt mellan dessa saker. I sistnämnda fall är det fråga om en förvaltning, som riksdagen utslutande utövar, under det att i förra fallet fråga är om en verksamhet, som riksdagen skulle utöva jämte Kungl. Maj:t. För min del har jag den uppfattningen, att skulle en dylik deputation bliva permanent, komme utrikespolitiken i själva verket att förflyttas från regeringen till ifrågavarande deputation.

Vad slutligen beträffar sekretessen, har utskottet visserligen icke tagit någon bestämd ståndpunkt för att den rätt, som för närvarande finnes för Kungl. Maj:t att förklara vissa protokoll hemliga, borde fråntagas Kungl. Maj:t, men däremot anser utskottet, att den begränsning i konstitutionsutskottets rätt att fordra protokoll, som ligger i att utskottet endast må begära protokoll som röra vissa av utskottet uppgivna, allmänt kända händelser, borde upphävas, därför att detta vore ett så tvetydigt uttryck och så svårt att tolka. Jag vet icke, vad herrarna i utskottet ha för anspråk på en lagtext, men för mig är det icke värre att tolka nämnda uttryck än andra åtskilliga, som finnas i grundlagen. När man ser ett uttryck i en lag, får man undersöka, vad som kan vara avsett därmed, och i detta fall tyckes den tanken vara alldeles påtaglig, att dessa protokoll, som Kungl. Maj:t förklarar skola vara hemliga, må icke överlämnas till utskottet, förrän sekretessen i själva verket redan är borta. Det finnes ju intet rimligt skäl för att då ärendet redan är bekant men icke i alla detaljer, hålla dessa från utskottet. Sådan var grundlagsstiftarens tanke, och så bör stadgrandet enligt min mening tolkas. Har sekretessen genom någon omständighet, t. ex. därigenom att

saken kommit ut genom indiskretion, blivit upphävd, då finnes icke någon anledning, varför icke full kännedom om ärendet skulle beredas konstitutionsutskottet genom rätt för detsamma att infordra ifrågavarande handlingar. Att skriva till Kungl. Maj:t och begära, att formuleringen skulle förändras, har jag för min del svårt att finna det berättigande uti.

Jag kommer sålunda till det resultat, att man kan vara med om reservationen, men jag tager bestämt avstånd från den motivering, som finnes i utskottets betänkande.

Vad de bägge andra punkterna angår, rörande börjande av krig och behandlingen av kommandomål, har herr Clason redan yttrat sig, och jag delar hans mening. Vad uttrycket »börja krig» beträffar, måste den som läst grundlagen veta, vilken begränsning verkligen finnes i Konungens faktiska möjlighet att göra detta, och erinra vi oss vår historia, finna vi, huru farligt det är att genom någon bestämmelse fråntaga Konungen rätt att börja krig. Ty det kan giva anledning till att landet, i en situation, vari det blivit bragt, kan komma att lida synnerlig stor skada. Detta, även om en begränsning finnes i regeringsformen genom uttryckligt förbud för Konungen att besluta anfällskrig.

Vad kommandomålen beträffar, är det märkvärdigt, att man så litet här i landet uppskattar konstitutionell praxis. Man begär en definition på kommandomål, vilken så vitt jag kan förstå är omöjlig att giva. Det högsta man kan nå är ett uppräknande av vilka ärenden äro att anse såsom kommandomål, och denna uppräkning komme säkerligen att bli ofullständig. Varför kan man då icke nöja sig med en praxis, som visat sig synnerligt stadig och just går i den riktning, som man från den sida, som begär utredningen, bör vara nöjd med. För min del kan jag icke fatta en sådan ståndpunkt och finner detta vara tillräckligt skäl för att avböja en skrivelse, men nu hava vi hört att en utredning redan är anbefalld, och då är det så mycket större skäl, att underlåta att skriva till Kungl. Maj:t.

På grund av vad jag sagt, ber jag att få yrka bifall till den av herr Clason avgivna reservationen och därmed också avslag på utskottets hemställan i punkterna 1, 2 och 3.

Herr von Zweigbergk: Jag undrar, om icke den siste ärade talaren skulle utan vidare kunna medgiva, att den jämförelse, som han uppdrog mellan utskottsmajoritetens framställning i förevarande hänseende och reservanternas, var en smula obillig och orättvis i det avseendet, att medan den förra verkligen innehåller en hel del saker, tankar, förslag och framställningar, gör man väl icke reservanternas någon orätt, om man säger, att deras framställning i detta hänseende är tämligen tom. Utan vidare torde det vara uppenbart, att det är ofantligt mycket lättare att åstadkomma en ganska ingående kritik gent emot en framställning, som innehåller något, än att göra en sådan mot något, som i själva verket ingenting innehåller. Ur kritisk synpunkt bör ett yrkande, som är rent och fritt

*Om utrikes-
ärendens be-
handling m. m.*
(Forts.)

från uppslag, hava mycket lättare att stå sig för kritiken än ett, som givit sig in på att giva sådana uppslag.

Den ärade talaren antydde att förfäktarna av utskottsframställningen i år hade så att säga varit litet sämre disponerade än de voro i fjol. — De skrevo bättre då och gjorde bättre inlägg, än de förmått nu. Ja, det förhåller sig verkligen så, att vi som voro reservanter i fjol men som blivit majoritet i år, därigenom att några av högern erkänt, att det arbete, som gjordes i fjol var gott, vi ha resonerat som så, att vad som gjordes så bra i fjol borde vi stanna vid och icke försöka göra om det, ett försök som säkerligen skulle medföra sämre resultat. Av talarens yttrande fick man det intrycket, att de små tilllägg och ändringar, som utskottet kommit med i år, skulle vara av särskilt undermålig beskaffenhet. Den kritik, som den ärade talaren bestod utskottet, var emellertid, tror jag, i varenda detalj ägnad åt fjolårsarbetet på området. Varför man här och där i betänkanudet åberopat den utredning, som förekommer i herrar Edéns och Kvarnzelius' motioner, är icke heller svårt att förstå. Det är icke för nöjet att stödja sig på deras mäktiga auktoritet, utan man har citerat dem helt enkelt därför att utskottet fann det praktiskt att hänföra sig till nämnda uttalanden i stället för att kläda om dem i andra ord. Detta förefaller mig vara ganska lättfattligt.

Den ärade talaren misstänker säkerligen icke att jag icke skulle ägna uppmärksamhet åt de mera sakliga anmärkningar, som han vid detta tillfälle gjorde. Tiden och tröttheten göra att jag kan vara ursäktad, om jag icke mer detaljerat ingår på dem. Jag har dessutom ett särskilt skäl att lämna dem åsido, nämligen att jag av hans anförande fann, att han var beredd att föra denna kammare fram mot ett förord för, att saken skulle bli föremål för utredning. Jag har alltså den livliga förvissningen, att den utredning, som kommer till stånd, varken av reservanternas framställning i år eller av den ärade talarens förhandskritik nu skall låta sig avhållas från att taga upp till verklig undersökning och prövning de olika förslag, som i detta avseende blivit framställda. Det tjänar därför icke mycket till att vid detta skede etablera en disputation rörande olika detaljer, en disputation som med mera utbyte kommer att försiggå vid utredningen.

Innan jag slutar, ännu ett ord.

Så vitt jag kan förstå, har högermajoriteten verkligen de bästa skäl att vara med om ett förslag som äsyftar etablerandet av ökat samarbete mellan regering och riksdag och särskilt en bättre organisation av den institution, som brukar kallas det hemliga utskottet. Anledningen varför man varit rädd för en sådan utveckling, torde egentligen vara den, att man trott, att en dylik skulle i någon mån försvaga regeringens förmåga att vara ledande och handlingskraftig på detta speciella område. Det är, jag upprepar det ännu en gång, av erfarenheten under de senaste åren styrkt, att ett sådant samarbete innebär de mest betydande krafttillskott för en regering. Tillskapandet av den riksdagens förtroendenämnd. varom här är fråga, skall i själva verket långt från att innebära något försvagande av regeringens handlingskraft i förhållande till främmande makter, skaffa

densamma ett verktyg av värdefullaste beskaffenhet för att stärka dess ställning. Ty synnerligt svag skall den utrikesledning vara, som icke förstår att begagna sig av att den har tillfälle till rådplägning med partiernas förtroendemän, som endast undantagsvis äro verkligt sakkunniga inom det område det här gäller, med möjlighet att med deras medverkan göra sin uppfattning gällande inför den allmänna meningen och att hos partierna och hela folket uppväcka en stark förståelse för vad som göres. Synnerligt grön och oerfaren skall den utrikesminister vara, som icke i kretsen av dessa mer amatörmässiga utrikespolitiker skall förstå att föra fram sina synpunkter på sådant sätt, att han i dessa förtroendemän lätteligen vinner mycket värdefulla medarbetare för stärkande av den utrikespolitik, som han för. Från den sida, jag tillhör, skulle man i själva verket hysa en rätt så stor betänksamhet mot hela denna institution, ifall det vore meningen att lägga allt, vad i detta utskott förekommer, under en fullständig sekretess. Vore det avsikten, måste jag bekänna, att jag skulle ställa mig tveksam till hela tillställningen. Enligt majoritetens mening skulle man emellertid inskränka sekretessen så till vida, att den endast skulle omfatta upplysningar, som regeringen förklarar sig anse böra vid full sekretess bibehållas. Vad det farliga uppslaget om utskottets permanens beträffar, undrar jag, om det icke i viss mån skall verka lugnande, att man i det mäktiga tyska riket enhälligt och med regeringens fulla medverkan bestämt sig för, att motsvarande utskott där skall vara permanent.

*Om utrikes-
ärendens be-
handling m. m.*
(Forts.)

Herr Trygger: Endast några få ord. Den siste ärade talaren sade, att man icke kunde förneka, att utskottets betänkande innehölle såväl tankar som uppslag, under det reservationen vore tämligen tom — så tror jag orden föllo. Ja, reservationen är mycket kort och angiver endast några synpunkter, och likaså är utskottets hemställan kort, men denna senare utfylles av motiveringen. Då är det ju aldeles klart, att den, som går med på en skrivelse sådan reservanternas förslaget, han måste i detta fall taga position till den motivering, som är gjord av utskottsmajoriteten, ty reservanternas hava icke kommit fram med någon särskild motivering. Jag underskattar visst icke utskottsmajoritetens utlåtande, under förmenande, att det icke skulle innehålla tankar och uppslag, men just därför att det innehåller sådana, är det för mig nödvändigt att taga position till detsamma, enär jag är av annan mening i de särskilda punkterna, och för att kunna hava fria händer, då frågan kommer tillbaka, så att man icke av mitt uppträdande i dag får det intrycket, att jag är med om något, som jag icke kan godkänna. I parentes vill jag anmärka, att då man i frågan angående utskottets permanens åberopar tyska rikets exempel, är detta icke så riktigt. Herrarna hava sett och jag har sett i tidningarna, att där funktionerar ett utskott, ett finansutskott, som har med utrikessaker att göra, men jag läser här i betänkandet, och det är naturligtvis fullkomligt riktigt, att medan tyska riksdagen är *ajournerad*, fungerar ifrågakvarande utskott. Men så är det ju hos

Om utrikes-
ärendens be-
handling m. m.
(Forts.)

oss också. Medan riksdagen är ajournerad funktionerar det hemliga utskottet, men mellan riksdagarna funktionerar det icke.

Emellertid vill jag säga, att jag instämmer helt och hållet med herr von Zweigbergk däri, att det vore lyckligt, ifall på det utrikespolitiska området regering och riksdag skulle kunna gå tillsammans och därigenom betydligt öka vår kraft att bevaka våra intressen samt öka respekten från andra makters sida, något som sannerligen behöves, icke minst nu.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr tal-
mannen yttrade, att rörande den under behandling varande punkten yrkats: 1:o att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o att kam-
maren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr Cla-
son m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och 3:o att såväl
utskottets hemställan som de i ämnet väckta motionerna skulle av-
slås.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa yrkanden, och för-
klarades propositionen på bifall till det under 2:o) upptagna yrkan-
det vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 2 och 3.

Vad utskottet hemställt avslogs.

Anslag till
lantförsvarets
stärkande.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 185, i anledning av
Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för lantförsva-
rets stärkande jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten, den 23 februari 1917 dagtecknad
proposition (nr 72), hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propo-
sitionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvärens-
den för samma dag, föreslagit riksdagen

1:o att bevilja följande belopp, att utgå av medel, som särskilt
bereddes, nämligen:

a) för uppsättande i överensstämmelse med i statsrådsprotokol-
let närmare angivna grunder av ett nytt tungt artillerigemente, be-
nämmt Andra tunga artilleriregementet, såsom engångskostnader ett
anslag av 18,168,000 kronor samt därav för år 1918 anvisa ett be-
lopp av 11,405,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan un-
der år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 5,485,000
kronor;

b) för anskaffande av viss artillerimateriel ett anslag för år
1918 av 14,661,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan un-
der år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 2,900,000
kronor;

c) för omorganisation i överensstämmelse med i statsrådsproto-
kollet närmare angivna grunder av arméns flygvapen till en särskild

flygbataljon såsom engångskostnader ett anslag av 8,779,100 kronor samt därav för år 1918 anvisa ett belopp av 6,231,100 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 3,064,000 kronor;

*Anslag till
lantförsvarets
stärkande.
(Forts.)*

d) för anskaffande av viss fortifikationsmateriel m. m. ett anslag för år 1918 av 5,596,500 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 1,100,000 kronor;

e) för anskaffande av viss intendenturmateriel ett anslag för år 1918 av 8,781,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 1,750,000 kronor;

f) för anskaffande av viss sjukvårds- och veterinärmateriel ett anslag för år 1918 av 990,300 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 200,000 kronor;

g) för uppförande av en ny ammunitionsfabrik i Jönköping ett anslag av 6,995,000 kronor samt därav för år 1918 anvisa ett belopp av 5,447,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 1,100,000 kronor; samt

h) för uppförande av ett nytt krutbruk invid Jönköping ett anslag för år 1918 av 6,375,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 2,500,000 kronor;

2:o) att, under förutsättning av bifall till vad förut under punkten 1:o) a) föreslagits,

dels godkänna det vid statsrådsprotokollet fogade förslag till stat för Andra tunga artilleriregementet år 1918;

dels medgiva, att medel, som besparades till följd av vakanser i volontärbeställningar vid övriga artilleritruppförband, finge användas för anställning och avlöning ej mindre under tiden den 1 november—den 31 december 1917 av i Andra tunga artilleriregementets stat för år 1918 upptaget fast anställt manskap än även under tiden den 1 november—den 31 december 1918 av sådant manskap, som enligt plan vore avsett att vid regementet tillkomma för år 1919;

dels ock medgiva, att, utöver den personal, som funnes upptagen i det uti innevarande års statsverksproposition framlagda förslag till stat för intendenturkåren år 1918, finge vid samma kår för år 1918 tillkomma 1 kapten av andra klassen och 1 förvaltare;

3:o) att, under förutsättning av bifall till vad under punkten 1:o) c) föreslagits,

dels godkänna det vid statsrådsprotokollet fogade förslag till stat för Flygbataljonen år 1918;

dels medgiva, att medel, som besparades till följd av vakanser i volontärbeställningar vid ingenjörtrupperna, finge användas för anställning och avlöning ej mindre under tiden den 1 november—den 31 december 1917 av i Flygbataljonens stat för år 1918 upptaget fast

Anslag till
lantförsvarets
stärkande.
(Forts.)

anställt manskap än även under tiden den 1 november—den 31 december 1918 av sådant manskap, som enligt plan vore avsett att vid bataljonen tillkomma för år 1919;

dels medgiva, att från Flygbataljonens övnings- och underhållsmedel finge till flygpersonalen utbetalas flygpremier, utbildningspremier, spanararvodet och ekiperingsbidrag enligt i statsrådsprotokollet angivna, av arméförvaltningen föreslagna grunder;

dels ock godkänna, i stället för de uti innevarande års statsverksproposition framlagda, de vid statsrådsprotokollet fogade förslag till stater för fortifikationen och Fälttelegrafkåren år 1918;

4:o) att, under förutsättning av bifall till vad under punkterna 2:o) och 3:o) föreslagits,

dels öka ordinarie förslagsanslaget till avlöning och rekrytering m. m. för år 1918 med, utöver vad i årets statsverksproposition äskats, 373,678 kronor;

dels öka ordinarie anslaget till intendenturkåren för år 1918 med, utöver vad i årets statsverksproposition äskats, 5,973 kronor;

dels för bestridande av vissa ordinarie kostnader för Andra tunga artilleriregementet å extra stat för år 1918 bevilja ett förslagsanslag av 266,300 kronor;

dels ock för bestridande av vissa ordinarie kostnader för Flygbataljonen å extra stat för år 1918 bevilja ett förslagsanslag av 762,560 kronor; samt

5:o) att, under förutsättning av bifall till vad under punkten 1:o) g) och h) föreslagits, medgiva, att — för beredande av erforderliga tomtområden för den nya ammunitionsfabriken och det nya krutbruket genom markutbyte mellan Kungl. Maj:t och kronan, å ena, samt Jönköpings stad, å andra sidan, i huvudsaklig överensstämmelse med vad arméförvaltningens artilleridepartement härutinnan föreslagit — till lantförsvaret finge, mot den ersättning, Kungl. Maj:t kunde bestämma, eller efter motsvarande nedskrivning av statens domäners fond, den 14 mars 1918 överlämnas för markutbytets verkställande erforderliga delar av de under domänstyrelsens förvaltning stående kronolägenheterna Österängen nr 2 och Mellanängen nr 1 i Ljungarums socken av Jönköpings län.

Ifrågavarande proposition hade med undantag av punkt 5, hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling.

I en inom andra kammaren av herr *E. A. Nilson* i Örebro i anledning av förevarande proposition väckt motion (nr 380) hade hemställts,

1:o) att, därest riksdagen beslutade uppsättande av ett nytt tungt artilleriregemente, beslutet därom fattades allenast under förutsättning att Skånska husarregementet, eventuellt annat kavalleriregemente, indroges och att indragningen därav ginge hand i hand med uppsättningen av artilleriregementet;

2:o) att därest riksdagen beslutade omorganisation av arméns

flygvapen till en flygbataljon, beslutet därom fattades allenast under förutsättning att Skånska dragonregementet, eventuellt annat kavalleriregemente, indroges och att indragningen ginge hand i hand med omorganisationen av arméns flygväsen.

*Anslag till
luftförsvarets
stärkande.
(Forts.)*

Slutligen hade i en av herr *I. Vennerström* m. fl. inom andra kammaren väckt motion (nr 382) hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 72.

Utskottet hade i förevarande utlåtande på anförda grunder hemställt, att riksdagen måtte

I. a) avslå Kungl. Maj:ts framställning om uppsättande av ett nytt tungt artilleriregemente;

b) 1) för anskaffande av viss *artillerimateriel m. m.* bevilja å extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 3,928,200 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna erforderligt belopp;

2) avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffande av viss kulspjutemateriel;

3) avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffande av viss eldledningsmateriel;

c) avslå Kungl. Maj:ts framställning rörande omorganisation av arméns flygvapen;

d) avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffande av viss fortifikationsmateriel m. m.;

e) avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffande av viss intendenturmateriel;

f) avslå Kungl. Maj:ts framställning om anskaffande av viss sjukvårds- och veterinärmateriel;

g) avslå Kungl. Maj:ts framställning om uppförande av en ny ammunitionsfabrik i Jönköping;

h) avslå Kungl. Maj:ts framställning om uppförande av ett nytt krutbruk invid Jönköping;

II. förklara, att herr *E. A. Nilsons* motion nr 380 måtte anses besvarad genom vad utskottet förut anfört;

III. förklara, att herr *Vennerströms* m. fl. motion nr 382 måtte anses besvarad genom vad utskottet förut anfört.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *O. M. Strömberg, G. M. H. Ekelund, J. Nilsson, O. Bergqvist, I. E. G. Svensson* och *J. L. Widell, greve N. F. Posse* samt herrar *H. Andersson* i Skivarp, *G. Odqvist, A. Wiklund* och *J. Erlansson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava viss i reservationen angiven lydelse och att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

I. a) avslå Kungl. Maj:ts framställning om uppsättande av ett nytt tungt artilleriregemente.

b) 1) för anskaffande av viss *artillerimateriel m. m.* bevilja på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 3,928,200 kronor, med

Anslag till
lantförsvarets
stärkande.
(Forts.)

rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna erforderligt belopp;

2) för anskaffande av viss *kulsprutemateriel* bevilja på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 1,800,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna erforderligt belopp;

3) för anskaffande av viss *eldledningsmateriel* bevilja på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 300,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna erforderligt belopp;

c) för anskaffande av *materiel m. m. för arméns flygväsende* bevilja på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 500,000 kronor;

d) för anskaffande av viss *fortifikationsmateriel m. m.* bevilja på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 1,254,387 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna erforderligt belopp;

e) för anskaffande av viss *intendenturmateriel* bevilja på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 3,500,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 1,750,000 kronor;

f) för anskaffande av viss *sjukvårds- och veterinärmateriel* bevilja på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 990,300 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 200,000 kronor;

g) avslå Kungl. Maj:ts framställning om uppförande av en ny ammunitionsfabrik i Jönköping;

h) avslå Kungl. Maj:ts framställning om uppförande av ett nytt krutbruk invid Jönköping;

II. förklara, att herr E. A. Nilsons motion nr 380 måtte anses besvarad genom vad utskottet förut anfört;

III. förklara, att herr Vennerströms m. fl. motion nr 382 måtte anses besvarad genom vad utskottet förut anfört.

På hemställan av herr talmannen beslöts, att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis, med iakttagande att av punkten I behandlades först momenten a) och b) 1 i ett sammanhang samt därefter övriga delar i ett sammanhang.

Punkten I a) och b) 1.

Herr Nilsson, Johan: Herr greve och talman! Inom statsutskottet har vid behandlingen av här nu föreliggande stora försvarsanslag gjorts allt för att om möjligt komma till något enhälligt resultat. Tyvärr har detta icke lyckats. Utskottsutlåtandet har dikterats av en knapp majoritet, och åtföljdes, som kammaren

torde finna av en av elva ledamöter i utskottet gemensamt avgiven reservation.

Vid behandlingen av de förslag, som av Kungl. Maj:t framlagts för försvarets stärkande, ha vitt skilda meningar gjort sig gällande. Kungl. Maj:ts anslagskrav uppgå ju till stora belopp, och det är icke utan, att även den mest försvarsvänliga ställer sig betänksam. Högst betydande summor hava under de senaste åren offrats på vårt försvar, men trots detta äro bristerna både många och stora. Tidigare försummelser, som nu måste i någon mån avhjälpas, bidraga till att kostnaderna nu bliva betydligt större än de behövt bliva, om vissa försvarsåtgärder vidtagits i god tid och med mera förutseende. Emellertid äro ju tidsförhållandena sådana, att alla nog nödgas, antingen med eller mot sin vilja, erkänna, att våra försvarsanordningar måste ännu vidmakthållas och förstärkas, och även om de offer, som med tvingande nödvändighet måste göras, kunna synas stora, så äro de dock minimala mot vad andra nationer få vidkännas, och om vi härigenom kunna upprätthålla vår neutralitet och självständighet, så torde dessa bördor kännas lätta att bära.

Kungl. Maj:ts äskanden, för vilka jag väl icke i detalj behöver redogöra, uppgå ju till den betydande summan 70,345,900 kronor och avse dels att vidtaga vissa ny- och omorganisationer och dels att anskaffa viss materiel samt dels kostnader för fabriksanläggningar. Statsutskottets majoritet har vid prövning av dessa äskanden kommit till det resultatet, att endast ett så ringa belopp som 3,928,200 kronor tillstyrkes. I utskottets yttrande finnas skälen angivna för huru utskottet sett den nuvarande situationen och med ledning därav fattat sitt beslut. Jag skall inte upptaga dessa skäl till bemötande utan skall endast fästa uppmärksamheten därpå, att utskottsmajoriteten består av representanterna från de liberala och socialdemokratiska partierna och, som kammaren torde finna, ha samtliga dessa representanter ställt sig solidariska med utskottsbeslutet. Som herrarna ha sig bekant behärska ju dessa bägge partier resultaten av de gemensamma voteringarna, och det är därför inte stora utsikter för att det positiva resultatet bliver annorlunda än det utskottets förslag innebär. Under den förberedande behandlingen av dessa ärenden, har det inte underlåtit att på den för statsutskottet ingalunda främmande förhandlingarnas väg försöka komma till ett enligt reservanternas mening för vårt försvarsväsende mera gynnsamt resultat, men dessa strävanden ha icke kommit till ett sådant resultat, att vi kunna instämma i detsamma, utan ha vi i den avgivna reservationen preciserat de belopp, som vi funnit vara de *mest oundgängliga*. Då utsikterna som sagt inte äro stora för att riksdagens beslut bliver annorlunda än statsutskottets, så kan det ju måhända synas onödigt att göra yrkanden, som gå utöver detsamma, men vi reservanter kunna icke taga på vårt ansvar att underlåta att yrka på, att de mest krävande behoven för att försvarsanordningarna åtminstone i någon mån kunna kännas betryggande bliva tillgodosedda. Sammanlagda beloppet, som reservanterna tillstyrka är ju litet i jämförelse med vad Kungl. Maj:t begärt, men då vi inte ingått på tillstyrkande av

*Anslag till
lantförsvarets
stärkande.
(Forts.)*

Anslag till
lantförsvarets
stärkande.
(Forts.)

några nya organisationer eller på några nya anläggningar utan endast tillstyrkt sådana materielanskaffningar, som måste betraktas som absolut erforderliga, och som icke utan olägenhet kunna uppskjutas, så har detta belopp stannat vid 12,772,887 kronor. Jag är fullt medveten om att många varma försvarsvänner skola finna reservanternas förslag för litet tillmätt, men på skäl, som angivas i reservationen, hava vi inskränkt oss till det mest oundgängliga och i det längsta hoppats på, att detta skulle kunna av riksdagen bifallas. Jag tillåter mig nu, herr talman, att yrka bifall till den vid detta betänkande fogade reservationen.

Greve W a c h t m e i s t e r: Herr greve och talman, mina herrar! Jag skall icke säga många ord, men jag vill ändå, när en för vårt land så vital fråga som denna behandlas i kammaren icke genom min tystnad hava antytt, att jag gillar vare sig utskottets hemställan eller reservationen. Det är för mig fullkomligt ofattbart, att en sådan reservaton, som med sin våldsamma reduktion av Kungl. Maj:ts äskaden bör en omisskänlig kompromisstämpel, icke inom utskottet kunnat samla flera röster.

Utskottet säger, att utskottet »tillåter sig draga i tvivelsmål huruvida erfarenheter från världskriget ännu kunna anses så otvetydiga, att av dem kunna dragas slutgiltiga omdömen beträffande ett framtida ordnande av vårt försvarsväsende». För mig står det emellertid tydligt och klart, att erfarenheterna från världskriget särskilt beträffande tre punkter i den kungl. propositionen, beträffande det tunga artilleriet, beträffande flygvapnet och beträffande kulsprutorna, äro av den art, att de otvetydigt peka på att den armé, som utan att vara i åtminstone något så när tillfredsställande grad försedd med dessa hjälpmedel sändes i fält mot en motståndare, som är därmed rustad, från början är dömd till undergång.

Då jag icke vill vara med om att dela ansvaret för att det ordnas så för dem, som skola försvara vårt land, har jag velat säga ifrån detta. Helst skulle jag vilja yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition, men under den nuvarande situationen har jag intet yrkande, men kommer givetvis att rösta för bifall till reservationen.

Herr statsrådet Å k e r m a n: Herr greve och talman, mina herrar! Man må hava vilken önskan som helst om en fred och en varaktig fred, så finner man vart man än blickar omkring sig, att krigsrustningarna fortsättas, de må avse ett fortsatt krig eller hava en enbart preventiv karaktär. Även utskottsmajoriteten erkänner, att en revision av vårt försvarsväsende under nuvarande världsläge icke kan företagas, men den vill icke tillstyrka, att riksdagen binder sig för de stora materielanskaffningar och nyorganisationer, som Kungl. Maj:ts förslag anses innebära. Och skälen härför? Jo, krigserfarenheterna betvivlas vara så otvetydiga, att slutgiltiga omdömen kunna dragas av dem, och de ifrågasatta anskaffningarna sägas avse framtiden och ej vara av omedelbar betydelse för värnandet av rikets neutralitet.

Jag skall tillåta mig att något närmare granska hållbarheten av dessa skäl för avslag på de olika anslagsposterna. Men innan jag gör det, vill jag uttala mitt livliga beklagande, att utskottets reservanter icke kunnat följa Kungl. Maj:ts förslag längre än vad de ha gjort, ty jag vill bestämt framhålla, att skola vi hava en här, som med utsikt till framgång skall kunna fylla sin uppgift, måste den förses med *betydligt* mera tungt artilleri och *betydligt* talrikare luftvapen än vad som nu är fallet. Och skola vi i det avgörande ögonblicket kunna vara säkra på, att härorganisationen skall kunna funktionera, måste också denna härorganisation kunna förses med tillräckligt med ammunition. Hava vi icke tillräckligt tungt artilleri, tillräckligt luftvapen, tillräckligt med ammunition, kan hären i det avgörande ögonblicket lamslås, eller vi bli nödsakade att gå till en eventuell bundsförvant och tigga om hjälp.

Jag skall icke närmare inlåta mig på dessa anslagsposter, då ju icke ens någon reservation till förmån för dem föreligger, utan jag skall övergå till de anslagsposter, för vilka reservanterna hava uttalat sig. Jag gör det därför, att jag hoppas, att det inom denna kammare skall finnas de, som om de också icke vilja följa utskottsreservanterna i varje punkt åtminstone i någon punkt skola kunna följa dem.

Beträffande 1,800,000 kronor till kulsprutemateriel vill jag nämna, att om dessa 1,800,000 kronor icke beviljas, måste den inhemska kulsprutefabrikationen, vilken just nyligen kommit igång, ungefär vid årsskiftet avbrytas. Vad värre är, infanteriets reservtrupper bli utan kulsprutor. Linjeinfanteriet har redan sin kulspruteorganisation färdig, men reservinfanteriet, d. v. s. den del av infanteriet, som huvudsakligen rekryteras av de äldre årsklasserna, och som måste kämpa sida vid sida med linjeinfanteriet, blir utan kulsprutor. I andra kammaren sades helt nyligen i fråga om denna punkt, att organisation och materielanskaffning böra gå hand i hand, och det togs som ett skäl för avslag på denna punkt. Jag hade nyss tillfälle att erinra den ärade talaren om, att organisationen vid reservinfanteriet är färdig, materielen saknas.

Jag tror icke, att beträffande kulsprutorna någon kan påstå, att krigserfarenheterna icke äro så otvetydiga, att slutgiltiga omdömen kunna dragas av dem. Jag har ju haft tillfälle att vara vid åtskilliga fronter, men jag har aldrig träffat någon där, som ansett, att han haft för mycket kulsprutor, men väl många, som klagat över att de haft för få. Och säkert är att skulle vi få de kulsprutor, som kunna anskaffas för dessa 1,800,000 kronor, icke få vi för mycket kulsprutor, och icke behöver det föranleda någon som helst ny organisation. Jag tillåter mig därför vädja till alla dem, som vilja, att de äldre årsklasserna vid krig icke skola vara sämre ställda än de yngre, att beträffande denna anslagspost följa reservanterna.

Den andra anslagsposten, där reservanterna skilja sig från utskottet, är beträffande eldledningsmaterielen. Här äro krigserfarenheterna också otvetydiga. Kammarrens ledamöter läsa ju nästan dag-

*Anslag till
lantförsvarets
stärkande.
(Forts.)*

Anslag till
lantförsvarets
stärkande.
(Forts.)

ligen om trumeld, demoleringseld, spårreld o. s. v., och om den oerhörda verkan av denna eld. Låt oss då litet undersöka, vad det är som möjliggör denna verkan. Ja, det är inte bara massan av artilleriet, det är inte heller endast projektilernas stora verkan, utan det är också möjligheten att leda denna artillerield och leda den så, att elden kan verka med tillräcklig noggrannhet och tillräcklig hastighet. Hela terrängen framför den främsta stridslinjen är indelad i zoner, vilka alla tider på dygnet skola kunna beskutas med den eld, som rekvireras, och det skall kunna ske efter ett jämförelsevis kort tidsmoment. För att det skall vara möjligt, behöver man en mängd artilleriobservatörer i den främsta stridslinjen. De skola genom telefonlinjer stå i förbindelse med vederbörliga batterier. Det är materiel för dessa artilleriobservatörer, vilka avses att anskaffas för dessa 300,000 kronor. Det är telefonmateriel, kikare, eldledningsinstrument m. m. Jag tror icke, att man här kan tala om annat än oomtvistliga krigserfarenheter. Någon ny organisation är det icke, och denna materiel kan skaffas inom jämförelsevis kort tid.

För anskaffande av materiel m. m. för arméns flygväsende vilja reservanterna bevilja 1,000,000 kronor. Jag ber att få särskilt påpeka, att här är det endast fråga om materiel, icke organisation, och det närmaste ändamålet med dessa pengar skulle vara att anskaffa ett visst antal kraftiga flygmotorer vid fabriker inom landet. Det måste ju anses vara ett mycket viktigt intresse för staten, att det finnes möjligheter att inom landet tillverka flygmotorer. Tack vare enskildas initiativ och energi har man fått en flygindustri i gång, och jag tror, att man kan säga, att vi kunna tillverka ganska goda lättare flygmotorer. Men det synes brista i förmågan att inom landet framställa kraftigare motorer. För att komma därhän fordras det från statens sida en samtidig beställning av ett visst antal motorer. Det är detta, som nu huvudsakligen avses med den hemställan, som reservanterna göra. Något föregripande av en eventuell blivande flygorganisation innebär denna anskaffning icke.

Beträffande fortifikationsmaterielen vilja reservanterna bevilja 1,254,387 kronor. Beträffande behövligheten härav äro också krigserfarenheterna oomtvistliga, och förra årets riksdag har erkänt det genom att bevilja medel till en del av denna materiel. Så är t. ex. förhållandet med verktygs- och materielförråden, vilka äro avsedda att innehålla sådana verktyg och sådan materiel, som behöves för att i vår terräng anordna skyttegravar och vad därtill hörer. Så är ock fallet beträffande den undertitel i denna anslagspost, som betecknas med »vissa andra behov» och som avser viss materiel för iordningställande vid krig av vissa förbindelseleder. Återstående undertitlar avse dels komplettering av utrustningsmateriel för ett redan befintligt truppförband, dels anskaffning av viss teknisk utrustning för ställningskriget, såsom lypspistoler med tillbehör för stridsfältets belysning, telefonutrustning, stora järnträdsaxar m. m. dylikt. Denna sistnämnda tekniska utrustning är redan beslutad för neutralitetsvakten och under anskaffning. Nu gäller det att

börja anskaffningen för övriga trupper. Det är vad som avses med denna anslagspost. Här är icke heller fråga om någon ny organisation, icke heller fråga om materiel, som det behöver dröja alltför lång tid att anskaffa.

Vad beträffar intendenturmaterielen, tror jag icke någon har bestritt, att det icke föreligger stora brister i avseende på denna. Men man har velat göra gällande, att intendentsdepartementet skulle hava till sitt förfogande så mycket pengar, att det icke skulle kunna förbruka mer. Så är icke förhållandet. Intendentsdepartementet har i år icke mer än hälften så mycket som förbrukades förra året. När man beräknar, hur mycket intendentsdepartementet har till sitt förfogande, vill jag redan från början säga, att det är nödvändigt att bortse från det ordinarie munderingsanslaget, ty det ordinarie munderingsanslaget räcker knappast — jag tror det är nästan för gynnsamt sagt — till att hålla persedelstocken vid vad den är, detta beroende på de högt uppskruvade priserna. Den summa av 3^{1/2} miljoner, som reservanterna här hemställt om, är ingenting annat än det belopp, som man 1914 vid beräkningen av engångskostnaderna för intendenturmateriel ansåg, att man under årens lopp skulle kunna pressa in på fjärde huvudtiteln. Så har emellertid icke kunnat ske, ty utvecklingen av härorganisationen har gått mycket raskare än vad man då antog, och kriget har framställt så många krav, som man då icke visste om, att det icke har kunnat beredas utrymme på budgeten för de 3^{1/2} miljonerna; därför hemställes härom av reservanterna. Här är det således icke ens fråga om ett nytt behov utan endast om ett gammalt, 1914 redan erkänt och beräknat behov.

Vad slutligen sjukvårds- och veterinärmaterielen beträffar, kan jag väl fatta mig kort. Riksdagen har ju alltid haft stort intresse för att de värnpliktiga skola hava god sjukvård i fred, och jag kan icke annat än förutsätta, att riksdagen skall hava minst samma intresse för sjukvården i fält, där den sannerligen är lika behövlig.

Jag har därmed berört alla de punkter, där reservanterna skilja sig från utskottsmajoriteten. Det kunde ju vara mycket mer att tillägga, men jag vill åtminstone för tillfället stanna vid det sagda.

Det stod i en fransk tidskrift en tid efter krigsutbrottet: »Det är smärtsamt att behöva säga sig, att trots pressens varningar till representationen och den allmänna opinionen, trots de militära myndigheternas framställningar hos regeringen och budgetkommissionerna, krigsförklaringen kunde överraska oss utan att vi hade annat än en materiel av världsbekant otillräcklighet.» Fullt så hård hopas jag domen över oss icke skulle behöva bliva, om vi under den närmaste tiden skulle nödgas gå till krig. Men det är säkert, att skulle vi komma att stå öga mot öga med en fiende, utrustad med fullt modern krigsmateriel, då skulle mångt svenskt liv spillas, som hade kunnat skonas, om vi varit bättre utrustade med sådan materiel. Och vi skulle nog då nödgas säga oss detsamma, som den gamle Clémenceau uttalade under intrycket av de första händelserna vid Verdun: »Hade vi varit bättre förberedda, skulle vi ha sparat, jag vet ej huru många människoliv. Alla misstag få ju um-

Anslag till
lutförsvarets
stärkande.
(Forts.)

Anslag till
lantförsvarets
stärkande.
(Forts.)

gällas. Våra söner gå nu under fanorna med småleendet på läpparna, umgällande vad som försummats, och vi civila av varje ålder och kön, skola också få umgälla felan och försummelserna.»

Så låter det — efteråt. Men då är det för sent. Då får man i blod betala vad man sparat i pengar. Ty pengar och ingenting annat är det som nu kräves. Det är icke fråga om ens den allra minsta ökning av den personliga värnplikten. Det gäller endast att för pengar, och pengar huvudsakligen hämtade genom en skatt på de ekonomiskt mest bärkraftiga i samhället, skaffa massan av de värnpliktiga en materielutrustning, som kan sätta dem i stånd att med största utsikt till framgång och med minsta fara för egna liv utföra sitt värv att värna Sveriges jord. Jag säger, som engelska premierministern Lloyd George en gång sade: »I himmelens namn, om risker skola löpas, låt dem bli risker för de skattebetalandes fickor och icke för våra soldaters liv.»

Friherre Fleming: Herr greve och talman, mina herrar! Jag har begärt ordet för att liksom den ärade talaren på Blekingebänken uttala mitt beklagande över föreliggande utskottsbetänkande och detta både vad beträffar majoritetens och i viss mån även reservanternas ståndpunkt.

Majoriteten har, som herr statsrådet och chefen för lantförvarsdepartementet sade, utgått huvudsakligen från att det drager »i tvivelsmål, huruvida dessa (nämligen krigets) erfarenheter ännu kunna anses så otvetydiga, att av dem kunna dragas slutgiltiga omdömen beträffande ett framtida ordnande av vårt försvarsväsende».

Jag uttalade redan i fjol vid behandlingen av en liknande fråga här i kammaren, att jag instämmer i det omdömet, att den slutliga kritiken måste vänta till efter krigets slut. Men detta oaktat gives det otvivelaktigt fall, där redan tidigt bestämda slutsatser kunnat dragas. Jag skulle vilja sammanfatta dessa på följande sätt.

För det första har det visat sig, att man redan under fredstid ovillkorligen måste hava en organisationsplan och ett erforderligt antal anstalter, så att industrien efter en eventuell mobilisering kan drivas upp till önskad höjd. Men oavsett denna sak och helt oberoende därav, måste det finnas väsentligt större förråd av ammunition, kanoner, fordon och vapen av alla slag i reserv, än man förut beräknat. Detta för att ersätta de förluster, som uppkomma under det första skedet, innan nytillverkningen hunnit komma igång, samt även för uppsättandet av *nyformationer*, som äro oundgängligen nödvändiga. Kriget har vidare otvetydigt ådagalagt, att det för artilleripjäserna behövs ökad skottvidd, och det har ådagalagt, att artilleri av grov kaliber måste tillföras fältarmén i långt större antal än förut varit vanligt, ävensom materiel för beskjutning av flygfarkoster. Läger man så därtill det otvetydiga behovet av kulsprutor, flygmaskiner och diverse teknisk materiel, så är det ju alldeles tydligt, att bestämda slutsatser kunna i många avseenden dragas. Dessa slutsatser utmyнна alldeles särskilt i ett stärkande av krigsberedskapen och det är denna synpunkt som jag icke finner beaktad

*Anslag till
lantförsvarets
stärkande.
(Forts.)*

i utskottsbetänkandet, icke alls från majoritetens sida och icke i tillräcklig grad hos reservanterna.

Jag kan mycket väl förstå majoritetens ståndpunkt. Jag spårar där bakom samma tankegång, som en talare på Skånebanken nyss här gjorde gällande, då han här anförde det gamla ordspråket »si vis pacem, para bellum». Jag minns inte, hur hans ord föllo, men hans mening var, att detta gamla ordspråk var föråldrat.

Om man kan draga den slutsatsen av det pågående kriget, som många göra, att rustningarna skulle förorsakat kriget, så förstår jag en sådan uppfattning, men jag förstår absolut icke en sådan logik, ty för mig är det alldeles tvärtom. Det är de olika politiska maktgrupperna och spänningen dem emellan, som gjort rustningarna nödvändiga. Att kriget utbrutit nu, oaktat rustningarna visar, att ett krig kan utbryta, även om man rustar aldrig så mycket. Det är ett undantag, som endast bevisar sanningen av den gamla regeln. Men det är mycket sannolikt, att kriget utbrutit långt förut, om icke rustningarna ägt rum. Logiken i den andra uppfattningen är för mig alldeles ofattbar. Men har man den uppfattningen, förstår jag den ståndpunkten, att man anser man icke skall rusta och att det då är bättre att ta bort allt försvar. Jag tror, att om man kan dra den slutsatsen av kriget, som många göra, att det efteråt skall bli en evig fred — vissa personer ha ju ansett sig hava en särskild mission att kunna skapa denna fred — förstår man även utskottets ståndpunkt, men denna maktfullkomlighet förstår jag icke, hur man kan anse sig ha, och för oss, som inte ha den, är den ofattlig.

Emellertid hava, enligt mitt förmenande, även reservanterna icke beaktat den synpunkten jag nyss talat om, nämligen *krigsberedskapen*, vilken jag här om dagen hade tillfälle att även yttra något om. Ty *även om man icke vill göra ändringar i organsationen*, så är det klart, att man skulle i allt fall kunnat hålla den synpunkten mera i beaktande och mera ha tänkt på de materielbehov, som bort avhjälpas för krigsberedskapens stärkande än som skett. Tar jag t. ex. första föredragningspunkten, så är det grova artilleriet helt avstyrkt och i andra punkten hava reservanterna stannat vid samma yrkande som utskottet d. v. s. vid ett förslag om att på extra stat bevilja för artilleriet 3,928,200 kronor. Ja! vad detta innebär är mycket svårt att se av det korta betänkandet, men efter vad jag tror, så innebär det icke någon ökning av det grövre artilleriet. Såsom jag nyss sade, behövs det mer reservkanoner och kanoner av grövre kaliber. Det står för mig fullt tydligt, att det vore en riktig konsekvens härav, att man tillgodosåge behovet av dessa reservpjäser genom anskaffning av grövre och modernare pjäser. Dessa kunde då även utan ny organisation komma till användning vid de befintliga truppförbanden, och alltså äldre, mindre goda pjäser utbytas och sättas i reserv. Därigenom komme man till en väsentligt ökad styrka för den del av armén, som mobiliseras, och särskilt finge man, såsom jag nyss nämnde, möjligheter till att uppsätta nya formationer. Enligt mitt förmenande är det sålunda mycket sorgligt, att icke reservanterna sökt få fram tanken på det ökade

Anslag till
lantförsvarets
stärkande.
(Forts.)

behovet av tungt artilleri. Vad angår vidare de andra punkterna, så äro de av herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet så utförligt behandlade, att jag kan hoppa över dem, men när jag kommer till de två sista punkterna d. v. s. framställningarna om anslag till uppförande av en ny ammunitionsfabrik i Jönköping och ett nytt krutbruk invid Jönköping, så är det visserligen sant, att en hel del åtgärder vidtagits för ökad ammunitionstillverkning. För den som varit med att behandla frågan och sett, huru stort behovet är, är det emellertid ganska beklämmande, att man icke beaktat de behov, som verkligen finnas. Man kan ju tvista om sättet, huru de skola fyllas, om det skall ske genom en statsfabrikation eller på annat sätt, men jag hade åtminstone väntat att från reservanterna få något uppslag, så att icke dessa punkter skulle förbigås med tystnad. Jag vet, att i de papper, som stätt till utskottets förfogande, har det icke saknats uppslag till andra vägar, som man kunnat gå, om man velat.

Ja, mina herrar! Jag skall icke uppehålla kammaren längre. Det verkar ovillkorligen nedslående, då man läser detta utskotts-
betänkande. På riksdagens egen anmodan om skyndsamt utredning om vad som anses oundgängligt nödvändigt, har det tillsatts kommit-
téter, som efter noggrann utredning avgivit sina förslag, och i över-
ensstämmelse därmed har Kungl. Maj:t framlagt en proposition,
men riksdagen fäster nu därvid nästan intet avseende. Jag befarar
mycket, att detta utskottsbetänkande liksom det följande betänkan-
det nr 186 komma att i sin mån i icke så oväsentlig grad bidraga
till den sorgliga flykten från armén av våra bästa krafter därstädes.

Herr Kvarnzelius: Det har varit mycket starka ord, som uttalats över utskottets ståndpunkt i nu förevarande fråga, och ej heller reservanterna, ha gått fria från vissa anmärkningar. Det är alldeles klart, att så skall vara förhållandet, när man ser på det resultat, som utskottet och reservanterna kommit till, i jämförelse med de äskanden, som äro gjorda i den kungl. propositionen. Men det är ju så, att även om det gäller penningar, såsom herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet yttrade, så äro ju penningar i och för sig icke alldeles betydelselösa. Man tvingas att ta hänsyn även till penningar, och ifall herrarna ha gett sig tid att kasta ett öga på statsutskottets betänkande angående propositionen nr 72, så finnes där en sammanställning av vad riksdagen under tiden från och med år 1914 tills nu har anvisat för extra materielanskaffningar för försvaret utöver vad som går på ordinarie stat under 4:de och 5:te huvudtitlarna. Och ehuruval där — beklagligt nog finnes en felaktig sifferuppgift, varigenom slutsumman 173,075,187 kronor har blivit omkring 4 miljoner kronor för hög, så är det, även om man drar ifrån detta belopp, ett aktningvärt belopp, som åtestår. Det är ett belopp av den beskaffenhet, att man gott kan säga, att riksdagen sedan år 1914 i forcerat tempo har gjort allt vad som göras kan för att sätta vårt försvarsväsende i ett tillfredsställande skick. Nu verkar det onekligen överraskande, att år 1917 läggas fram två

propositioner, däri det sammanlagt begäres 100 miljoner till materielanskaffningar till stärkande av försvaret, när man ställer detta i jämförelse med den proposition, som förelades 1914 års riksdag, där sakkunskapen skulle få säga ordet om huru frågan skulle lösas »ofördröjligen och i ett sammanhang». Där äskades då i engångskostnader för att tillgodose de försummade materielanskaffningarna icke mera än 75 å 80 miljoner kronor, men trots dessa engångskostnader av 75 å 80 miljoner kronor och trots att därutöver beviljats ett 90-tal miljoner kronor, så visar sig nu år 1917, att det behövs ytterligare 100 miljoner kronor.

Det är klart, att det icke varit så synnerligen behagligt för statsutskottet att få till behandling dessa propositioner, ty det måste erkännas av litet var, att det är högst förträffliga saker, som äskas i de kungl. propositionerna, och hade man utan olägenhet kunnat bevilja alltihop, så är det klart, att vårt försvarsväsende blivit mycket bättre, än det blir, om detta icke kan beviljas. Det är tydligt, att de ord, som herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet avslutade sitt yttrande med, aldrig förfela att göra sin verkan, framförda på det sättet, nämligen att ju bättre rustad man är, ju mera skonar man människomaterielet. Det är klart, att om dessa krav kunde tillgodoses, skulle detta kunna sägas i ännu högre grad. Men även om de kungl. propositionerna blivit bifallna i hela sin utsträckning, skulle man måhända icke med säkerhet kunna säga, att man gjort allt, vad som varit nödvändigt; så mycket mindre kunna reservanterna säga, att de gjort det med sitt yrkande om anslag på något över 12 miljoner kronor, och utskottet från sin ståndpunkt ännu mindre. Men det är icke uteslutande dessa synpunkter, som få vara vägledande, när det gäller att ta ställning till anslagsyrkande inom statsutskottet. Man får väl icke lämna åsido vad som förut gjorts under riksdagen för försvarets stärkande, när man går till behandling av propositioner om extra anslag, icke alldeles släppa ur sikte 4:de och 5:te huvudtitlarna, som svällt rätt så oroväckande under de sista åren i fråga om beloppets storlek, ej heller de extra propositioner, som förelegat och som riksdagen — det tror jag, att även de nuvarande cheferna för försvarsdepartementen nödgas erkänna — har ställt sig mycket förstående och välvilligt till. Det har gällt för oss inom utskottet att se till, vad som oundvikligen borde beviljas, vad som var av beskaffenhet, att det kunde anskaffas inom rimlig tid och som icke vållade rubbning av driften i allt för hög grad på de industriella områden, där verksamheten är inriktad på tillverkning av krigsmateriel. Vi ha då funnit, att vi bort tillstyrka vad som finnes sammanfört på sidan 8. Om man ser på de återstående äskandena skall man finna, att de gälla artiklar och materiel av den beskaffenhet, att riksdagen under de senaste åren varje år beviljat betydande belopp för dessa ändamål. Här har nu äskats av Kungl. Maj:t till kulsprutemateriel över 4 miljoner kronor tror jag. Jag skall ange siffran exakt. Jag har den här till hands. Det är 4,960,000 kronor, som skulle vara erforderliga för att förse reservtrupperna med kulsprutor. Utav detta ha reservanterna i sin

*Anslag till
lantförsvarets
stärkande.*

(Forts.)

Anslag till
lantförsvarets
stärkande.
(Forts.)

reservation tillstyrkt ett belopp av 1,800,000 kronor . Därmed bli ju icke reservformationerna tillgodosedda i den utsträckning, som av Kungl. Maj:t ifrågasättes. Sålunda får den frågan icke sin lösning ens med antagande av reservanternas förslag. Och när man vidare genom att studera de hemliga handlingarna funnit, att om kulsprutevapnet skall bli tillfredsställande tillgodosett, så erfordras över 40 miljoner kronor i enlighet med vad inspektören för infanteriet i sina äskanden angivit, då är det icke så underligt, om man vill dröja ett ögonblick, innan man ger sig in på den frågan i större omfattning, än riksdagen hittills gjort. Om jag ser på fortifikationsmaterielen, beviljade riksdagen förlidet år penningar till det ändamålet, och man vet icke, huruvida de den stund som är kunnat komma till användning, på grund av de oerhörda prisstegringarna, som ägt rum och som göra, att man icke får mer, än ungefär en fjärdedel av vad man eljest skulle få för penningarna på många områden.

Med intendenturmaterielen förhåller det sig på samma sätt. Där finnes disponibelt av medel, engångskostnaderna för försvaret över 5 miljoner kronor, som kunna förbrukas, och det torde vara tillräckligt under det år, som kommer med hänsyn till den knappa tillgången på materialier, som för närvarande finnes på detta område. Textilindustrien hotar ju att stoppa under den närmaste tiden till följd av brist på råvaror, och det är icke så synnerligen mycket bättre ställt med ylleindustrien av brist på ull. Att under sådana förhållanden tro, att man skall kunna forcera fram anskaffning av intendenturmateriel och utrustningsmateriel för trupperna, det kan man visserligen säga, men i praktiken låter det sig icke realisera, ty det är helt enkelt omöjligt, när man icke har nödvändiga materialier.

Innan jag slutar, vill jag erinra, att man under förra året med mycken styrka betonade — och jag tror med all rätt — att det viktigaste, som gjort sig gällande i fråga om våra försvarsbehov på arméns område, var anskaffande av tungt artilleri. Men reservanternas ha nödgats skjuta på den frågan i år, och punkterna i övrigt äro icke av den trängande beskaffenhet, att det innebär någon synnerligen stor våda att uppskjuta dem till ett kommande år. Jag tror, att riksdagen får tillräckligt stora svårigheter att uppgöra årets statsbudget, även om riksdagen stannar vid detta belopp, som jag erkänner vara blygsamt i förhållande till vad som äskats, men rätt så avsevärt, om man ser det i och för sig, och jag yrkar herr talman, bifall till statsutskottets förslag.

Herr Trygger: Herr greve och talman, mina herrar! Såsom redan blivit av den föregående talaren påpekat, kan man icke undgå att förvånas över det resultat, vartill statsutskottet kommit beträffande utav Kungl. Maj:t för lantförsvaret fordrade 70,345,900 kronor i och för materielanskaffningar, vartill då komma kostnaderna för ordnandet av därmed sammanhängande organisationsfrågor. Resultatet är ett förslag om ett reservationsanslag på 3,928,200 kronor för anskaffning av viss artillerimateriel. Det övriga avstyrkes med en ständigt upprepad hemställan, »att riksdagen må avslå Kungl.

Maj:ts framställning». Dessa upprepade avslagsyrkanden verkade, när jag läste dem, åtminstone på mig, nästan som om utskottet velat mot Kungl. Maj:t uttala ett särskilt verkningfullt »j'accuse», en anklagelse för att Kungl. Maj:t gjort ifrågavarande framställningar. Går man nu till utskottets motivering för att få se skälen för en så hårdhänt behandling av Kungl. Maj:ts proposition, så har den siste ärade talaren redan anfört ett av dessa skäl nämligen, att under dessa sista fyra år från 1914 så avsevärda belopp anslagits för materielanskaffningar, och den ärade talaren jämförde dessa belopp, vilka gå bortåt 200 miljoner kronor, med de 75 å 80 miljoner kronor, som år 1914 vid den s. k. försvarsriksdagen äskades med stöd utav uttalanden av särskilda sakkunniga. Ja, det är alldeles otvivelaktigt, att skillnaden mellan siffrorna 75 miljoner och 190 miljoner kronor eller något i den vägen är synnerligen väsentlig, men vi få komma ihåg vad som inträffat under tiden. Den sakkunskap, som fanns år 1914, var en helt annan, än den som finns för närvarande, och följaktligen kan man tillerkänna nämnda sakkunniga, som då yttrade sig, allt värde och likvisst nu underkänna dessas resultat på grund av de stora erfarenheter, som vunnits under kriget. Dessa erfarenheter ha korrigerat icke bara Sveriges uppfattning, våra sakkunnigas uppfattning i dessa frågor, utan man kan säga alla länders, även militärstatens par préférence, Tysklands. Sålunda, det är icke alls något skäl, att man år 1914 stannat vid en så liten siffra, för att nu vägra vad som äskas, därför att man under tiden sedan dess har kommit till en siffra, som är $2\frac{1}{2}$ gånger större än vad som ansågs erforderligt år 1914. Emellertid, även andra skäl ha anförts, och det har även påpekats här. Då Kungl. Maj:t åberopar krigets erfarenheter, sådana de angivits av de särskilt tillkallade sakkunniga, vilkas uttalande finnes i den kungl. propositionen, har utskottet svarat med det skälet, att dessa erfarenheter icke äro så »otvetydiga, att av dem kunna dragas slutgiltiga omdömen beträffande ett framtida ordnande av vårt försvarsväsende.» Jag skulle emellertid gärna vilja veta från utskottets sida, hur utskottet vill besvara den frågan, på vad sätt Sveriges säkerhet i denna allttjämt oerhört farliga tid skall kunna anses tillräckligt skyddad, medan utskottets tvivel undanrödjas. Här om någonsin gäller det, så vitt jag förstår, att det bästa kan vara fiende till det goda. Och det är icke utan, att utskottet nog icke självt har trott på sitt eget skäl, ty man har intryck av, att utskottet, låt vara mera dunkelt, har känt, att detsamma icke varit tillräckligt; utskottet har nämligen därjämte åberopat, att den nu ifrågasatta anskaffningen avser framtiden och sålunda icke kan bli av omedelbar betydelse för värnande av rikets neutralitet. Sålunda ett något mera bärkraftigt skäl kunde man tycka. Emellertid, jag skulle vilja framställa en fråga, vars besvarande säkerligen skulle vara intressant icke bara för oss här hemma i Sverige, utan för folk i hela världen. När anser utskottet, att det nu pågående kriget verkligen skall sluta och sålunda vårt behov att upprätthålla vår neutralitet skall anses upphöra? Det är ju en fråga, som måste besvaras, för att de motiv, som utskottet anfört, skall vara giltigt. Men även om vår varma önskan,

*Anslag till
lantförsvarets
stärkande.*

(Forts.)

Anslag till
lantförsvarets
stärkande.

(Forts.)

att kriget snart måtte upphöra, blir uppfylld, så återstår dock alltid för vårt folk att efter kriget skydda sin självständighet och sitt oberoende, och då frågar jag: Hur länge anser sig utskottet kunna garantera denna rikets säkerhet utan att modernisera och förbättra vårt försvar med ledning av de erfarenheter, som under kriget vunnits? Utan tvivel har utskottet varit berett på denna fråga och har gett ett visst svar. Det säger, »att allt starkare röster — och detta gäller icke minst de krigförande landen — höja sig till förmån för den tanken, att fredsslutet dock måste komma att inleda en allmän begränsning av krigsrustningarna och anvisa mänskligheten andra medel än våldets för avgörande av mellanfolkliga tvister». Sålunda på dessa röster, icke på Sveriges försvarskraft, vill utskottet bygga rikets säkerhet. Ingen kan livligare än jag önska, att dessa röster icke må förklinga ohörda, men vårt lands bestånd äga vi enligt min mening icke rätt att bygga på vår önskan utan på en levande verklighet, och denna finnes icke i förevarande avseende för närvarande, och för min del anser jag synnerligen oviss, om den någonsin kommer att finnas. Jag kan därför icke finna annat, än att resultatet av utskottets handläggning av detta ärende är sådant, att det lätt kan i en kanske icke så avlägsen framtid placera utskottet självt på de anklagades bänk.

Vad reservanterna åter angår, stanna även dessa vid en ganska blygsam anslagssumma, 12,772,887 kronor, i jämförelse med vad Kungl. Maj:t har begärt. Motiveringen är dock en annan. De stora kraven på statskassan i närvarande tid för tillfredsställande jämväl av andra viktiga statsbehov anföras *uteslutande* såsom skäl för att reservanterna icke kunnat gå längre i sitt förslag. Att beakta är därjämte följande omständigheter. Reservanterna begränsa sig i sina anslag till 1918, vilket förklarar nedsättningen av vissa belopp. Vidare tillstyrka reservanterna utbetalning av avsevärda belopp redan under 1917, och slutligen, och det är det viktigaste, betona reservanterna vid sitt avslag att detta sker *för närvarande*.

Jag kan dock icke trots dessa, om jag vågar uttrycka mig så, utan att såra reservanterna, förmildrande omständigheter tillbakahålla min förvåning över att reservanterna kunnat avvisa det av de sakkunniga med stöd av kriget med så stor styrka framhållna behovet av ett nytt tungt artilleriregemente, som den siste talaren betonade såsom det kanske allra viktigaste, samt att reservanterna vågat nöja sig med att i fråga om det icke mindre viktiga flygvapnet vidtaga åtgärder för dettas vidmakthållande vid dess nuvarande effektivitet eller kanske jag riktigare kan uttrycka mig ineffektivitet. Även i vissa andra punkter såsom angående kulsprutor tror jag mig begripa, när jag läst dessa papper, att reservanterna underskattat vikten av försvarsbehovet i jämförelse med andra statsbehov. Och säkert är, att dessa väsentliga avprutningar i regeringens förslag äro ägnade att minska den respekt vi åtnjuta i utlandet och därmed också förminska möjligheten för oss att med tillfredsställande resultat underhandla med utlandet och de kunna ock slutligen försvåra möjligheten för Sverige att alltjämt upprätthålla sin neutralitet.

*Anslag till
lantförsvarets
stärkande.
(Forts.)*

Doek, trots denna min uppfattning, såsom frågan nu ligger och då något utöver vad reservanterna föreslagit icke torde hava någon som helst utsikt att vinna riksdagens bifall, anser jag mig icke böra göra något särskilt yrkande. utan vill sluta med att uttala den förhoppningen, att framtiden måtte visa att jag överskattat den fara vari vårt land för närvarande befinner sig. För mig är det emellertid omöjligt att icke i den nuvarande politiska situationen se en verkligt stor fara för vårt folk.

Herr Ström: Herr talman! I denna sena timme skall jag icke bliva långvarig. Jag skall på de skäl som jag många gånger här i kammaren har anfört och som jag finner allt mer och mer styrkta av förhållandena ute i världen och som jag icke kan neka till i utskottets motivering även kommit något litet — är det en dagbräckning? — till uttryck. På dessa mina gamla skäl skall jag be att få yrka avslag på det nu föreliggande förslaget och bifall till den motion som av herr Vennerström har framförts. Jag gör det denna gång med så mycket större skäl som, av vad som förekommit de senaste dagarna, man har blivit ofantligt styrkt i den uppfattningen, att militärmakten är till i mycket stor utsträckning för att användas emot den s. k. inre fienden. Då jag vet, att man i andra kammaren ifrån håll, där man har varit med om att tillstyrka de åtto miljoner, som det här närmast är fråga om, på grund av vad som under de senaste dagarna har hänt frångått denna uppfattning och på vissa punkter yrkat avslag såsom en demonstration emot att man använt militärmakten mot arbetarna, har jag ansett mig så mycket hellre böra yrka avslag å den föreliggande framställningen; och jag ber också att få göra det.

Friherre Gripenstedt: Herr greve och talman! Jag vill icke i onödan förlänga diskussionen och skall icke upptaga tiden med att bemöta den föregående talaren. Jag har blott begärt ordet för att tillkännagiva, att när jag i de kommande voteringarna kommer att följa reservanterna, så gör jag det endast på den grund att där man har att välja mellan två onda ting, där väljer man det minst onda. Om någon enighet inom statsutskottet kunnat vinnas för den mening som reservanterna omfattat, skulle jag förstått deras ståndpunkt. Nu gör jag det knappast. Jag ber, herr talman, att på förhand få reservera mig mot det beslut kammaren kommer att fatta, vare sig det går i ena eller andra riktningen.

Herr Kvarnzelius: Den förste av de ärade talarna på Stockholmsbanken uttalade sitt missnöje över det sätt för uppställning av utskottets yrkande som här hade kommit att tillämpas. Jag beklagar ifall detta på något sätt väckt anstöt och jag vill försäkra, att det har icke varit någon önskan hos utskottet att på något sätt demonstrativt eller utmanande vilja framhäva, att utskottet avstyrkt vad Kungl. Maj:t åskat. Det har skett, därför att reservanterna uttalat en önskan att utskottets betänkande skulle uppställas så att de

Anslag till
lantförsvarets
stärkande.
(Forts.)

kunde till de olika punkterna anknyta sin reservation punktvis och få proposition därpå framställd. Därför har det blivit uppställt på detta sätt. Jag hoppas således, att den ärade talaren icke i fortsättningen hyser den uppfattningen om utskottet, att det har varit i någon ond avsikt denna uppställning blivit tillämpad.

Vidare tillät sig samme talare att ingå på en kritik av utskottets motivering och det kan ju vara olika uppfattning om vad som är lämpligt att anföra i en motivering. Men motivering och kläm böra ju stå i någorlunda överensstämmelse med varandra och jag satt och väntade på att den ärade talaren följdriktigt skulle komma fram till ett yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Då hade den ärade talarens motivering och yrkande stått i överensstämmelse med varandra. Men att som talaren gjorde, sedan han med sådan styrka betonat det ansvar som kunde utkrävas av den som stannat vid ett så lågt belopp som utskottet, och sedan han använt så skarpa ord gent emot utskottet, vilka ord ju även drabba reservanterna, stanna vid att yrka bifall till eller nöja sig med vad reservanterna yrkat, anser jag icke stå i överensstämmelse med den av talaren framförda motiveringen.

För övrigt är det nog så, beträffande såväl de ärade reservanterna som oss, vilka tillhöra majoriteten att vi samtliga, innan vi tagit ståndpunkt till dessa frågor, haft överläggningar med våra partier, och att de yrkanden som från ömse håll föreligga, stå i överensstämmelse med vad respektive partier funnit sig kunna biträda.

Herr Trygger: Den ärade siste talaren sade, att jag uttalat mitt missnöje angående det sätt varpå betänkandet uppstälts. Det har jag icke gjort. Jag sade, att det verkade som en anklagelse och det vill jag vädja till vem som helst, om det icke verkar på ett alldeles särskilt sätt, sådant som det är uppställt. Det gläder mig att höra, att det icke varit någon avsikt från majoritetens sida, att denna uppställning skulle innebära något ogillande av den kungl. propositionens framställande. Den ärade talaren tillät sig att påstå, att den motivering, det uttalande som jag gjorde, borde hava resulterat i ett yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Jag vill då säga, att jag har icke gjort något yrkande alls. Att jag icke yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag beror därpå, att jag icke varit i tillfälle ägna saken en sådan prövning, att jag skulle våga att i alla punkter göra ett sådant yrkande. Men de saker jag kunnat pröva i Kungl. Maj:ts förslag och som icke blivit tillfredsställda av reservanterna — i dessa saker uttalade jag den mening jag hade. Ett yrkande om bifall i nämnda avseenden skulle emellertid icke ha någon som helst utsikt att vinna framgång i riksdagen. Och då yrkandet, om det i denna kammare bifölles, kunde helt och hållet omöjliggöra ett något så när gott resultat av denna fråga, skulle det väl vara bra oförståndigt att göra detsamma.

Sedan skall jag be att få säga ett ord till den ärade talare på Stockholmsbanken som sitter bakom mig för närvarande. Han sade, att på grund av särskilt de senare dagarnas händelser, hade man

*Anslag till
lantförsvarets
stärkande.
(Forts.)*

fått en tydlig insikt bland hans vänner om att militärmakten jämväl är till för att användas mot vad han kallade den inre fienden. Det var någonting, som de icke ville vara med om, och det var tillräckligt skäl för honom att yrka avslag på alltsamman. Således, därför att militärmakten skulle vara avsedd att jämväl användas inom landet för ordningens upprätthållande, borde man icke giva de anslag, som erfordras för att vi mot yttre fiender skola kunna försvara vårt oberoende och vår självständighet. Jag skall emellertid lämna den punkten, vårt förhållande till utlandet, om vi icke giva det anslag som behövs till vårt försvar. Men jag vill fråga den ärade talaren: vad är det man skall använda för att upprätthålla den inre ordningen? Man får icke använda militären och icke heller polisen, ha vi hört. Vad är det då man skall använda? Så snart jag får ett svar på den frågan, i fall det är tillfredsställande, kanske jag går över till talarens mening, att man ej skall använda militären. Finnes något annat att använda, så gärna det; men jag kan aldrig tro, att den ärade talaren har den uppfattningen, att man skall offra den inre ordningen, den inre säkerheten, d. v. s. låta anarkien segra. Således jag väntar svar på frågan vad man rätteligen bör använda för att kunna upprätthålla ordningen här i landet i fall den av den s. k. inre fienden, jag kallar den för ligapojkar, skulle kränkas.

Herr Söderberg: Jag vill endast hava sagt, herr talman, att om socialdemokraterna i denna kammare icke komma att framställa samma yrkande som har skett i medkammaren, beror det helt enkelt därpå att vi äro medvetna om, att vi utgöra en relativt liten grupp i denna kammare och att ett sådant yrkande icke skulle lända till minsta praktiska resultat. Att vi skulle söka den formen för att giva uttryck åt den indignation och harm, som även vi känna i denna kammare över de senaste tilldragelser, som vi hava bevittnat, anse vi sålunda icke nödvändigt; att denna indignation och denna harm är lika stark och levande hos oss som hos partikamraterna i andra kammaren, därom tänka vi att ingen i denna kammare svävar i tvivelsmål.

Till den siste ärade talaren skulle jag endast vilja säga, att så obekant bör han icke vara och är han säkerligen icke, vågar jag tro, om vad som nu lämpligast skulle kunna stilla sinnena ute i landet nu, att han behöver fråga vad som kan få användas emot den »inre fienden». Han synes vara i färd med att begå en förväxling av begreppen i fråga om vad, som menas med inre fiender och vad som ligger i folkmassornas framträdande i dessa dagar.

Jag har intet yrkande.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag skulle icke hava upptagit kammarens tid, om icke dels statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet av ett yttrande i utskottets motivering dragit en slutsats, som jag icke kan låta stå oemotsagd, och dels därest icke en talare på Stockholmsbänken till utskottet framställt en fråga, som jag ber att med några ord få beröra.

Vad då först beträffar den slutsats som krigsministern fann sig

Anslag till
lantförsvarets
stärkande.
(Forts.)

kunna komma till, hänförde den sig till utskottets yttrande om en revision av våra nuvarande försvarsanordningar. Herr statsrådet inledde yttrandet med att säga, att den nuvarande härordningen är i många avseenden bristfällig och han fortsatte: »Även utskottets majoritet erkänner, att en revision måste företagas.» Han lade ytterligare in i denna sin slutsats den uppfattningen, att utskottets majoritet skulle så se på det spörsmålet, att den med sitt tal om revision skulle kunna vara med om en sådan som pekade vida utöver vad 1914 års härorganisation innebar. För min del vill jag säga, att när jag anslutit mig till denna motivering har jag däri lagt den meningen att fullväl kommer erfarenheten att visa att 1914 års härordning icke innebar det mest effektiva utnyttjande av de försvarsmedel som därtill anslogos, utan att en »revision» är nödvändig; men de ändringar som därvid behöva företagas skola enligt min mening åstadkommas icke genom utvidgningar, utan genom omläggning. Jag har redan nu velat säga detta.

Herr statsrådet anförde sedan som ett skäl, varför de anslag som begärts till kulsprutetillverkning, borde givas, att om icke anslag därtill i ökad omfattning bleve beviljat, kulsprutetillverkningen komme att avbrytas. Jag ber att få erinra därom, att riksdagen icke blivit satt i tillfälle att pröva de arrangemang, varigenom man åstadkommit denna tillverkning. Riksdagen står utan kännedom om hur man i detta avseende planlagt tillverkningen och sålunda också om i vilken omfattning och till vilka mål den ifrågavarande tillverkningen syftar. Han sade också, att han besökt åtskilliga fronter under kriget och icke träffat någon vederbörande som ansett, att de hade för mycket kulsprutemateriel. Ja, då det skälet anföres för nyanskaffning till något militärt ändamål, så ber jag få framhålla, att åtminstone jag har då aldrig träffat någon militär, som ansett att man på något militärt område hade för mycket materiel, utan alltid och över allt heter det att man haft eller har för litet och att det vore önskvärt, att man hade mera. Icke kunna referat av denna art vara tillräckliga motiv för en utökning av de anslag, varom här är tal.

Herr Trygger ställde till utskottet åtskilliga frågor, som han förmodligen tyckte vore synnerligen kvickt avfattade. Han frågade utskottet: när menar utskottet, att kriget måste sluta? Jag skall icke gå in på någon gissningstävlan därom. Däremot skall jag till herr Trygger ställa en motfråga, som förefaller mig hava mera sammanhang med den här föreliggande situationen. Jag skall fråga: när anser herr Trygger att vi här i landet hava rustat nog?

Under förra årets debatt yttrade herr Trygger till mig, att han nästan beundrade att jag ställde mig så oberörd av den omständigheten, att nu rådde krig. Det är *kriget* som gjorde, att vi måste ansätta krafterna i så stor omfattning. — I dag däremot har herr Trygger, då han klandrade reservanterna, såsom en speciell ljuspunkt i deras hållning framhållit, att de yttrade, att de icke *för närvarande* kunna tillstyrka det och det, att således bakom deras yttranden låge att de sedermera skulle återkomma med krav på ökade anslag. Jag frågade i följd herr Trygger, huruvida han skulle intaga en annan

*Anslag till
lantförsvarets
stärkande.
(Forts.)*

ståndpunkt *efter* kriget, därest detta i och för sig vore motiveringen till de ökade anspråken. Han svarar i år med att uttala sin glädje över att reservanterna peka på fortsatta rustningar under en situation, som av allt att döma inträffar efter kriget.

Dessutom skulle jag vilja tillägga, då jag ser hur man här drager växlar på en alltjämt stegrad försvarsvilja, att man i viss mån dock borde taga någon hänsyn till det försvarspolitiska läge, vari landet för närvarande befinner sig. Jag kan därvid icke finna annat än att landets försvarsläge måste anses förbättrat i förhållande till läget år 1914. Då yttrade herr Trygger — fast han i dag försökt argumentera för att få denna ståndpunkt att icke vara i fortsättningen bindande — att orsaken till att högern icke kunde jämka på det förslag, som då förelåg, var den, att högern ville genomföra en *betryggande* försvarsanordning. Herr Trygger har i dag sagt att den sakkunskap, till vilken han då hänförde sig icke visade sig hålla provet inför kriget. Den sakkunskap han nu följer är något helt annat. Härpå vill jag svara, att i händelse man om de försvarsanordningar, som man då förordade, kunde fälla uttrycket, att de voro *betryggande*, så borde den förbättring i vårt försvarsläge, som förhållandena senare skapat, icke motivera ständigt ökade krav på området.

Då utskottet, såvitt jag kan se saken, genom den framställning utskottet gjort sträckt sig så långt som rimligt är i förhållande till landets förmåga till ytterligare offer på detta område, ber jag herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ström: Herr talman! Jag skall endast be att få lämna ett kort svar till den ärade ledaren av högerpartiet, bakom vilken jag genom någon ödets ironi kommit att få min plats — kanske därför att ytterligheterna beröra varandra ibland.

Jag skall då först be att få erinra, att det var icke det enda skäl jag anförde till mitt avslagsyrkande, att man använder militärmakten emot arbetarklassen, utan jag anförde först och främst, vad jag många gånger förut här har framhållit, att jag anser att man icke med rustningar kan i något avseende gagna försvaret av landet eller freden åt landet. Jag anförde emellertid också detta med militärens användning emot arbetarna såsom ett av huvudskälen, och jag vidhåller detta skäl.

Herr Trygger frågade då: vad skall man upprätthålla ordningen med, om man icke får använda i första hand polismakten och i andra hand militärmakten? Jag skall be att få svara med att erinra om, hur det var den 1 maj. Då var det meningen att med borgargården och åtskilligt annat upprätthålla ordningen, som man trodde hotad av de rättslösa massorna. Regeringen fann det likväldigt vara klokare att lita på arbetarnas sunda omdöme, på arbetarnas förmåga att med egna män upprätthålla ordningen; och det gick alldeles utmärkt. Jag tror, att icke ens herr Trygger hade något att anmärka mot vad som skedde den 1 maj, även om många på Östermalm trodde, att revolutionen skulle komma den dagen.

Anslag till
lantförsvarets
stärkande.
(Forts.)

Jag skulle vilja tillägga, att det, jämte att man låter arbetarna lita till sitt eget omdöme, också behövs något därtill: det är att man har förtroende till dem, att man visar tillmötesgående mot dem. Om man emellertid skall använda — icke militärmakt, som jag anser vara under alla förhållanden förkastligt — men den ordinarie ordningsmakten, är det oundvikligt, försävt man icke vill vålla obekvämliga olyckor, att denna ordningsmakt har en ledning, fått instruktioner och över huvud taget uppträder på ett sådant sätt, att den icke rent av provocerar katastrofer.

Det är således fråga om vilken anda och ledning, vilket förstånd och förnuft en ordningsmakt har, ty saknar en ordningsmakt så gott som allt detta, inträder det förhållandet, att när arbetarna själva få svara för ordningen, så blir det ordning, men när polisen skall hålla ordning, blir det kravaller — och användes så till på köpet militären, blir det en förskräcklig historia. Man behöver bara jämföra den 1 maj och den 5 juni i år för att se, var ordningsmakten finns och vilka det är som framkalla oordningar.

Herr Trygger sade, att om jag kan påvisa någonting annat än polis och militär, som kan upprätthålla ordningen, så skulle han kanske gå över på min sida. Ja, jag skulle då bara vilja tillägga, att en omständighet, som i hög grad bidrager till att upprätthålla ordningen, är att man låter den gamla svenska församlings- och demonstrationsfriheten vara någorlunda oantastad. När år 1914 högern arrangerade bondetåget för att öva påtryckning på riksdagen, då förlade man icke polis och militär i spetsen av den spärrade Norrbro, då tog man högaktningfullt emot det på borggården och i de fina familjerna här i Stockholm. Men när arbetarna här i Stockholm vilja framföra sina önskemål till riksdagen, då spärrar man Norrbro och lägger bajonetter och gevär bakom, och det hela blir en väldig sammanstötning mellan folket och den s. k. ordningsmakten. Man arrangerar för övrigt så, att envar får det intrycket, att man kanske icke hade något emot att det blev så som det blev.

Herr Trygger yttrade till sist, att det var ju den 5 juni icke fråga om någonting annat än ligapojkar. Jag undrar verkligen, om herr Trygger har den uppfattningen, att de 20,000—30,000 medborgare, främst arbetare, som voro i rörelse i går, voro ligapojkar. Då måste han hava en mycket ringaktande uppfattning om sitt eget svenska folk. Voro de nämligen ligapojkar alla de, som voro på Gustav Adolfs torg och angränsande trakter i går och som anfölls av polisen, då måste det ju vara så, att Sveriges folk till stor del består av ligapojkar, och då begriper jag icke, varför herr Trygger vill hava ett så starkt försvar för att försvara de där ligapojkarna med. Nej, jag protesterar emot, att man kan säga, att dessa som demonstrerade, att dessa massor av arbetare voro ligapojkar; de voro goda medborgare. Det kan visserligen hända, att ibland dessa tusenden och åter tusenden kunde finnas en och annan enstaka individ, som kunde vara ett okynneselement; men i det stora hela var det hederliga svenska arbetare, och hade de icke blivit provocerade,

är jag övertygad om, att allt hade förlupit lugnt och att det icke hade behövt bliva den massaker det blev.

Jag skall, herr talman, be att med eftertryck få vidhålla mitt yrkande.

*Anslag till
lantförsvarets
stärkande.
(Forts.)*

Herr Trygger: Endast ett ord först till herr Ekman!

Herr Ekman förvånade sig över att vad jag år 1914 ansåg vara ett betryggande försvar, det ansåg jag nu icke vara det. Ja, det är alldeles rätt; det bör emellertid icke vara så förvånande. Vad som är betryggande vid ett tillfälle, är icke lika säkert betryggande vid ett annat; det beror på förhållandena. Om man är hungrig, behöver man naturligtvis betydligt mera mat, än när man är mätt. Man får bedöma situationen i varje särskilt fall. Herr Ekman har för övrigt bättre reda på vad jag sagt, än vad jag själv har. Jag avundas honom mången gång därför — men jag tror icke, att han skall finna någon motsägelse i mina yttranden.

Nu går jag till den siste ärade talaren. Jag blev något häpen över hans yttrande. Man har ofta verkligen mycket svårt att citera en person riktigt med vilken man diskuterar. Men det förefaller mig, som om den ärade talaren icke kan citera sig själv. Det var han, som talade om att militärmakten icke bör få användas emot den inre fienden; och det var därför som han yrkade avslag på allsammans. Nu, sedan jag har karakteriserat den inre fienden såsom ligapojkar, säger han, att hans skäl var, att man ej får använda militärmakten emot arbetarna, mot Sveriges arbetare. — Icke betraktar jag Sveriges arbetare såsom landets inre fiender; jag kan aldrig tänka mig något sådant, utan jag trodde, att talaren menade sådana personer, som störa ordningen.

Därmed har jag också svarat på vad han sade om att den 5 juni voro ute 30,000 människor, till stor del arbetare, och att jag kallade dem för ligapojkar! Hur kan det ifrågasättas att jag skulle gjort någonting sådant? Var det verkligen 30,000 man, som anföllo polisen på Norrbro? Det tror jag icke. Hade så varit förhållandet, hade de troligtvis segrat. Nej, det var personer, som jag betraktar såsom ligapojkar; och därmed förblandar jag icke människor, som voro ute för att demonstrera eller såsom åskådare och däribland troligtvis många arbetare.

Men när herr Ström slutligen skulle giva mig svar på frågan på vad sätt man hade att upprätthålla ordningen, så tror jag verkligen, att han blev mig svaret skyldig. Han åberopade å ena sidan den 1 maj, å andra sidan den 5 juni. Men, mina herrar, på vad sätt upprätthölls ordningen den 1 maj? Jo, då var det aldrig fråga om att upprätthålla ordningen, ty den blev aldrig kränkt. Således att man icke behöver polis och icke heller militär för att upprätthålla ordning, som icke kränkes, det trodde jag att herr Ström skulle inse, att även jag begrep!

Jag begärde att få veta ett medel, hur man skulle kunna upprätthålla ordningen, när den kränks av vad jag kallade fridstörare, ligapojkar eller andra dylika. Och för min del fann jag intet an-

Anslag till
lantförsvarets
stärkande.
(Forts.)

nat medel än polis och eventuellt, ifall det icke räcker, militär. Man måste nämligen ovillkorligen upprätthålla ordningen.

Sedan instämmer jag gärna med herr Ström däri, att denna polis och denna militär skola ledas klokt och förståndigt. Det finns väl ingen människa i vårt land, som önskar att de, som ha att upprätthålla ordningen, skola kränka den, skola provocera; det är ju uppenbart. Men frågan är, när har ledningen varit oriktig, när har provokation ägt rum, och det kan man icke låta dem, som kränkt ordningen, själva avgöra, utan det är en öppen fråga, som i varje fall måste opartiskt bedömas.

Då tiden nu var långt framskriden och många talare funnos anmälda, hemställde herr talmannen, att den fortsatta handläggningen av föreliggande utlåtande ävensom behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan måtte få uppskjutas till aftonsammanträdet.

Denna hemställan bifölls.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av §§ 90 och 107 regeringsformen;

nr 33, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av §§ 101 och 102 regeringsformen samt tillägg till § 68 riksdagsordningen; samt

nr 34, i anledning av väckt motion om ändringar i § 104 regeringsformen och § 69 riksdagsordningen;

statsutskottets memorial nr 189, angående beviljande för innevarande riksdag av ökat belopp till gratifikationer åt tjänstemän hos statsutskottet;

andra sammansatta stats- och lagutskottets memorial nr 5, angående ersättning åt sammansatta stats- och lagutskottets nr 2 sekreterare och vaktbetjäning;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en kraftigare reglerande verksamhet från statens sida på den inhemska penningmarknaden eventuellt genom en särskild statsbank;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande tillfälligt undantag från gällande inskränkningar i rätten att använda sparbanks vinst;

nr 67, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontorets fram-

ställning om pension åt änkan Hedvig Axelina Gottfrida Olivia Levin, född Vestermark; och

nr 68, i anledning av vissa framställningar rörande tionde huvudtiteln;

lagutskottets utlåtande nr 64, i anledning av ej mindre fyra Kungl. Maj:ts propositioner, nämligen dels med förslag till lag om allmän tjänsteplikt, dels angående tillämpning av allmän tjänsteplikt med avseende å visst ändamål, dels med förslag till lag angående arbetsnämnder och dels med förslag till lag om inskränkande eller nedläggande av skogsarbete eller industriell drift under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden än även fyra med anledning av förstnämnda proposition samt tre med anledning av samma proposition och propositionen med förslag till lag angående arbetsnämnder väckta motioner;

jordbruksutskottets memorial:

nr 120, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronolägenheterna Klädesholmen nr 1 samt Koholmen nr 1, Stora och Lilla, m. m. i Göteborgs och Bohus län;

nr 121, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av förlikningsvis bestämd skatteköpeskilling för kronan å Tuna bergslags allmänning m. m. ävensom två i ämnet väckta motioner;

nr 122, angående ersättning till postdirektören J. Enger, vilken såsom särskild föredragande och sekreterare biträtt utskottet vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition angående driftkostnader under år 1918 för statens skogsdomäner m. m. samt två i ämnet väckta motioner; samt

nr 123, angående ersättning till t. f. revisionssekreteraren A. E. Rodhe, vilken såsom särskild föredragande och sekreterare biträtt utskottet vid behandling av Kungl. Maj:ts propositioner, nr 188, med förslag till lag huru förhållas bör med ströängar vid ägostyckning inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark samt lag om förbud mot avsöndring av ströängar inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark och, nr 242, angående ströängars utbytande mot annan mark;

första särskilda utskottets memorial nr 21, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående omorganisation av och lönereglering för överintendentsämbetet m. m.; ävensom

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 24, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förstafördrag av de enskilda järnvägarna m. m.;

nr 25, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vidtagande av vissa åtgärder till folkundervisningens befrämjande; samt

nr 26, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om utredning angående rikets lots- och fyrväsende m. m.

Kammaren åtskildes kl. 5,40 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
